

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA**

Ilona VALCIUKIENĖ

**NEIGALIŲJU PROFESINIO RENGIMO IR PAPILDOMO UGDYMO S
SAVEIKOS ASPEKTAI**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė dr. Ingrida Baranauskienė

Šiauliai, 2006

TURINYS

IVADAS	3
1. NEĮGALIŲJŲ ASMENŲ PROFESINĖS INTEGRACIJOS LIETUVOJE PRIELAIIDOS...	9
1.1. Lietuvos respublikos įstatymų laiduojančių specialiųjų poreikių asmenų ugdymą analizė	9
1.2. Neįgaliųjų asmenų integracijos ir visuomenės požiūrio į juos retrospektyva	12
1.3. Neįgaliųjų asmenų integruoto profesinio rengimo samprata ir apibrėžtis ...	13
2. PEDAGOGINĖS SĄVEIKOS YPATUMAI INTEGRUOTO UGDYMO SITUACIJOJE ..	18
2.1. Socializacijos sąvoka ir apibrėžtis	18
2.2. Specialiųjų poreikių mokinių socializacijos ypatumai	22
2.3. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymo kokybės problema	23
3. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ ASMENŲ PROFESINIO RENGIMO IR PAPILDOMO UGDYMO YPATUMAI	26
3.1. Profesinio mokymo tradicijos ir dabartis Lietuvoje	28
3.2. Papildomas ugdymas, kaip Lietuvos švietimo koncepcijos dalis	31
3.3. Papildomo ugdymo organizavimo principai	33
3.4. Papildomo ugdymo turinys	35
3.5. Laisvalaikio samprata ir praleidimo formos	38
4. NEĮGALIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO IR PAPILDOMO UGDYMO SĄVEIKOS SITUACIJOS ANALIZĖ	40
4.1. Tyrimo instrumento teorinis pagrindimas	40
4.2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS.....	43
4.3. Tyrimo metodai	43
4.4. Pedagogų požiūris į neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką	45
4.5. Mokinių požiūris į neįgaliųjų integracijos proceso ypatumus profesinio rengimo institucijoje	57

4.6. Veiksniai, stiprinantys profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką – subjektyvių vertinimų analizė	68
4.7. Ugdytinių, turinčių negalia, lūkesčiai integracijos situacijoje	70
4.8. Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentų lyginamoji analizė	72
IŠVADOS	79
REKOMENDACIJOS	81
DISKUSIJA	82
LITERATŪRA	83
SUMMARY	88
PRIEDAI	90

IVADAS

Temos naujumas. Lietuvoje vykstant esminiams politiniams ir socioekonominiams pokyčiams, ratifikuojant tarptautinius teisės aktus ir priimant įstatymus, garantuojančius žmogaus teises ir laisves, akcentuojant neįgaliųjų integraciją į įvairias veiklos sritis, siekiant sėkmingos neįgaliųjų socializacijos dar netyrinėta neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveika bei jos kokybė. Sėkmingos neįgaliųjų socializacijos galimybės profesinio rengimo institucijose, sąlygų sudarymas, pedagogų pasirengimas darbui su neįgaliaisiais bei profesinių rengimo institucijų bendruomenės pasirengimas priimti neįgaliųjų integracijos idėją – tai šiame darbe analizuojami aspektai.

Neįgaliųjų „integracija į visuomenės ir valstybės gyvenimą yra vienas iš civilizuotumo rodiklių” (LR invalidų socialinės integracijos įstatymas, 1998).

Socializacija dažniausiai suprantama kaip reikiamų visuomenės normų, vertybių ir žinių įsisavinimas. Neabejotina, kad tiek profesinis rengimas, tiek papildomas ugdymas socializacijos požiūriu – reikšmingi veiksniai. Tačiau tai sunkina nepakankami materialiniai ir žmogiškieji resursai, organizacinės iniciatyvos, taip pat reikiamos informacijos trūkumas, atsakant į klausimus, kokia yra profesinio rengimo ir papildomo ugdymo situacija, moksleivių (sveikų ir neįgaliųjų) poreikiai, geroji patirtis.

Lietuvai pasukus demokratinio gyvenimo linkme, reformos pakeitė visas gyvenimo sritis: privačią, bendruomeninę, viešąją gyvenimo sferą. Bendrame pokyčių kontekste pastebimi organizacijų valstybinių ir nepriklausomų institucijų, veiklos organizavimo ypatumai, pagrįsti humaniško, bendradarbiavimo, integravimo, socializacijos principais.

Demokratinės valstybės svarbiausia vertybė – žmogus. Anot Barauskaitės (2001), valstybės ateities perspektyvos lemia visuomenės intelektualinės, dvasinės investicijos į vaikus ir jaunimą, jų asmenybių dorinį ugdymą, žinias, švietimą, laisvalaikio organizavimą, socialinį saugumą. Todėl kuriant savo dabartį ir ateitį, pirmiausiai reikia orientuotis į minėtas vertybes.

Papildomas ugdymas apibrėžiamas kaip mokymas ir mokymasis, lavinimas ir lavinimasis, auklėjimas ir auklėjimasis (saviugda), Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Profesinis jaunimo ugdymas yra integrali nuoseklaus švietimo sistemos grandis, teikianti galimybę įgyti pirminį profesinį išsilavinimą darbui įvairiose ūkinės ir kultūrinės veiklos srityse, Lietuvos švietimo koncepcija (1992).

Bendroje pokyčių ir reformų panoramoje savo vaidmenį atlieka ir Lietuvos profesinio rengimo institucijos. Kaip nurodyta Lietuvos švietimo įstatyme (2003), įgyvendinama švietimo koncepcija, pagrįsta permanentinio ugdymo diferencijavimo ir integravimo principais, kur vienomis iš svarbiausių vertybių išskiriamos: humaniškumas, bendradarbiavimas, tolerancija, konfidencialumas,

o aktualiausias siekis – kurti atvirą, dinamišką, polilogišką ir tolerantišką, ne hierarchinio pavaldumo, bet horizontaliais partnerystės ryšiais, laisva asmens iniciatyva grindžiamą Lietuvos visuomenę (LR Seimas (2004); http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm). Tokia švietimo institucija lemtų tinkamos moksleivio adaptacijos visuomenėje įgūdžių formavimo garantą.

Kaip teigia Juodaitytė (2003), „dėl vidinių ir išorinių visuomenės raidos veiksnių ir pokyčių švietimas, kaip svarbi socialinio gyvenimo sfera, įgauna kitokį nei anksčiau pobūdį.“

Tyrimo socialinis aktualumas. Permainos įvairiose Lietuvoje visuomenės gyvenimo srityse planuotos, o kartais stichiškos neaplenkė ir švietimo sistemos. Kiekvienam krenta į akis daugybė dokumentų, skirtų tam tikroms vaikų gyvenimo sritims ir jų teisių apsaugai, teisiniam statusui, gyvenimui šeimoje, švietimui, darbui, laisvalaikiui, dorovei, sveikatai ir t.t. Tačiau jais remiantis ne lengva susidaryti išsamų vaizdą to, kas daroma vaikų apsaugai.

Kaip nurodo Baranauskienė, Ruškus (2004), „šiulaikinėse teorijose ir praktikoje pereinama nuo socialinės integracijos prie socialinio dalyvavimo idėjos“. Suvokta, kad neįgalių asmenų ugdymas nesibaigia mokyklos baigimu, svarbu sudaryti sąlygas pasirinkti atitinkamą profesiją, žinias ir įgūdžius gilinti papildomo ugdymo veikloje, kuri suteikia galimybes sėkmingai jauno žmogaus socializacijai.

Lietuvos švietimo sistemoje vykstanti pertvarka, inicijuota šalyje priimamų įstatymų, kurie reglamentuoja specialiųjų poreikių moksleivių (neįgaliųjų) profesini rengimą ir papildomą ugdymą:

- Lietuvos švietimo koncepcija (1992),
- Lietuvos respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas (1998),
- Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas (1997),
- Lietuvos respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymas (1998),
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003).

Dokumentų analizė parodė, kad iš esmės integruoto ugdymo plėtrai teigiamą įtaką turėjo:

- Lietuvos prisijungimas prie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995m.
- Naujausios Lietuvos švietimo gairės deklaruoja mokymosi visą gyvenimą koncepciją (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001).
- 2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programa, kurios tikslas – padidinti mokymosi prieinamumą specialiųjų poreikių asmenims, sukurti jų ugdymui palankią aplinką.

Kaip teigia Baranauskienė, Ruškus (2004), „Lietuvos Respublikos įstatymai **laiduoja galimybę** specialiųjų poreikių asmenims **įsigyti išsilavinimą (ir profesinį).**“

Apibendrinant galima teigti, kad visuose įstatymuose deklaruojami trys svarbiausi principai: 1) lygiateisiškumas, 2) prieinamumas, 3) ugdymas integruotoje aplinkoje.

Neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, nurodančius, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 % visų gyventojų.

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis 2004 m. šalyje gyveno 243 548 asmenys, gaunantys invalidumo pensijas.
- 2004 m. iš 1000-čio jaunesnių nei 16 metų vaikų 3 (2003 m. – 2) buvo pirmą kartą pripažinti invalidais ir metų pabaigoje tokių vaikų buvo 11,8 tūkst. Iš 1000-čio 16 metų ir vyresnių asmenų 13 buvo pirmą kartą nustatytas invalidumas. Palyginti su 2003 m., šis rodiklis nepakito.
- 2004–2005 mokslo metų pradžioje veikė 63 specialiosios (internatinės) mokyklos ir ugdymo centrai. Jose buvo ugdoma 5,6 tūkst., arba 10% visų specialiųjų poreikių mokinių. (Palyginti su 2003 m., jų skaičius sumažėjo 5%; 9% specialiųjų mokyklų).
- 1% – buvo mokomi namuose.
- 2004–2005 mokslo metais bendrojo lavinimo mokyklose veikė 123 specialiosios, išlyginamosios ir lavinamosios klasės, skirtos mokytis vaikams dalinės integracijos forma. Jose mokėsi 906, arba 2%, specialiųjų poreikių mokinių.
- 2004–2005 mokslo metais specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo mokyklose sudarė dešimtadalį (9,7%) visų mokinių.
- Bendrojo ugdymo klasėse visiškos integracijos forma mokėsi 52 tūkst. (98%) specialiųjų poreikių mokinių.
- Daugiau kaip pusė jų (53%) buvo ugdomi pagal pradinio ugdymo programą, 44% – pagal pagrindinio ir 3% – pagal vidurinio ugdymo programas.
- Specialiųjų poreikių mokiniai, norintys įgyti profesiją, gali mokytis profesinėse mokyklose, kuriose yra įregistruota 14 pagrindinio profesinio mokymo programų, skirtų žmonėms su negalia. Pagal jas 2004–2005 mokslo metais profesijos mokėsi 1749 mokiniai.
- Kolegijose studijavo 109 studentai, turintys pirmą ar antrą invalidumo grupę.
- Universitetų pagrindinėse studijose – 219 studentų. (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2004); <http://www.socmin.lt/index.php?109433384>)

Nesvarbu, kokie įstatymai ar poįstatyminiai aktai būtų priimami, galima teigti, kad Lietuvos švietimo sistemoje persilaužimas įvyks tuomet, kai kiekvienoje mokykloje atsiras bent vienas mokytojas, dėstytojas, kuris galės ištarti mokytojos Ritos Meškelevičiūtės (2001) žodžius: „Mano

dėstomas dalykas – vienas iš dėkingiausių, nes kokių gebėjimų mokinys bebūtų, mokytojas galės surasti užduotis, atitinkančias jo gebėjimus”.

Papildomo ugdymo problemų, jam adresuojamų funkcijų nagrinėjimas suprantamas, kadangi papildomo ugdymo metu galima įgyvendinti daug reikalingų ir į formalius rėmus netelpančių ugdymo uždavinių: užimti moksleivius po pamokų, suteikti jiems papildomų žinių ir įgūdžių, įtraukti į visuomenei svarbių problemų sprendimą, sudaryti tinkamas sąlygas socializacijai ir apsaugoti juos nuo nepageidaujamos įtakos gatvėje.

Tyrimo mokslinis aktualumas ir naujumas. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje įvyko esminių visuomenės pokyčių. Vienas iš demokratinės valstybės požymių yra tai, kad visos žmonių grupės turi teises ir galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime ir valstybės valdyme.

Ne veltui šiuolaikinėse teorijose ir praktikoje, kaip nurodo Baranauskienė ir Ruškus (2004), pereinama nuo socialinės integracijos prie socialinio dalyvavimo idėjos, kuri išlieka tokia pat turininga kaip ir socialinės integracijos konceptas, tiksliau apibrėžia mažumų integracijos visuomenėje turinį ir kryptingumą.

Užsienio šalių autoriai neįgaliųjų integracijos ir socializacijos srityje išskylančias problemas, analizuoja ir mokslines studijas atlieka jau eilę metų.

- Specialiųjų poreikių moksleivių integracijos klausimus analizuoja: Bakk, Grunewalld (1997), Hallahan, Kauffman (2003), Certo, Harding (1983), Shenberger (1996).
- Inkluzijos ir integracijos tikslus iškelia žmogų suvokdami, kaip unikalią būtybę, ne tik kuriančią idėjas, bet ir gyvenančią, jaučiančią: Daniels, Stafford (2000), Kunc, Klift (2004), Merlino, Hadjilogiou, Wu (1990).
- Pedagoginę darbo specifiką analizuoja: Hargreaves (1999).
- Psichologijos, socialinės adaptacijos klausimus atskleidžia: Daniels, Stafford (2000), Plužek (1996), Benesch (2002), Köhler (2005), Piaget (1999).

Mokslinį nagrinėjamos temos aktualumą rodo tai, kad pastarąjį dešimtmetį pasirodė nemažai mokslinių darbų: disertacijų, monografijų bei straipsnių neįgaliųjų integracijos į visuomenę tema.

- *Neįgaliųjų profesinio rengimo ir adaptacijos klausimus nagrinėjo:* Karvelis (1969, 1979, 1981, 1987, 1994, 2001), Juodraitis (1999, 2001), Baranauskienė (2003), Elijošius (1999, 2001, 2001).
- *Specialiųjų poreikių moksleivių dalyvavimą popamokinėje veikloje nagrinėjo:* Buožiuvienė, Vedeckienė (2001).
- *Socializacijos procesą analizavo:* Matulionis (2001), Dumbliauskas (2001), Juodaitytė (2002).

- *Popamokinio, papildomo ugdymo klausymus nagrinėjo:* Dapkienė (1993, 2002), Zaleskienė (1994), Kvieskienė (2000), Vilkienė (1998).
- *Požiūrį į specialiųjų poreikių turinčius asmenis, jų socialinę ir edukacinę situaciją nagrinėjo:* Ambrukaitis (1994, 1999), Gudonis (1985, 1989, 1993, 1994, 1996, 1998, 2000), Novogrodskienė (1998, 1999), Radzevičienė (2003), Remeikaitė (1994), Ruškus (1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002), Gribačiauskas, Merkys (2003), Samsonienė, Adomaitienė (2003).
- *Į vaikų vystymosi ypatybių pažinimo ir sutrikimų korekcijos sritį gilinasi:* Ališauskas (1988, 1992, 1994, 1995, 1998), Daulenskienė (1973, 1974, 1990, 1993, 1998), Garšvienė – Mikulskytė (1978, 1981, 1999).
- *Specialiosios psichologijos sritį gvildeno:* Juodraitis (1994, 1999) Kafemanas (1993, 1994, 1997, 1998).
- *Neįgaliųjų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklą ir jų ugdymą nagrinėjo:* Galkienė (1998, 2000, 2003), Ambrukaitis (1994, 1999), Gudonis (1994, 1998, 2000, 2003), Varoneckas, Žemaitytė (1998), Maveckienė (2003), Kučinskaitė (2002), Šiavčiūnienė (2001), Rimdeikienė (2000, 2001), Unčiūrys (2000), Dumčiūtė (2003), Algėnaitė (2003).
- *Socialinių, buitinių gebėjimų svarbą analizavo:* Alifanovienė (2001).
- *Darbinio mokymo būklę tyrinėjo:* Kaukėnaitė (2001).

Mokslinėje literatūroje plačiai nagrinėjamas neįgaliųjų integracijos procesas, apibrėžiant turinį ir kryptingumą. Išsamiai atskleidžiamas papildomas ugdymas, išskiriant organizavimo principus ir kryptis, numatant formas. Tačiau nėra atlikta mokslinių studijų, nagrinėjančių profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką, išskiriančių jų komponentus, darančius įtaką sėkmingam ugdytinių, turinčių negalią, socializacijos procesui.

Tyrimo problema. Keičiantis visuomenei, gyvenimo sąlygoms, kinta ir ugdymo samprata, visuomenės požiūris į negalią bei neįgaliųjų integraciją į visuomenę, jų rengimą profesinei veiklai, popamokinį užimtumą.

Nepakankamas dėmesys skiriamas paauglių, tarp jų ir neįgaliųjų, papildomam ugdymui. Jei ir pastebimi ryšiai tarp papildomo ugdymo ir profesinio rengimo, tai jie nepakankamai įvertinti, silpni, nepagrįstai sumenkinami.

Šiame kontekste natūraliai kyla probleminiai klausimai:

- Ar keičiantis profesinių institucijų struktūrai, vykstant reorganizacijos procesams, neįgaliųjų integracijai į institucijas bei socializacijos procesui skiriamas pakankamas dėmesys, ar tam pasiruošta?

- Ar į neįgaliųjų profesinį rengimą, papildomą ugdymą žiūrima kaip į vientisą procesą, ar užtikrinamas pereinamumas?
- Ar profesinių institucijų bendruomenė sugeba priimti neįgaliųjų integracijos idėją, ar tam yra pasirengusi?

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad sėkminga neįgaliųjų socializacija profesinio rengimo institucijose galima esant kokybiškai profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikai.

Tyrimo objektas. Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveika.

Tyrimo dalykas. Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos kokybė.

Tyrimo imtis. Tiriant problemą kokybinis pusiau standartizuotas tyrimas atliekamas apklausiant jaunuolius su negalia $N = 10$, papildomo ugdymo pedagogus $N = 10$ bei kiekybinę pusiau standartizuota apklausa atliekama apklausiant pedagogus $N = 147$ ir profesinio rengimo institucijų moksleivius $N = 150$, Kelmės ir Šiaulių profesinio mokymo centruose.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti, kokio pobūdžio veiksniai sustiprintų neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti ugdomosios aplinkos atitikimą profesinio rengimo institucijoje, atsižvelgiant į neįgaliųjų asmenų lūkesčius.
2. Atlikti pedagogų kompetencijos analizę darbu su neįgaliaisiais ne tik organizuojant profesinį mokymą, bet ir popamokinį ugdymą.
3. Išsiaiškinti ryšio tarp profesinio rengimo ir papildomo ugdymo ypatumus.
4. Įvardinti profesinio rengimo ir papildomo ugdymo ryšio kaitos tendencijas.
5. Išanalizuoti bendruomenės požiūrį, nuostatas į neįgaliuosius.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės ir metodinės literatūros studijavimas, analizė ir apibendrinimas.
- Kokybinis pusiau standartizuotas tyrimas ir atliekama kokybinė turinio (content) analizė.
- Kiekybinė pusiau standartizuota anketinė apklausa.
- Problemai atskleisti naudojama kiekybinė ir kokybinė apklausos duomenų analizė. Tyrimo duomenys statistiškai apdorojami, naudojant SPSS 11.0 for Windows, Microsoft Excel XP programas. Statistiniai duomenų apdorojimo metodai: aprašomosios statistikos metodas (dažnių lentelės, vidurkiai, procentai, standartinis nuokrypis, minimali ir maksimali reikšmė) ir koreliacinė analizė (statistiniams ryšiams nustatyti – Pearson Correlation). Statistinėms hipotezėms tikrinti naudotas Chi–kvadrato testas (Chi–square test).

1. NEĮGALIŲJŲ ASMENŲ PROFESINĖS INTEGRACIJOS LIETUVOJE PRIELAIDOS

Jau daugiau nei dešimt metų Lietuvoje vykstanti švietimo sistemos reforma yra viena iš sudėtinių modernios, demokratinės valstybės tapimo dimensijų. Pertvarka švietimo sistemoje pakeitė visas jos struktūrines sritis ir lygmenis. Keisdama bendrojo lavinimo, tuo pačiu ir profesinio rengimo sistemą, ši reforma sudarė sąlygas vyksti permainoms iki šiol mažiausiai visuomenei pažįstamoms – specialiųjų poreikių turinčių asmenų grupėms.

Vienas svarbiausių virsmo demokratinė valstybe požymių yra tai, kad visos žmonių grupės turi teises ir galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime ir valstybės valdyme.

Iki permainų egzistavusi neįgaliųjų asmenų izoliacija specialioje, jiems pritaikytoje, ugdymo ir darbo sistemoje, ketinant sudaryti geresnes ugdymosi ir darbo sąlygas, destrukūrizavo visuomeninę harmoniją ir, galima teigti, kad nuskurdino joje vykstančią socialinę sąveiką.

Bitinas (2000) pažymi, kad „galime išskirti tris bazines vertybes, kuriomis grindžiamas demokratinis ugdymas: 1) ugdymo laisvė, 2) ugdymo lygybė, 3) ugdymo kokybė”.

Vienas iš sudėtingiausių uždavinių ir aktualiausių specialiosios, o kartu ir bendrosios, pedagogikos bei psichologijos ir visos visuomenės problemų – parengti žmogų gyvenimui, būsimam darbui, profesijai, atsižvelgiant į dabarties ir ateities ekonominius reikalavimus. Dar sunkesnis ir sudėtingesnis dalykas – parengti gyvenimui, sėkmingai profesinei karjerai neįgalų jaunuolį.

Po istorinių permainų Lietuvoje kuriama humanistinėmis vertybėmis paremta švietimo sistema, tai pažymima Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) ir grindžiama principais: humaniškumas - asmens pripažinimo aukščiausia vertybė; atsinaujinimas; demokratiškumas.

1.1. Lietuvos respublikos įstatymų laiduojančių specialiųjų poreikių asmenų ugdymą analizė

Minėtos švietimo reformos nuostatos atveria kelius į visuomeninių santykių kaitą, ribotos veiklos galimybes turinčių žmonių integravimą į visuomenę. Tai sprendžiama įvairiu visuomeninės struktūros lygmeniu: švietimo, kultūros bei socialinės apsaugos ir darbo sistemoje. Lietuvos švietimo sistemoje vykstanti pertvarka inicijuota šalyje priimamų įstatymų. Lietuvos valstybė, pripažindama žmogų aukščiausia ir neprilygstama vertybe, stengiasi formuoti demokratinę sistemą, realizuodama lygių galimybių principą kiekvienam asmeniui (neatsižvelgiant į jo fizinį ir intelektualinį išsivystymą), kurį įteisina tarptautiniai ir mūsų šalies teisiniai aktai bei nuostatos:

- Integruoto ugdymo idėjų plėtrai teigiamą įtaką turėjo Lietuvos prisijungimas prie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos, kurią Lietuvos Respublikos seimas ratifikavo 1995m.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Tai esminės vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugos garantijas numatantis pagrindinis šalies įstatymas.
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2001). Šio kodekso 3.161 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno vaiko neatimama teisė gyventi bei sveikai vystytis ir nuo gimimo turėti vardą ir pavardę. Vadovaujantis teisės doktrina (LR Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė) tai pirmiausiai turi užtikrinti tėvai ir valstybė priimdama įstatymus ir savo veikla sudarydama sąlygas šių teisių įgyvendinimui, taip pat imdamasi konkrečių priemonių, kad šios teisės nebūtų pažeidžiamos.
- Lietuvos švietimo koncepcija (1992).
- Lietuvos švietimo reformos gairės (1993).
- Lietuvos respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Šio įstatymo IV skyrius skirtas vaikams su negalia. 26 straipsnyje teigiama, kad „neįgalus vaikas turi lygias teises su sveikais vaikais aktyviai gyventi, vystytis, įgyti išsimokslinimą, atitinkanti jo fizines, protines galias ir pageidavimus, dirbti jam tinkamą darbą, dalyvauti kūrybinėje bei visuomeninėje veikloje“. Įstatymo 16 straipsnis įtvirtina vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, atitinkantį jo amžių, sveikatą bei poreikius ir nustato valstybės bei vietos savivaldos institucijų pareigą steigti ir remti vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio ir sveikatingumo klubus, stovyklas, šeimos poilsio namus. Straipsnio 4 dalis nurodo, kad vaikų poilsį ir laisvalaikį garantuoja įstatymai.
- Europos socialinė Chartija (1997).
- Lietuvos respublikos profesinio mokymo įstatymas (1997). Šiame įstatyme pabrėžiama kiekvieno asmens (kartu ir neįgalaus) teisė mokytis, gauti išsilavinimą bei įsigyti profesiją, atitinkančią asmens poreikius, interesus ir galimybes.
- Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1998). Tai vienas iš pagrindinių teisės dokumentų, apibrėžiantis specialiųjų poreikių asmenų ugdymą, prisitaikant prie jų galimybių. Įstatyme pabrėžiamas šeimos bei visuomenės *dalyvavimo būtinumas*, neįgaliųjų ugdymo(si) procese.
- Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas (1997). Deja, nagrinėjant šį dokumentą išryškėja, Baranauskienės, Ruškaus (2004) akcentuojami kai kurie pavojai, turintys neigiamą įtaką specialiųjų poreikių asmenų profesinio rengimo praktikai, o kartu ir šių asmenų profesinei adaptacijai:

- ❑ Pagal profesinio mokymo įstatymo 28 straipsnį (Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas, 1997) nežymiai sutrikusio intelekto asmenys gali mokytis vien **pirmoje** pagrindinio profesinio mokymo sistemos pakopoje, kur suteikiama **tik profesinė kvalifikacija**.
 - ❑ Kartu **pažeidžiamas** analizuojamo įstatymo 24 straipsnis, kuris teigia, kad svarbiausi uždaviniai yra „sudaryti sąlygas **tęsti profesinį ir bendrąjį lavinimą**“, „**skatinti mokinius siekti aukštesnio išsilavinimo**“. Specialiosios mokyklos suteikiamas pagrindinis išsilavinimas šioje edukacinėje situacijoje nepripažįstamas kaip pagrindinis išsilavinimas. Taip užkertamas kelias į profesinio išsilavinimo, profesinio tobulėjimo tęstinumą.
 - ❑ 28 straipsnio išlyga teigia, kad „atskira programa sudaroma mokiniams norintiems įgyti pagrindinį išsilavinimą“. Baranauskienė, Ruškus (2004) pažymi kad tokių atvejų profesinio rengimo praktikoje nėra žinoma. Neturint pagrindinio išsilavinimo profesinio rengimo tęstinumas praktiškai neįmanomas.
 - ❑ Baranauskienė, Ruškus (2004) teigia, kad „Profesinio rengimo įstatyme nėra įpareigojimų vykdyti Specialiojo ugdymo įstatymą“. Minėti autoriai daro išvadą, kad „**nuostatos ugdymo kokybės klausimais išsakytos nepakankamai nuosekliai ir aiškiai**“.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003). Jis „laiduoja švietimo prieinamumą, <...> pirmosios kvalifikacijos įsigijimą ir sudaro sąlygas tobulinti kvalifikaciją ir įgyti naują“.
 - Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas (1991,1998).
 - Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001).

Kaip teigia Baranauskienė, Ruškus (2004) „Lietuvos Respublikos įstatymai **laiduoja galimybę** specialiųjų poreikių vaikams (asmenims) **įgyti išsilavinimą (ir profesinį)**.“

Apibendrinant galima teigti, kad visuose įstatymuose deklaruojami trys svarbiausi principai: 1) lygiateisiškumas, 2) prieinamumas, 3) ugdymas integruotoje aplinkoje.

Nors yra nemažai ugdymo kokybę ir prieinamumą reglamentuojančių įstatymų, tačiau tik juos tobulinant būtų galima garantuoti visiems specialiųjų poreikių vaikams ugdymo ir ugdymosi prieinamumą ir lygias galimybes.

1.2. Neįgaliųjų asmenų integracijos ir visuomenės požiūrio į juos retrospektyva

Žmogus, individas, negali egzistuoti vienas. Esminė prielaida visavertei egzistencijai – bendruomeninis gyvenimas (Vanier, 1998), todėl visais žmonijos vystymosi etapais buvo svarbi individo vieta visuomenėje, jo atliekamų vaidmenų vertingumas, tarpasmeniniai santykiai. Ribotas veiklos galimybes turinčio žmogaus padėtis, dėl jo išskirtinių savybių, visada buvo ypatinga: nuo visiško atmetimo – izoliacijos ir sunaikinimo iki priėmimo. Galkienė (2003) akcentuoja, kad „žmogus – asmenybė, socialinė kategorija. Kiekvienas asmuo, būdamas individualybe, neišvengiamai objektyviais arba subjektyviais ryšiais yra susietas su kitais asmenimis. Nuo tarpusavio santykių visavertiškumo priklauso asmens savijauta bendruomenėje.“

Jovaiša (1995) teigia, jog geri tarpasmeniniai santykiai formuojasi tada, kai kito žmogaus „Aš“ laikomas lygiaverčiu manajam „Aš“, kai „Tu“ – tai „Aš“, kai „Jūs“ – tai „Mes“. Tokie santykiai – aukščiausios visuomenės struktūros – demokratinės visuomenės pagrindas. Jie neatsiranda savaime ir nėra išmokstami teoriškai.

Socialinis neįgalus visuomenės nario statusas kito priklausomai nuo kiekvienos civilizacijos etapo, o visuomenės santykių būdas su neįgaliais žmonėmis priklausė nuo daugelio veiksnių: socialinių – ekonominių, politinių, religinių, filosofinių. Be to šiems santykiams turėjo įtakos mokslas, medicina, kultūra. Kiekvienam civilizacijos etapui buvo būdingi specifiniai žmonių tarpusavio santykiai ir saviti neįgalumo kriterijai.

Negalės atmetimas antikinėje visuomenėje rodė, kad neįgalieji nepanašūs į kitus, todėl jie gali pritraukti dievų pyktį (Ward, 1999). Platonas ir Aristotelis neigė neįgaliųjų auklėjimą. Pirmas susidomėjimas negalia pasirodė gydytojų darbuose Antikinėje Graikijoje, bet praktiškai neturėjo jokios įtakos kasdieniniam gyvenimui, neįgalūs vaikai galėjo būti tik vergais ar prostitutcijos aukomis.

Krikščionybė sulaužė religinį to meto mentalitetą pakeisdama socialinį žmonių mąstymą. Išryškėjo naujas santykis su neįgalioju: pripažįstama jo asmens vertė. Krikščioniškoji socialinės integracijos sistema rėmėsi gailestingumu, o ne draudimu (Ward, 1999).

Viduramžiais požiūris į negalią buvo ne vienareikšmis. Viena vertus kūrėsi pirmosios prieglaudos ir psichiatrinės ligoninės, kitą vertus neįgalieji buvo persekiojami dėl jų „velniško apsėdimo“, skaudinami net deginami inkvizicijos laužo liepsnose.

Tik XIX a. pirmoje pusėje neįgalūs žmonės sulaukė realios, kryptingos pagalbos. Neįgalieji pirmiausia pradėti mokyti Vidurio Europos šalyse. Neįgalūs žmonės pirmą kartą per visą žmonijos istoriją nebesudarė atskiros žmonių grupės jie buvo pripažinti pilnaverčiais visuomenės nariais.

Sudėtingi istoriniai laikotarpiai (antrasis pasaulinis karas) negalią turintiems asmenims nešė tik diskriminaciją. Susiformavus elitiniam fašistų požiūriui į žmogų, neįgalieji buvo siunčiami į mirties stovyklas (Bak, Grunewald, 1997).

Po II pasaulinio karo pagerėjus ekonominėms – socialinėms sąlygoms, daugumoje Vakarų valstybių imta reformuoti neįgaliųjų asmenų ugdymo sistema. Iki penktojo, šeštojo dešimtmečio mokymasis internatinėse mokyklose ir globa prieglaudose bei pensionatuose buvo praktiškai vienintelė neįgaliesiems teikiama pagalba.

Sovietinėje Lietuvoje, specialusis ugdymas susietas su SSSR visuotinai propagauta teorine defektologijos mokykla (Ward, 1999). Socialiniu požiūriu susiformavo segregacinis specialiojo ugdymo modelis. Socialiniai ugdymo aspektai liko nuošalyje.

J. Ruškus, apibūdinamas tuometinę ugdymo sistemą, teigia, kad defektologijos metodologiniu pagrindu Lietuvoje buvo sukurta didaktinių korekcinų metodikų. Deja, ugdymas buvo formalus, apsiribojantis intelektinės veiklos formavimu. Vyravo klinikinis – korekcinis, o ne socialinis – interakcinis požiūris į negalę. Socialiniu požiūriu Lietuvoje susiformavo specifiniai visuomenės – nei atstūmimo, nei priėmimo santykiai su neįgaliauoju (Ward, 1999).

Žmonių požiūris į neįgaliuosius kito: nuo niekinimo, naikinimo iki globos, besiremiančios medicininio ligos modeliu.

Apibendrinant galima teigti, kad neįgalumas – tai įvairiausi nukrypimai nuo visuomenėje pripažintų normų, atsispindintys asmenų emocijose, elgesyje, žinių įsisavinime, komunikacijoje, kurie sukelia specifines jų mokymo, auklėjimo ir integravimo problemas.

Neįgalieji yra neatskiriama visuomenės dalis, ir jų ugdymą aktualu kreipti **socializacijos** linkme.

1. 3. Neįgaliųjų asmenų integruoto profesinio rengimo samprata ir apibrėžtis

Integruotas specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymas jau plačiai vartojamas Lietuvos edukologijoje. Tarptautinių žodžių žodyne žodis *integracija* (*lot.integratio*) apibūdinamas kaip atstatymas atnaujinimas <...> Panašių objektų arba elementų sutelkimas bendriems veiksams atlikti. *Integruoti* – elementus, dalis jungti į visumą. Galkienė (2000) nurodo, kad integruoto ugdymo samprata labai tiksliai apibūdina visuomenės siekį kurti naują struktūrą visose gyvenimo sferose, taip pat ir ugdyme. Šis procesas nėra vienpusis reiškinys, jis paliečia visą bendruomenę: normaliai besivystančius ir ribotos veiklos galimybes turinčius ugdytinius, jų šeimas bei visas ugdymo institucijas, jų bendruomenes ir aplinką.

Integracijos filosofinis paaiškinimas, kaip nurodo Hallahan, Kaffman (2003), yra paremtas normalizacijos principu. Normalizacijos principas reikalauja, kad neįgaliems žmonies taikomo ugdymo tikslai ir priemonės būtų kuo panašesni į normas atitinkančius tikslus bei būdus.

Specialiojo ugdymo įstatymo (1998) įgyvendinimo programoje pažymima, kad „integracija – tai galimybė kuo didesniai neįgalių vaikų skaičiui mokytis bendrojo ugdymo įstaigoje, gauti jų poreikius atitinkančią specialiąją pedagoginę pagalbą, mokytis pagal maksimaliai panašią programą, planus, tvarkaraštį, dalyvauti bendroje mokyklos veikloje“. Radzevičienė (2003) teigia, kad integracija – dinamiškas socialinis konstruktas, kuris nurodo bendrą požiūrį į neįgaliuosius. Integracija akcentuoja žmogaus gebėjimus ir galimybes, o ne negales ir apribojimus, tikėjimą, kad kiekvienas asmuo turi prigimtine teisę dalyvauti visuomenės gyvenime, būti pilnaverčiu jos nariu. Integracija jungia ne tik neįgaliuosius, bet ir tuos asmenis, kurie yra jų aplinkoje: šeimą, gimines, draugus, ugdymo įstaigas ir kt. Integracija suprantama, kaip neįgalių asmenų ėjimas iš uždaru institucijų į bendrojo ugdymo įstaigas, bendruomenės gyvenimą, iš specialiųjų į bendrojo lavinimo klases. Radzevičienė (2003) nurodo, kad tai nereiškia, jog specialieji ugdymosi poreikiai neteikiami – jie realizuojami kitoje socialinėje terpėje. Todėl integracija apima edukacinius, psichologinius, socialinius procesus.

Specialiųjų poreikių vaikas – asmuo, kuris dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų gali ribotai dalyvauti ugdyme ir visuomeniniame gyvenime. Ugdymo(si) sunkumai gali kilti dėl sutrikusio intelekto, klausos, kalbos, regos, emocinių ir elgesio, specifinių pažinimo ar kitų vaiko raidos sutrikimų.

Vaiko specialieji ugdymo(si) poreikiai vertinami pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu požiūriais bei skirstomi į 4 grupes: nedideli, vidutiniai, dideli ir labai dideli.

Specialusis ugdymas – tai specialiųjų poreikių vaiko mokymas, lavinimas ir vertybinių nuostatų formavimas, pripažįstant jo gebėjimus ir galias. Tai ugdymas, kuris specialiai sukurtas unikaliems vaiko poreikiams tenkinti ir padėti jam išmokyti tai, ko mokosi kiti.

LR specialiojo ugdymo įstatyme (1998) asmenys turintys specialiųjų poreikių apibūdinami taip: tai vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime.

Specialieji ugdymo(si) poreikiai, kaip nurodo Ališauskas (2002), yra pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdros reikalavimai neatitinka asmens, turinčio specialiųjų poreikių, galimybių.

Šios definicijos, pateikiamos specialiojo ugdymo įstatyme, akcentuoja individo ribotumus. Specialiuosius ugdymo(si) poreikius geriau būtų apibūdinti kaip pagalbos ir paslaugų reikmes, kurių tenkinimas užtikrina optimalią individualią ugdytinio raidą ir mokymosi pasiekimų lygį.

Švietimo institucijos atsakingos už sociumo narių sąmonės puoselėjimą, jų sąmonės turinį ir aksiologinį kryptingumą.

Integracijos principo taikymas sudaro prielaidas realizuoti specialiųjų poreikių turinčių žmonių teises taip:

- Teisė būti ugdomiems.
- Teisė turėti vienodas galimybes.
- Teisė dalyvauti visuomenės gyvenime.

Dauguma galimybių, susijusių su neįgaliųjų integracija, grindžiama pasiruošimu gyventi bendruomenėje, dalyvauti bendroje veikloje ir įsidarbinimu.

Integravimas, anot Bakk, Grunewald (1997), normali egzistencija - tai žmogaus gyvenimas kitų žmonių socialinėje bendrijoje. Todėl visi privalo turėti teisę gyventi drauge su kitais, lankyti įprastą mokyklą, turiningai, pagal poreikius, leisti laisvalaikį, turėti teisę gauti darbą normalioje darbo rinkoje arba į ją panašioje, netgi jei darbo tikslas nėra gamyba.

Ribotas dalyvavimas nėra vienpusis reiškinys, „nes neįgalumas pirmiausia ne tik asmens problema, bet asmens ir aplinkos santykis, liečiantis visą visuomenę“ (Jonsoon 1995).

Galkienė (2004) kaip sėkmingos pedagoginės sąveikos integruoto ugdymo sąlygomis prielaidą, remdamasi užsienio autorių mintimis, nurodo požiūrių, ugdymo technologijų ir turinio (ugdymo plano, ugdymo formų, metodų bei vertinimo) kaitos aspektą, kuris garantuoja sėkmingą ribotas veiklos galimybes turinčių ugdytinių dalyvavimo ugdymo procese ir bendruomenės gyvenime galimybę.

Maisonneuve (1995) pažymi, kad specialiųjų poreikių vaiko ugdymas nesibaigia mokyklos baigimu, mokyklinė integracija turėtų vesti į profesinę integraciją.

Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis – tai procesas, maksimaliai skatinantis visų mokinių bendravimą (Detraux (1996)), jungiantis poreikių ir galimybių įvairovę ir kuriantis visapusišką supratimą ir pasitikėjimą (Bayliss (1996)). Nepaisant to, kokie būtų ugdytinių poreikiai ir gebėjimai, sudarius tinkamiausias sąlygas, leidžiančias visiems dalyvauti ugdyme ir bendruomenės gyvenime, bendrojo lavinimo įstaigose (Carro (1996)).

Ziontsas (1997), Reynoldsas, Birchas (1977) nurodo, jog terminas *integracija* (angl. integration) yra apibendrinamasis. Jis reiškia kontaktą tarp normaliai besivystančių ir specialiųjų poreikių turinčių moksleivių tam tikroje pedagoginėje aplinkoje.

Integracija negalima vadinti situacijos, kai šis kontaktas apsiriboja tik fizine aplinka, pvz. valgyklos sale, kita vertus, integracija vadinsime situacijas, kai sistemingai organizuojamai veiklai susitinka skirtingose klasėse ar net mokyklose besimokantys normaliai besivystantys ir specialiųjų poreikių turintys moksleiviai.

Loverly (1995) integracijos filosofiją apibrėžė kaip faktorių derinį, kuris atsiejia akademinį moksleivio neįgalumą nuo bendravimo su bendraamžiais apribojimo.

Hallahanas ir Kauffmanas (1991) integruotą ugdymą supranta kaip neįgalumo situacijoje esančių asmenų judėjimą iš specialiųjų institucijų į bendruomeninį gyvenimą, iš specialiųjų mokyklų į bendrojo lavinimo mokyklas, iš specialiųjų klasių į bendrąsias klases. Apibendrinant mokslininkų mintis galima formuluoti apibrėžimą, jog *integracija – tai skirtingas veiklos galimybes ir gebėjimus turinčių asmenų susitikimas tikslingai veiklai.*

Integration (lot.) – atnaujinimas, atstatymas, tarptautinių žodžių žodyne aiškinamas, kaip dalių, elementų įjungimas į visumą. Visuomenė tai supranta, kaip suartėjimą bendravimo dėka. Integracija dažniausiai siejama su neįgaliųjų įsiliejimu į visuomenę.

Vilkeliene (2003) integraciją supranta kaip bendrą skirtingai besivystančių vaikų mokymą (si) ir kūrybinę veiklą.

Specialiųjų poreikių vaikų integracija į bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo institucijas literatūroje apibrėžiama, kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į visą ugdomąjį procesą: ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį. Pakitusi ugdomoji situacija pedagogus verčia keisti požiūrį į savo darbą, ieškoti efektyvesnių ugdymo būdų, kitaip pažvelgti į savo, kaip ugdytojo vaidmenį. Integracija demokratinėje visuomenėje suvokiama, kaip natūralus ir negrįžtamas reiškiny (Ambrukaitis, Ruškus 2003).

Specialiųjų poreikių turintiems moksleiviams įsijungiant į bendrąjį ugdymą, drauge su jais įsitraukia ir specialusis ugdymas. Buvo įprasta, kad šios sritys funkcionavo kaip atskiros ugdymo sistemos. Integruoto ugdymo sistemoje jos sudaro vieną lankstų vienetą ugdymo realybėje bei sustiprina ir papildo viena kitą.

Specialusis ugdymas suprantamas, *kaip specialiųjų ugdymo metodų, priemonių ir turinio modifikacijų panaudojimas, tenkinant ypatingus mokinio ugdymo(si) poreikius.*

Integruoto ugdymo sąlygomis specialiųjų poreikių turintis mokinys naudojami dviejų ugdymo sistemų bendrojo ir specialiojo lavinimo paslaugomis. Asmens specialiųjų poreikių ypatumai, neįgalumo lygmuo ir pobūdis nulemia ugdymo kokybę, kiekybę bei integracijos lygmenį.

Baranauskienė ir Ruškus (2004), remdamiesi kitais autoriais išskiria neįgaliųjų profesinio rengimo modelius:

1. Socialinės profesinės inkluzijos (dar kitaip rinkos liberalusis).
2. Profesinio konkurencingumo arba dualinis.
3. Profesinės segregacijos (nuo imitacijos iki ypač siauros specializacijos).
4. Mokyklinis modelis – profesijos mokoma mokykloje.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyme (1999) pateikiamos dvi ugdymo lygmenis apibūdinančios sąvokos: *dalinė integracija* ir *visiška integracija*, akcentuojant vietą kurioje moksleivis bus ugdomas.

***Dalinė integracija** – specialiųjų poreikių asmenų ugdymo derinimas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ir specialiojoje klasėse, grupėse; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas derinant jų ugdymo procesą specialiojo ugdymo ir bendrojo ugdymo įstaigose.*

***Visiška integracija** – specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje klasėje, grupėje.*

Galkienė (2004), remdamasi kitų autorių mintimis teigia, kad dalinė integracija „*specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymas jiems palankiausioje aplinkoje (bendrojo lavinimo institucijos bendrojoje ar specialiojoje klasėje, specialiojoje mokykloje), suteikiant jiems reikiamą specialiąją pagalbą ir sudarant sąlygas nuolatiniam bendravimui su normaliai besivystančiais ugdytiniais.*”

Autorė visišką integraciją traktuoja kaip „*specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymas bendrojo lavinimo įstaigos bendrojoje klasėje ar grupėje pagal bendrojo lavinimo programas, sudarius sąlygas visaverčiam dalyvavimui ugdomajame procese, teikiant minimalią specialiąją pagalbą arba jos visai neteikiant.*”

Integracija – tai apgalvotas ir planuotas būdas, leidžiantis žmogui su negalia būti kartu su visais. Integracijos esmė – žmogaus su negalia dalyvavimas socialinėje sveikų žmonių bendruomenėje. Integruotoje aplinkoje dažnesni socialiniai kontaktai.

Lietuvoje prieš dešimtmetį prasidėjusi neįgaliųjų socialinė integracija vyksta stichiškai ir mechaniškai, tai teigia mokslininkai remdamiesi įvairių mokslinių šaltinių analize. Urbonienė ir Leliūgienė, remiantis (Gailiene,1999) teigia, kad kritikuotinas segregacijos modelis pamažu užleidžia vietą integracijai ir normalizacijai. Visgi akcentuojamas pavojus dėl per greito ir iš viršaus inicijuoto integracijos proceso eigos. Siūloma Lietuvoje kurti savus neįgaliųjų integravimo modelius, o ne aklai taikyti kitose šalyse susiformavusias socialines technologijas.

Kaip normalizacijos principo priemonė yra integracija į visuomenę – žmogaus gyvenimas socialinėje bendrijoje su kitais žmonėmis. Kiekvienas žmogus turi teisę gyventi su kitais, lankyti mokyklą, turėti užimtumą, kurio tikslas nebūtinai turi būti gamyba, ir pan.

Barauskienė, Ruškus (2004), remdamiesi Giddens teigia, kad neįgaliųjų, kaip ir kitų mažumų arba daugumos, dalyvavimas vyksta tam tikruose **socialiniuose institutuose**, kurie, pasak autorių, yra pagrindinės socialinės veiklos sritys, kuriose dalyvauja dauguma visuomenės narių.

Neįgalumo situacijoje esančiam asmeniui galimybę gyventi visavertį gyvenimą bendruomenėje sąlygoja abipusė sąveika:

bendruomenės narių pasirengimas priimti kitokį \longleftrightarrow ribotas veiklos galimybes turinčias žmogaus pastangas būti veikiam. Tai dvi būtinos sąlygos, kurios gali užtikrinti visavertę tarpusavio sąveiką. Savaime jos negali atsirasti, reikalingos prielaidos:

- Pažinimas ir pasitikėjimas aplinka;
- Ši aplinka turi formuotis susitikimo situacijoje, bendraujant ir veikiant kartu.

Tai savo darbuose nagrinėja Ruškus (1997), Bulovienė, Gedvilienė (1997), Kugelmas (1981), Vanier (1989).

Baranauskienė, Ruškus (2004) pažymi, kad „ne veltui šiuolaikinėse teorijose ir praktikoje pereinama nuo socialinės integracijos prie socialinio dalyvavimo idėjos, kuri išlieka tokia pat turininga kaip ir socialinės integracijos konceptas, tiksliau apibrėžia mažumų integracijos visuomenėje turinį ir kryptingumą.”

„Geriausia priemonė nuo socialinės atskirties – darbo gavimas, o geriausias būdas, kaip rasti darbą – geras išsilavinimas, geras pasirengimas ir patirtis. Suteikdami šią teisę, gauname dvigubą pelną. Sukuriamas geresnis gyvenimas patiems jaunuoliams, apsaugant juos nuo neturinčių perspektyvos darbų, skurdo, ligų ir kitokios ekskluzijos. Nepadėjusi jaunuoliams pereinamuoju laikotarpiu tapti nepriklausomiems, visuomenė priversta mokėti dideles pašalpas bei kentėti nuo nusikalstamumo”, taip teigia Baranauskienė, Ruškus (2004) remdamiesi užsienio autoriais.

2. PEDAGOGINĖS SĄVEIKOS YPATUMAI INTEGRUOTO UGDYMO SITUACIJOJE

Lietuvoje susidariusi paradoksali neįgaliųjų socialinė situacija yra aktuali ir verta mokslinių studijų. Ruškus (2002) pažymi, jog išgalint demokratijos procesams ir plintant modernioms Vakarų šalių idėjoms, vis labiau siekiama neįgaliuosius integruoti į visuomenę. Priimti Invalidų integracijos ir Specialiojo ugdymo įstatymai, aktyviai veikia nevyriausybinės organizacijos, neįgaliųjų gyvenimu domisi žiniasklaida.

Urbonienė ir Leliūgienė (2001) remiantis įvairių mokslinių šaltinių analize teigia, kad Lietuvoje prieš dešimtmetį prasidėjusi neįgaliųjų socialinė integracija vyksta stichiškai ir mechaniškai.

2.1. Socializacijos sąvoka ir apibrėžtys

Socializacija – sudėtingas, visą gyvenimą besitęsiantis procesas, tampant socialine būtybe, tai individo tapimas visuomeniniu žmogumi, asmenybe, kuri gali prisitaikyti prie naujų situacijų įvairiais gyvenimo periodais. Vaitkevičius (1995) nurodo, kad tai žmogaus adaptavimasis jį supančių žmonių bendrijoje. Leliūgienė (1997) pažymi, jog *socializacija* (lot.*socialis*–visuomenė) – individo tapimas visuomenės žmogumi, asmenybe; pagrindiniai socializacijos mechanizmai – mėgdžiojimas, įtaiga, konformizmas, sąmoningas sekimas pavyzdžiais, masinių komunikacijos priemonių ir kultūros poveikis. *Socializacija*, kaip nurodo Jovaiša (1993) – visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas per kryptingą ugdymą ir aplinkos veiksmus.

Socialinė inteligencija – tai socialinio gyvenimo subjektų – individų gebėjimas efektyviai komunikuoti, pastebint ir sprendžiant išskylančias problemas (Jucevičienė 1997).

Pasak Broom (1992), pačioje socializacijoje vyksta du procesai:

1. Tai procesas, kurio metu asmenys išmoksta būti pilnaverčiais savo visuomenės nariais. Socializacija kuria ir formuoja asmenybę nuo gimimo iki mirties.
2. Socializacija reiškia aktyvų mokymąsi. Šiuo atžvilgiu ji skiriasi nuo subrendimo, nepriklausomo biologinio organizmo vystymosi.

Mokymas yra vienas iš dviejų svarbiausių ugdymo tikslų, pasak Hallahan, Kaffman (2003), antrasis – socializacija. Socializacija – tai pagalba mokiniams, kad šie išsiugdytų tinkamą socialinį suvokimą, išmoktų bendrauti su kitais ir žinotų, kaip siekti norimų socialinių pokyčių.

Socializacijos sąvoka apima keletą aspektų. Hurrelman ir Ulich (1998) teigia, kad:

- Socializacija nusakomi visuomeniniai procesai ir priemonės, tiesiogiai arba netiesiogiai veikiantys individo, kaip visuomenės nario raidą. Čia socializacijos samprata artima klasikinei ugdymo sąvokai, vartojamai edukologijoje;
- Socializacija nusakoma pačios asmenybės raida, kuriai daro įtaka aplinkos veiksniai. Tai artima klasikinei psichologijos vystymosi sąvokai;
- Socializacija nusakomas visuomeninių vertybių, normų ir elgsenos pavyzdžių perteikimo procesas, kuriame visuomenės narys virsta potencialiai veikiančiu subjektu. Šiuo atveju socializacijos sąvoka apima klasikiniame sociologijoje aptariamą žmogaus prigimties suvisuomeninimo sampratą. Leliūgienė (1997).

Šios teorijos remiasi prielaidomis, teikiančiomis, kad asmenybė vystosi konkrečioje istoriškai susiformavusioje gyvenimiškoje aplinkoje, įtakojama socialinių visuomeninių veiksmų, kad žmogus gali tapti visuomeniškai aktyviu subjektu tik gyvendamas visuomenės kuriamoje socialinėje aplinkoje.

Socializacijos procese svarbus vaidmuo tenka pedagogams. Vienas veiksmingiausių būdų griauti išankstines nuostatas ir skatinti skirtingų bruožų turinčius moksleivius atlikti užduotis – sudaryti sąlygas glaudžiai bendrauti bendradarbiauti ugdymo procese.

Bendravimas – specifinis žmogaus poreikis (Pedagogikos terminai, 1993). Žmogus skaudžiai išgyvena, kai šis poreikis nepatenkinamas.

Bendravimas – tarpusavio sąveika, sudėtingi įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Apima keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą, kito žmogaus suvokimą ir supratimą (Psichologijos žodynas, 1993).

Be bendravimo nebūtų įmanoma jokia žmogiškoji veikla. *Bendravimas yra bendradarbiavimo pagrindas. Bendradarbiauti* – tai dirbti kartu su kitais, dirbti siekiant bendro tikslo. Bendradarbiavimas yra sudėtingas ir prieštaringas procesas.

Akcentuojant asmens, visuomenės ir aplinkos santykį kaip vieną iš reikšmingų veiksnių visaverčiam dalyvavimui visuomeninėje gyvenime, tikrą *neįgalumo situacijoje esančio asmens* sampratą. Ši sąvoka atitraukia dėmesį nuo neįgalumo, kaip asmens tapatybę apibūdinančio fakto, ir pabrėžia, kad keičiantis aplinkos ir visuomenės santykiams bei jo paties sveikatos būsenai, gali keistis ir dalyvavimo visuomenėje situacija. Šiame santykyje viena iš reikšmingiausių sąlygų visaverčiam negalią turinčio asmens dalyvavimui yra tam tikrų sutrikimo išprovokuotų poreikių patenkinimas. Poreikių problema svarbi medicininiu, socialiniu ir pedagoginiu požiūriais. Ypatingų asmens savybių išprovokuotus poreikius yra priimta vadinti *specialiaisiais poreikiais* (Ališauskas (1994), Ambrukaitis (1994), Juodraitis (1994)). Platesnę reikšmę turintį lietuvišką šios sąvokos atitikmenį *ypatingieji poreikiai* pasiūlė Ališauskas ir Ambrukaitis (1993), *ypatingumai* – Bagdonas (1994). Šios sąvokos kildinamos iš užsienio literatūroje plačiai paplitusios sąvokos *ypatingieji vaikai* (angl. Exceptional children). Ši sąvoka apibrėžia turintį išskirtinių savybių, tam tikrų neįgalumų, ypatingų gabumų ar talentų vaiką (Hallahan, Kauffman (1991), Reynolds, Birch (1977)), taigi logiška, kad šiems asmenims būdingi poreikiai būtų vadinami specialiaisiais arba ypatingaisiais. Vienintelis ir svarbiausias specialiojo ugdymo tikslas – atrasti ypatingojo vaiko *gebėjimus* ir juos atskleisti (Hallahan, Kaffman, 2003).

Terminą *specialiujų poreikių vaikai*, siūlytina keisti *specialiujų poreikių turintys vaikai*, tokiu būdu specialieji asmens poreikiai atskiriami nuo asmenybės savybių.

Juodraičio (1999) manymu asmens socialinės adaptacijos visuomenėje sėkmė reikšmingai priklauso nuo socialinio lauko, kuriame jis funkcionuoja, individui keliamų reikalavimų realumo, poveikio ir palaikymo.

Žmogus su negalia gali gerai adaptuotis tik tada, kai jis aplinkoje turi pakankamai galimybių socialiniams santykiams, emocinio palaikymo šaltinį, galimybę atlikti savo pareigas, įsipareigojimus, išpildyti savo ir kitų lūkesčius, įsitraukti į produktyvią ir įdomią veiklą. Siekti iškeltų tikslų, gauti informaciją, kuri leistų numatyti, užsitikrinti ateitį. Turėti pakankamai teisingų žinių apie savo fizinę ir psichinę būklę, bendruomenėje esančius resursus, žinoti ko tikėtis, kaip elgtis naujose vietose ir situacijose, sulaukti pagalbos, kuri atitiktų jo poreikius ir gyvenimo vertybes, turėti pakankamai laiko integracijai (Pivorienė, 1998).

Ribotas dalyvavimas bendroje veikloje reiškia, kad neįgalūs mokiniai dalyvauja iš esmės visoje, tik mažesnės apimties, veikloje kartu su visais ugdytiniais bendrojo ugdymo klasėje. Besilaikant riboto dalyvavimo bendroje veikloje požiūrio, kaip nurodo Hallahan, Kaffman (2003), siekiama dviejų tikslų:

1. Neįgaliems moksleiviams suteikti galimybę patirti tokį mokymo turinį, kuris kitu atveju jiems būtų nepasiekiamas.
2. Padėti neįgaliems mokiniams aktyviau bendrauti su negalės neturinčiais bendraamžiais.

Juodraitis (2001) teigia: „asmenybės socializacijos procese ypatingą svarbą turi darbinė profesinė veikla, kurios sėkmingas įvaldymas ir atlikimas užtikrina ne tik ekonominį individo savarankiškumą, bet ir galimybę realizuoti savo gebėjimų potencialą, ugdyti savivertės jausmą ir užimti vietą sociumo struktūroje.”

Profesijos pasirinkimas ženkliai veikia asmenybės socializacijos eigą. „Nuo to ar tinkamai pasirengta savarankiškam gyvenimui: kurti, pasirinkti specialybę, profesiją, suvokti socialinę aplinką, įvaldyti bei formuoti save, daug priklauso visas tolesnis žmogaus gyvenimas, jo socializavimas” Vaitkevičius (1995).

Socializacija yra vienas iš sudėtingiausių procesų, nes, pasak Broom, „tai visą gyvenimą besitęsiantis individo tapsmas socialine būtybe, galinčia adaptuotis prie naujų situacijų įvairiais gyvenimo periodais”. Vertinant šį tapsmą psichologiniu aspektu, kad tai yra „istoriškai sąlygotas socialinės patirties vertinimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo procese”, akivaizdi jo įtaka kiekvieno asmens, ypač turinčio kokią psichofizinės raidos negalę, socializacijos spartai ir efektyvumui (Juodraitis, 2001).

Socialinė adaptacija – tai procesas, apimantis asmens psichologinius ir socialinius sugebėjimus, įgūdžius, socialinės pagalbos lygį, fizinės ir psichinės aplinkos individui keliamus reikalavimus bei tų reikalavimų ir asmeninių savybių atitikimą (Juodraitis, 1999). Socialinė adaptacija skiriasi nuo biologinės, nes nepatenkinus socialinių poreikių organizmas nežūva, bet jo gyvenimas tampa sudėtingas jam pačiam ir aplinkiniams. Todėl socialinė asmenų adaptacija – vienas iš ugdymo tikslų. Gebėjimas tobulėti įveikti sunkumus bendraujant, prisitaikant prie aplinkos, tenkinant savo poreikius kartu yra ir integracijos prielaida.

Ambrukaitis (1999) ir kiti specialistai integraciją apibūdina kaip procesą, kuriuo siekiama sudaryti galimybę mokytis bendrojo lavinimo mokyklose bei profesinio rengimo institucijose didesniai skaičiui vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, priartinti jų mokymą prie bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokyklos turinio ir įtraukti šiuos ugdytinius į mokyklos popamokinį gyvenimą. Šiems, specialiųjų poreikių mokiniams, turi būti teikiama specialioji pedagoginė, medicininė, socialinė, psichologinė pagalba, nes vien priėmimas į bendrojo lavinimo ar profesinio rengimo institucijas ir mokymas pagal programas nėra tikroji integracija (Ambrukaitis, 1997).

Ypatingą reikšmę integracijos sėkmei turi pedagogų nuostatos į specialiųjų poreikių vaikų ugdymo galimybes bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo institucijose, žinios apie šių vaikų ugdymą, noras padėti jiems ne tik mokytis, bet ir tapti mokyklos bendruomenės pilnateisiais nariais.

Ališauskas (1998), Ruškus (1999, 2000) mokytojų atsargų požiūrį į specialiųjų mokymosi poreikių turinčius vaikus, aiškina, kaip baimę nepateisi tėvų lūkesčius dėl nepakankamo vaiko

problemos supratimo, nepakankamos mokytojų kompetencijos, mokinių specialiųjų poreikių tenkinimo srityje ir nepakankamo moksleivių aprūpinimo tenkinant individualiąsias vaikų reikmes.

Siekiant sėkmingos integracijos pirmiausia būtina keisti visuomenės požiūrį į asmenis turinčius negalią. Kad keistųsi požiūris reikia formuoti supratimą, jog šie žmonės yra tokie pat vertingi, kad jie turi tokius pat socialinius poreikius kaip ir kiekvienas kitas asmuo, tik nepalankaus atsitiktinumo dėka turi psichinę ar fizinę negalią (Ruškus 2001).

Maslow poreikių teorijoje išskiriamos dvi motyvų, kylančių iš poreikių, rūšys: pirmieji deficitiniai (biologiniai), antrieji – vystymosi, augimo motyvai, kurie susiję su žmogaus egzistavimu aukštesniame, ne biologiniame lygyje. Tai savo potencijų vystymas bei realizavimas.

Plužek (1995) taip cituoja Maslow: „Deficitinių poreikių tenkinimas padeda išvengti ligos, o augimo poreikių tenkinimas kuria pozityvią sveikatą“. Patologijos atsiradimą lemia tai, ar žmogus įstengė realizuoti visas savo galimybes ir patenkinti savo emocinius poreikius.

Kaip teigia Juodraitis (2001) „asmenybės socializacijos procese ypatingą reikšmę turi, atrodytu gana skirtingų lygių savireguliacijos ir saugumo poreikių tenkinimo galimybės, tačiau individas, negalėdamas išreikšti savo gebėjimų, mokėjimų ir įgūdžių, siekių ir kt. įvairiose srityse (intelektualinėje, meninėje, darbinėje – profesinėje ir kt.), iš esmės ne visada galės išgyventi sąlygiškai komfortiškam funkcionavimui reikiamą užtikrintumo ir saugumo jausmą.”

Daugėla (2004), remdamasis Encyclopedia of Psychology (2000), nurodo, jog „Maslow pateiktos asmenybės poreikių teorijos kriterijai teigia, kad nors kai kuriems asmenims darbas ir gali padėti patenkinti saviaktualizacijos ir pagalbos poreikius, tačiau proporcingai tik labai maža dalis darbų gali suteikti šią galimybę.”

2.2. Specialiųjų poreikių mokinių socializacijos ypatumai

Neigiamos nuostatos į neįgaliuosius griauna pastarųjų socialinės integracijos idėją, turi įtakos neįgaliųjų mokymosi galimybėms, profesiniam pasirinkimui, jų asmenybei elgesiui. Ruškus (2000), remdamasis Vygotskiu teigė, kad netinkama aplinka ir įtaka stumia neįgalųjį asmenį į naujas negatyvias situacijas, kurios ne tik nepadedą įveikti atsilikimo, bet dar labiau didina, sunkina jo pirminę negalią.

„Pagal visuomenės požiūrį į neįgaliuosius ir jų problemas galima spręsti apie žmonių tolerantiškumą, socialinį jautrumą: kitaip tariant apie jų pilietinį brandumą” (Dobrininas ir Gaidys, 2003).

Požiūris į žmogų labai svarbus dirbant su negalios ištiktaisiais. Kaip pažymi Bakk, Grunewald (1997), požiūris į žmogų – tai suvokimas kas yra žmogus, ko jam reikia, kokie jo elgesio motyvai.

Optimistinis požiūris į žmogų numato žmoguje slypinčias galimybes tobulėti ir vertina jį kaip jaučiančią ir kuriančią būtybę.

Pesimistinį požiūrį į žmogų lemia tai, kad žmogus nesuvokia, kas jam geriausia. Jam reikia vadovauti, kontroliuoti, kad jis lavėtų. Kartais vietoje to kalbama apie subjektyvų ir objektyvų požiūrį, turint omeny, kad subjektyviam požiūriui būdingos optimistiškesnės nuotaikos.

Neįgalieji yra neatskiriama visuomenės dalis, jų ugdymą aktualu kreipti **socializacijos** linkme.

Neįgalieji, pagal ES priimtą žmonių su negale apibrėžimą, traktuojami kaip *žmonės su rimtais pakenkimais, negale ar sutrikimais, likusias po fizinių, jutiminių, psichinių, psichologinių traumų, kurios apriboja ar daro neįmanoma asmens veiklą ar funkcijas, būdingas normaliam žmogui.*

Sociokultūrinio aspektu terminas neįgalusis reiškia, kad su šiuo žmogumi šeima bendrauja kitaip (kartais lepinamas, o kartais atvirksčiai atstumiamas). Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į minėtąsias vertybes, o dėl negalės atsiradusio ypatingo socialinio statuso į neįgalų žiūrima kitaip.

Bakk, Grunewald (1997) teigimu: kiekvienas žmogus yra savaip vertingas, neatsižvelgiant į tai, kas jis yra ir ką jis geba. Žmogaus gyvenimas yra savaime vertingas, prasmingas.

2.3. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymo kokybės problema

Neįgaliųjų profesinis rengimas yra labai svarbus ir sudėtingas procesas, siekiant jų integracijos į darbo rinką ir visuomenę. Galima teigti, kad tinkamai organizuojamas papildomas ugdymas sąveikaudamas su profesinio rengimo disciplinomis šį procesą palengvina.

Pedagoginė sąveika, kurioje susitinka ugdytojai ir ribotas veiklos galimybes turintys bei normaliai besivystantys ugdytiniai, ypač analizuoja vertybe asmens orientacijas ir nuostatas kito asmens atžvilgiu. Ruškus (1998), remdamasis sisteminė komunikacijos teorija, išskiria keturias susitikimo ir elgesio su kitu žmogumi grupes:

- *Neigimas* – kito žmogaus ignoravimas, atsisakant pripažinti jį kaip lygiateisį sąveikos partnerį, nepripažįstant asmens neįgalumo.
- *Atstūmimas* – žmogaus priėmimas, tačiau dėl kai kurių trikdančių jo savybių vėliau, pripažinus neįgalumą, jo kaip asmenybės, atstūmimas arba, atvirksčiai asmens priėmimas tik kaip asmenybės, ignoruojant jo neįgalumą; tai gali pasireikšti perdėta globa arba tik sutrikusių funkcijų korekcija.
- *Sutikimas ir pripažinimas*, pasireiškiantis sutikimu bendrauti, o vėliau abipusiu pasitikėjimu. Kitas žmogus priimamas toks, koks yra, jaučiasi saugiai – vyksta visavertė pedagoginė sąveika.

Ugdymo prieinamumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių galinčių užtikinti atvirą erdvę visaverčiam moksleivių dalyvavimui ugdyme, formuoti saugumo bendruomenėje ir pasitikėjimo

savimi jausmus. Maslow žmogaus poreikių hierarchinėje sistemoje poreikis jaustis saugiam išskiriamas antruoju po fiziologinių reikmių. Ugdymo realybėje mokinys gali jaustis saugus tik tada, kai jam keliami reikalavimai atitinka jo sugebėjimus. Butkienė, Kepalaitė (1996) nurodo, kad sugebėjimai – tai individualios psichofiziologinės ir psichologinės ypatybės, padedančios sėkmingai atlikti tam tikrą veiklą, sužinoti, išmokti bei įgyti įgūdžių. Šių autorių atlikti tyrimai įrodo jog asmenybės išsiskleidimas daug priklauso nuo sugebėjimo įsisamontinti asmeninį patyrimą ir save dabarties momentu, nuo savarankiškų pasirinkimų ir apsisprendimų, meilės ir atsakomybės.

Zaleckienė (1994) pažymi, kad bręstančiai asmenybei būtinos situacijos, kuriose ji jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save ir išgyventų savo galių skleidimosi džiaugsmą.

Psichologinėje literatūroje nagrinėjama saviraiška kaip asmens poreikis. Tai svarbi žmogaus ypatybė, nes „saviraiška – asmenybės prigimties, patirties realizavimas veikloje ir elgesyje” (Jovaiša 1993).

Tobulinant specialiųjų poreikių moksleivių socialinės adaptacijos situaciją bendrojo, profesinio ir specialiojo ugdymo institucijose, kaip nurodo Kaffemanienė (2004), svarbus veiksnys – aplinkos klimatas. Vienas iš ugdymo institucijų tobulinimo uždavinių – sukurti palankų pozityviems pokyčiams klimatą, pasižymintį bendradarbiavimo kultūra, kaip būtina sąlyga siekiant geresnių ugdytinių mokymo(si) ir socializacijos, jų specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo rezultatų.

Taigi labai svarbu ugdytinių tarpusavio santykiai, bendravimo mokymo programos, įgyvendinant pedagoginės sąveikos modifikacijas.

Jovaišos (1996) manymu, asmenybės raidą veikia prieštaravimai. Nuo asmens gebėjimo juos įveikti priklauso asmens charakterio raida: nepasitenkinimas savimi, negebėjimas pasiekti tikslo, nepajėgumas įveikti sunkumus ir kt. gali išprovokuoti nuolatinis asmens konfliktus su aplinka ar savimi ir formuoti agresyvią arba užsisklendusią, neiniciatyvią asmenybę, todėl iškyla labai svarbus uždavinys, ugdyti moksleivių kūrybiškumą, lankstumą, pasitikėjimą savimi.

Šis uždavinys tampa ypač aktualus mokykloje, kur yra heterogeninė ugdytinių bendruomenė. Čia yra galimybė užgožti silpnesniųjų iniciatyvą, nepastebėti individui reikšmingų veiklos rezultatų. Giedrienė, Monkevičienė (1995) pastebėjo, kad neretai vystymosi sutrikimų turintys moksleiviai ateina į mokyklą jau turėdami „išmoktąjį bejėgiškumą”, nihilizmą, norą viską neigti, niekuo nesidomėti. Tokiu atveju pedagogo gebėjimas įtraukti ugdytinį į veiklą, kurioje jis gali išgyventi sėkmę, nuolatinis skatinimas padrašinimas atlieka svarbų stimuliuojamąjį vaidmenį, formuojant asmenybę. Barauskaitė (1997) pasiremdama psichologų išvadomis, teigia, jog svarbu pripažinti vaiko orumo ir garbės jausmus. Autorės manymu šį uždavinį puikiai sprendžia įvairios formalios ir neformalios jaunimo organizacijos, kuriose moksleiviai turi galimybę laisvai reikštis.

Organizuojamos veiklos individualizavimas, diferencijuotas ugdymas, ypač jei ugdytiniai skirtingų gebėjimų, tai garantas sėkmingai pedagoginei sąveikai – ugdymo procesui.

Kaip teigia Galkienė (2002), integruoto ugdymo sąlygomis, kai bendrai veikai susitinka skirtingų gebėjimų turintys moksleiviai, pedagoginė sąveika jungia jau nebe du dalyvius ar jų grupes, bet aibę dalyvių.

Lietuvos švietimo reformos gairės (1993) įpareigoja mokyklą ugdyti jaunuolių gebėjimą grįsti gyvenimą išsąmonintomis demokratijos vertybėmis. Demokratija – labai sudėtinga socialinių santykių sistema, nes čia aktyviai reiškiasi subjektyvusis faktorius. Demokratinio sociumo ašį sudaro paritetiniais pagrindais priimta vertybių sistema, kuri tampa moralinių normų ir vadovavimo pagrindu. Į demokratijos sąvoką įsilieja laisvės sąvoka. Asmuo yra laisvas pasirinkti ir sąmoningai vadovautis ašinėmis vertybėmis.

Demokratinė ryšių sudėtingoji pusė yra tai, kad, Anzenbacherio (1992) žodžiais, joks žmogus negali savęs realizuoti pats vienas. Savirealizacijos sąlyga – žmogus bendraudamas ir bendradarbiaudamas su kitais žmonėmis, padaro jų tikslus savais. Tik prisidėdamas prie kitų laimės, jis pasiekia savo tobulumą. Jis realizuoja save, kaip savitikslių kaip tik tiek kiek jis savęs atsisako ir angažuojasi kitų labui. Vadinasi, pasirinkdamas vienas ar kitas vertybes, individas orientuojasi į kitus asmenis, jų poreikius. Maceina (1990).

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo kokybę, kaip nurodo Ambrukaitis, Ruškus (2003) reprezentuoja:

- Didaktika arba metodika.
- Bendradarbiavimas arba partnerystė.
- Vadyba.

Autoriai pastebi, kad programų adaptavimas ir modifikavimas – kompleksinė problema, o jos sprendimą lemia trys kompetencijos:

1. *Metodinė* (naujų mokymo metodų, orientuotų į darbą klasėje, kurioje vaikai dirba pagal skirtingas programas, kūrimas ir kt.).
2. *Partnerystė* (funkcijų tarp specialistų pasidalijimas, tėvų įtraukimas ir kt.).
3. *Vadybinė* (komandinis darbas ir kt.).

Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) specialiųjų poreikių asmenų ugdymą grindžia ne tik bendraisiais švietimo principais, bet ir įteisina jų ugdymą ir vystymąsi pagal gebėjimus, interesus ir turimas galias. Šiame įstatyme, kaip bazinės, atraminės apibrėžtos sąvokos *adaptuota programa* bei *modifikuota programa*.

Modifikuota programa – specialiųjų poreikių mokiniams pritaikyta bendrojo lavinimo programa, leidžianti jiems ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus. (Ji sudaroma pagal minimalius reikalavimus. Programą rengiant stengiamasi apeiti negalią arba sumažinti, eliminuoti sukeliančią priežastį.)

Adaptuota programa – valstybiniais išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių ugdytinių gebėjimams ir realiam mokymosi pasiekimų lygiui.

Hallahan, Kaffman (2003), remiantis kitų specialistų mintimis, teigia: integruotam ugdymui rekomenduojama taikyti aštuonias toliau išvardintas strategijas:

1. Specialistų komandų darbas;
2. Kolegų bendradarbiavimas;
3. Kolegų konsultavimas;
4. Bendras mokymas;
5. Mokymasis bendradarbiaujant;
6. Bendraamžių kuravimas;
7. Ribotas dalyvavimas bendroje veikloje;
8. Programos skirtos nuostatomis keisti.

3. SPECIALIŪJŲ POREIKIŲ ASMENŲ PROFESINIO RENGIMO IR PAPILDOMO UGDYMO YPATUMAI

Baranauskienė (2003) pagrįsdama mokslinių tyrimų duomenis daro prielaidą, kad abu fenomenai: neįgaliųjų profesinis rengimas ir socialinė profesinė adaptacija, yra ne tik esminis jaunu žmonių socializacijos pagrindas, bet ir nedarbo sprendimo būdas.

Neįgaliesiems šiuo metu nedaug realių galimybių integruotis į visuomenę, kadangi neturėdami profesinio pasirengimo jie darbo rinkoje nėra pageidaujami.

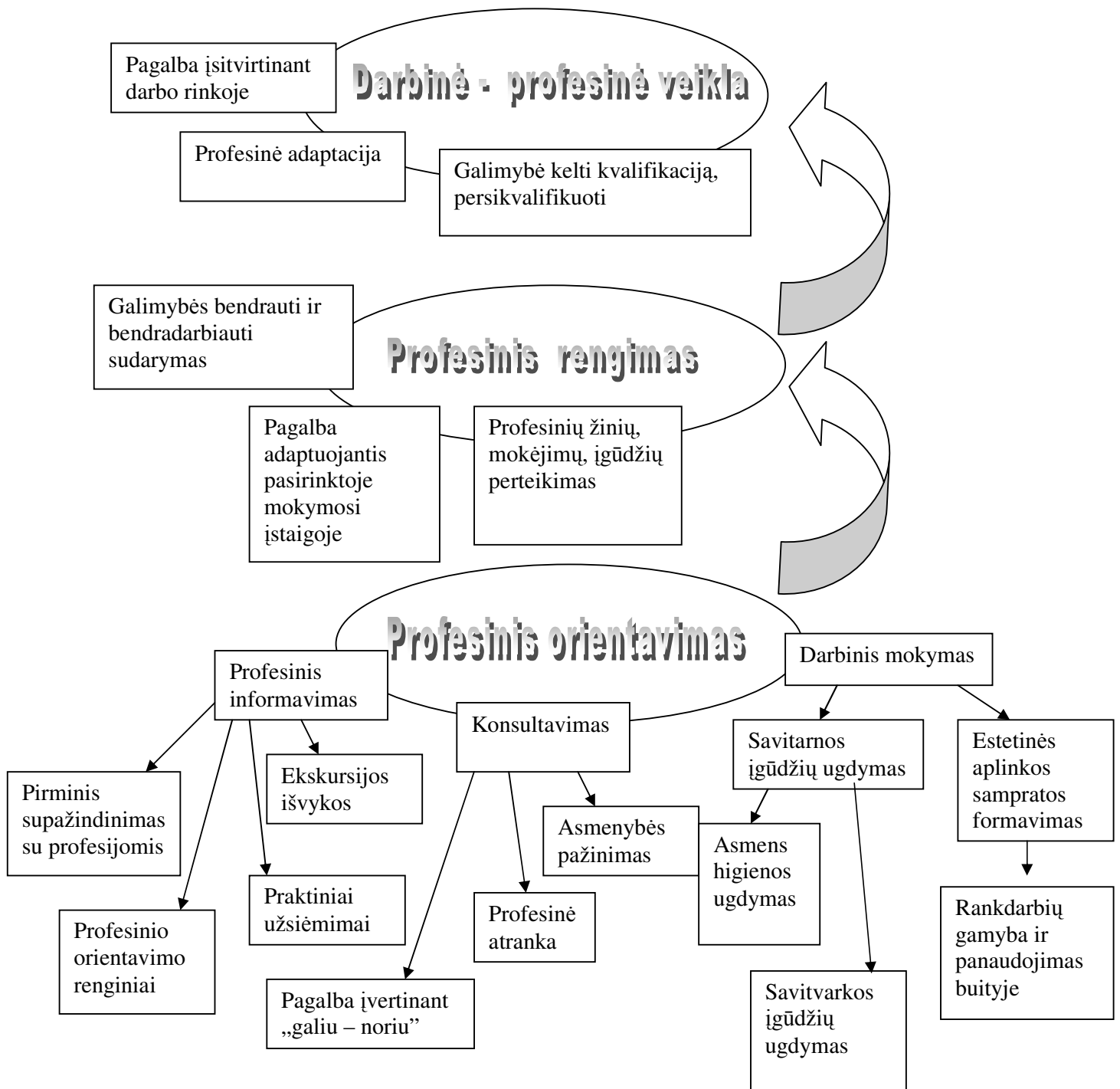
Darbas teikia ne tik finansinį saugumą, bet ir žadina intelekto jausmą: didina savigarbą, padeda užmegzti socialinius kontaktus, yra laiko struktūravimo būdas (Sutton (1999)).

Baranauskienė (2003) profesinės reabilitacijos procese išskiria keturis etapus:

- Kompetentingas profesinis konsultavimas ir neįgaliajam asmeniui tinkamų specialybių pasiūla.
- Profesinio rengimo prieinamumas ir testinumo galimybės.
- Pagalba įsidarbinant.
- Parama darbo vietose (trukmė ir pobūdis priklauso nuo negalės).

Neįgalus jaunuolis, atsidūręs profesinio apsisprendimo kryžkelėje, savaip interpretuoja aplink jį susidariusį psichologinį lauką, kuris turėtų padėti „žmogui geriau atlikti socialinį vaidmenį ir labiau veikti jo paties asmenybės formavimąsi: tobulinti žmonių tarpusavio sąveikos, bendravimo bei bendradarbiavimo būdus“ (Vaitkevičius (1995)).

Profesinis pasirengimas – pakankamai plati sąvoka, į kurią įeina daugelis aspektų. Remiantis mokslinė literatūra, neįgalųjų profesinio pasirengimo etapai pavaizduoti schemoje (1 pav.).

1 pav. Neįgalųjų profesinio pasirengimo etapai

Šiame darbe ieškoma profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentų. (Priedas Nr. 3). Profesinis rengimas ir papildomas ugdymas aktualios pedagogikos problemos, meninis ugdymas yra svarbus kaip bendražmogiškojo intelekto dalis. Šios aktualijos išryškėja analizuojant jas per neįgaliųjų integracijos į ugdymo procesą prizmę. Nors žmonių socialinių elgesį veikia šalies ekonominė, materialinė padėtis, tačiau tenka pripažinti, jog mokymo poveikis, puoselėjant žmonių dorinį atsparumą antihumanistiškiems poelgiams, dar nėra optimalus. Juo labiau, kad yra realių priemonių puoselėti ugdytinių dorinį imunitetą, kuris apsaugo juos nuo žalingų įpročių ir antivertybinių poelgių. Čia pirmiausiai turima omenyje meninį bloką – dailės, grožinės literatūros, muzikos, teatro užsiėmimus ir laisvalaikio užimtumą.

Remiantis įvairių autorių nuomonėmis ir atliktais moksliniais tyrimais, sąlyginai galima išskirti tris profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentus:

- Profesinių žinių, įgytų teorijos ir praktinių – gamybinių mokymų metu įtvirtinimas, gilinimas ir pritaikymas praktikoje, popamokinio ugdymo veikloje, sudarant sąlygas eksperimentams ir klaidoms.
- Prielaidų mokinių saviraiškos ugdymui sudarymas tiek profesinio rengimo, tiek papildomo ugdymo procese.
- Ikiprofesinis rengimas per papildomo ugdymo užsiėmimus sudarytų reikiamas sąlygas profesiniam mokymui ateityje.

3.1. Profesinio mokymo tradicijos ir dabartis Lietuvoje

Ugdomojoje veikloje, profesinio ugdymo institucijoje, akcentuojant žmogaus saviraiškos priemonių svarbą, į profesinį ugdymą galima žiūrėti kaip į procesą, kurio metu žmogus įgyja jo profesinei veiklai reikalingų saviraiškos priemonių. Šis procesas turi užtikrinti, kad profesionali asmenybė pasižymėtų savarankiškumu, pasirengtų nepertraukiamai saviugdai, gebėjimui vertinti kintančią gyvenimo aplinką ir savojo „aš“ santykį su ja. Be to svarbu, kad žmogus būtų kūrybiškas, išradingas, pasižymėtų demokratiškomis ir humanistinėmis vertybinėmis orientacijomis.

Visiems šiems asmenybės bruožams atsiskleisti ir plėtotis įtakos turi profesinio ugdymo vystymas, kuriame Adomaitienė (2001) išskiria tokius pagrindinius ugdomojo pobūdžio *veiksnius*:

- Mokinių, profesijos pedagogų (profesinio ugdymo institucijos bendruomenės narių) bei gyvenimo aplinkos kultūros ir veiklos pasaulio sąveika, galimybė sąveikos dalyviams bendrauti įvairiomis formomis, metodais, priemonėmis.
- Įvairaus lygio (makro-, egzo-, mezo-, mikro-) socialinės, ekonominės, kultūrinės gyvenimo aplinkos, vertybinės orientacijos bei vertybių raiškos būdai.
- Mokinių ir profesijos pedagogų sklaida, gyvenimo tikslo ir prasmės ieškojimas.

Profesinis ugdymas – tai profesinio ugdymo dalyvių orientacijomis grindžiama ir gyvenimo aplinkos tendencijų sąlygojama sąveika, kurios metu žmonės gali įgyti kurios nors profesijos specialybę, persikvalifikuoti arba tobulinti savo profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją, konsultuotis bei planuoti savo profesinę karjerą, siekdami tenkinti savo poreikius.

Dar detaliau profesinio ugdymo sampratą galima apibrėžti pateikus daugybę siauresnių profesinio ugdymo funkcijų, pavyzdžiui, profesinio mokymo, profesinio lavinimo, profesinio švietimo, profesinių žinių, mokėjimo bei įgūdžių formavimo, būsimo profesionalo ugdymo, auklėjimo, globojimo.

Profesinis mokymas – tai kryptingas ir metodiškas profesijos pedagogo vadovavimas mokinio mokymuisi bei išmokimui, siekiant įgyti tam tikros profesijos teorinių bei praktinių žinių. Visą tai tiesiogiai priklauso nuo ugdytojo pedagoginio išprusimo.

Neabejotina, kad pagrindinė mokyklos paskirtis – mokyti. Šalkauskis (1991) mokymo funkcijos reikšmę apibūdina taip: „be mokomosios funkcijos negalima išivaizduoti jokios mokyklos“. Mokant ir perteikiant žinias, pirmiausia siekiama ugdyti moksleivių intelektą, t.y. asmenybės gebėjimą tikslingai veikti, racionaliai mąstyti ir efektyviai bendrauti su aplinka. Tačiau šiam procesui būdinga ir auklėjamoji – lavinamoji, formuojamoji funkcija, nes, pavyzdžiui, suvoktas malonus, emociškai išgyventas, geras pedagogo pavyzdys padeda formuoti vertingoms asmenybės savybėms. Blogas pavyzdys – blogoms ir žalingoms.

Profesinis lavinimas – tai tam tikrai profesijai būdingų psichinių, fizinių, psichomotorinių galių, mokėjimų, gebėjimų bei įgūdžių tobulinimas, plėtotė arba miklinimas. Paprastai profesinio lavinimo metu siekiama plėtoti profesionalui būdingą mąstymo būdą: visapusiškai vertinti savo profesinę veiklą. Be to, ugdant labai svarbu psichomotorinio pobūdžio gebėjimų lavinimas. Pavyzdžiui, tekintojui reikia stiprių rankų ir kojų, suvirintojui tikslių judesių. Taip pat svarbu lavinti jų techninį mąstymą, polinkį į techninę kūrybą, gebėjimą ką nors nustatyti, išmatuoti „iš akies“, jausti erdvę ir daiktų monolitiškumą. Formuodamas profesines žinias ir mokėjimus, žmogus įgyja naują profesionalo psichinių, fizinių, socialinių, kultūrinių ir dvasinių savybių kokybę (Adomaitienė 2001).

Šiuo metu neįgalūs asmenys profesinę kvalifikaciją gali įsigyti mokydami:

- Profesinėse mokyklose (valstybinėse profesinėse ir specializuotose mokyklose, skirtose neįgaliesiems).
- Specialiojo ugdymo įstaigose.
- Darbo rinkos profesinio mokymo tarnybose.

Į valstybines profesines mokyklas (profesinio rengimo centrus) priimami asmenys ir neturintys pagrindinio išsilavinimo. Neįgalieji integruojami į bendrąsias grupes arba jiems sudaromos

specialios grupės, pogrūpiai. Sėkmingai baigę mokyklas, asmenys gauna kvalifikuoto darbininko pažymėjimus ar diplomus (baigę pagrindines vidurines mokyklas).

Profesinėse specializuotose mokyklose neįgalūs jaunuoliai įgyja profesinę kvalifikaciją, mokosi savarankiškai gyventi. Neįgaliesiems taikomas dalinis valstybės išlaikymas.

Specialiojo ugdymo įstaigose mokosi tik neįgalūs asmenys (ne jaunesni kaip 15 – 16 m.). Šiose ugdymo įstaigose asmenys įgyja profesinę kvalifikaciją, yra mokomi savarankiškai gyventi.

Darbo rinkos profesinio mokymo tarnybose mokytis pagal pirmo ir antro lygio programas priimami asmenys tik nuo 18 metų. Čia jie įgyja profesinę kvalifikaciją, jau turintys profesinę kvalifikaciją gali tobulinti ją bei įgyti giminišką profesiją. Kaip nurodo Laurikaitienė (2004), šiuo metu yra 23 adaptuotos profesinio mokymo programos neįgaliesiems. Baigę formalųjį mokymą asmenys gauna valstybės pripažintą pažymėjimą. Tai pagrindinės institucijos, ugdančios neįgalų asmenį profesiniu bei socialiniu aspektu.

Šiuolaikinės socialinės edukacinės technologijos tikslas – „bet kokiomis situacijomis neįgaliam žmogui suteikti alternatyvą, kuri būtų normalesnė, o ne speciali, ypatinga ar neįprasta“ (Bakk, Grunewald, 1998). Kitaip sakant, tai yra žmogaus tobulėjimas kiek galima sumažinant jo vystymosi visuomenės sudarytas psichologines ir fizines kliūtis. Normali visuomenė, kaip teigia Galkienė (2002), remdamasi Bakk, Grunewald, (1998), ta, kurioje neįgalus žmogus yra normalus reiškiny.

Šiuo metu Lietuvoje profesinio ugdymo įstaigose profesinis rengimas vykdomas pagal *mokyklinį modelį*. Tačiau, kaip teigia bei moksliniais tyrimais įrodė Baranauskienė (2002), šis profesinio rengimo modelis nepopuliarus tarp profesinio rengimo ir su juo susijusių specialistų ir darbdavių. Mokyklinio modelio trūkumus pabrėžia tas faktas, kad po profesinio ugdymo įstaigos baigimo neįgalieji nesugeba įsidarbinti.

Galkienė (2000) teigia, kad tik nuolat tikrinama, koreguojama ir kuriama švietimo sistema gali tenkinti besikeičiančios visuomenės poreikius. Edukologijai, kaip ir kitoms socialinėms sritims, keliami nauji reikalavimai sukelia nemažai sunkumų ir prieštaravimų, reikalaujančių išsamaus mokslinio analizavimo ir pagrindimo.

Specialiojo ugdymo tikslas – kuo ankščiau pradėti ugdomąjį darbą, kad ugdytiniai įgytų būtinausius savitvarkos, savitarnos įgūdžius, orientuotųsi artimiausioje aplinkoje, išmoktų nesudėtingų darbinių operacijų (Ališauskas 1998).

3.2. Papildomas ugdymas, kaip Lietuvos švietimo koncepcijos dalis

Papildomas ugdymas, kaip nurodo Kvieskienė (2000), – tai sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta įvairaus amžiaus žmonėms prigimtinių galių ir įvairių gebėjimų bei polinkių atskleidimui skirtingose ugdymo institucijose ir jų centruose, saviraiškos poreikių ir kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui bei turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai.

Papildomam ugdymui keliamas pagrindinis *tikslas*: sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus, gilinti dalykinius gebėjimus.

Popamokinė veikla, anot Dapkienės (2002), plati ir sudėtinga sąvoka, nurodanti įdomią veiklą po pamokų „atitraukiančią mokinius nuo tuščio, beprasmiško laiko leidimo, o su juo ir žalingų įpročių, nusikalstamumo; sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdyti tautinę bei kultūrinę savimonę“. Autorė pažymi, kad tinkamai organizuojama popamokinė veikla kelia ugdymo institucijos prestižą.

Papildomas ugdymas suprantamas, kaip permanentinio ugdymo dalis, skirta ugdytinių intelektualiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams ir kt. sugebėjimams ugdyti. Taigi papildomasis ugdymas pirmiausia apibrėžiamas kaip permanentinis ugdymas, įvairiapusės moksleivių kultūros plėtojimo srityse, skirtas ugdytinio saviraiškai ir socializacijai, padedantis asmeniui maksimaliai išskleisti individualios kūrybos galias ir gebėjimus, patenkinti jo prigimties reikmes, saviraiškos, meilės ir pagarbos, prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius.

Bendrojo lavinimo mokyklų bendrose programose ir išsilavinimo standartuose teigiama: papildomas ugdymas reikalingas kiekvienam žmogui. Papildomo ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma žmogaus asmenybė – jo intelektualinės, kūrybinės, emocinės, fizinės galios, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema. Todėl galima iš esmės padidinti asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybes. Papildomas ugdymas – neatskiriama bendrojo ugdymo dalis, tolesnio moksleivių mokymosi, gyvenimo bei darbo modernioje visuomenėje kokybės ir sėkmės prielaida. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2002).

Korekcinis papildomo ugdymo kryptingumas heterogeninėje ugdymo institucijos bendruomenėje sudaro sąlygas sėkmingesniai ugdytinio turinio spec. poreikių vystymuisi, padeda susiformuoti tam tikros praktinės veiklos įgūdžiams bei įpročiams, sudaro pagrindą tolesnei adaptacijai, integracijai visuomenėje.

Papildomo ugdymo skirstymas yra labai sąlygiškas, veikiau teorinis, kadangi visa tai yra glaudžiai susiję tarpusavyje.

Papildomas ugdymas paprastai apibūdinamas trimis sąvokomis:

- Formalusis – pasižymi tuo, kad jo poveikis vaiko asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. (Institucijos: meno, muzikos, dailės, sporto mokyklos).
- Neformalusis – pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas. Intuityviai jaučiamos tam tikros veikimo nuostatos, sklindančios iš pačios veiklos. (Neformalūs susivienijimai: profilineiai būreliai, organizacijos, laisvalaikio organizavimo centrai, klubai, studijos ir kt.).
- Informalusis – ypatingas tuo, kad neturi išankstinio pedagoginio tikslo, vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos.

Bendrasis papildomas ugdymas, kaip nuodo Kviešienė (2000), padeda kurti atvirą vietos bendruomenei bendrojo lavinimo mokyklą, taip pat profesinio rengimo instituciją, atliekančią kultūros židinio funkcijas, integruojant visus bendruomenės narius ir telkiant juos tobulėjimui bei vietos problemų sprendimui.

Išanalizavus papildomo ugdymo tikslus ir uždavinius, galima teigti, kad papildomo ugdymo sistema, be savaimė suprantamų ugdymų funkcijų, turi atlikti specifines:

- Kompensacinę – įvairių užsiėmimų metu galima užpildyti žinių spragas, įtvirtinti bei pagilinti turimas žinias, kurių prireiks siekiant profesinės karjeros, įgyti papildomų įgūdžių, patenkinti bendravimo poreikį.
- Pragmatinę – įvairių būrelių metu išmokstama tam tikro amato, verslo, bendravimo etiketo, praktinio darbo įgūdžių, įgyjamas pasitikėjimas savimi, tai tenkina profesinius interesus, padeda pasiruošti profesinei karjerai.

Svarbus veiksnys popamokiniame ugdyme – ugdytinio darbas nevertinamas pažymiu, kuris dažnai būna savivertės menkinimo bei nepasitenkinimo priežastimi.

Laužikas (1993) kalbėdamas apie protiškai atsilikusių vaikų būsenas, atkreipė dėmesį, jog labai svarbu įvertinti vaiko asmenybę, veiklą kitų asmenų akivaizdoje.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad papildomas ugdymas tiek užsienio šalyse, tiek Lietuvoje apima tris sritis:

- 1) Žinių, įgytų formaliojo ugdymo metu, plėtimą, gilinimą, papildymą.
- 2) Mokinių saviraišką (meninių, techninių, sportinių ir kt. interesų realizavimą).
- 3) Mokinių saviugdą (elgesio įgūdžių susidarymą, bendrabūvio normų įsisavinimą ir kt.).

3.3. Papildomo ugdymo organizavimo principai

Zaleckienė (1994) teigia, kad papildomas ugdymas turi kontekstinį ir funkcinį pobūdį. Papildomo ugdymo sistema turi įvairiapuses galimybes maksimaliai integruoti visų ugdomųjų veiksmų poveikį asmenybei, sumaniai derinti specialias, nespecialias ir atsitiktines poveikio priemones.

Taigi, papildomo ugdymo sistema profesinio rengimo institucijoje turi funkcionuoti taip, kad ugdytiniai galėtų:

- papildyti, gilinti, plėtoti žinias, įgytas formalios veiklos metu (bendrojo lavinimo, spec. dalykų, profesinio – gamybinio mokymo metu);
- ruoštis profesinei karjerai bei aktyviai ekonominei veiklai, gyvenimui;
- per meninę – kūrybinę, sportinę, techninę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikį;
- ugdytis, kaip socialinis subjektas: laisvai, nevaržomai bendrauti su savo bendraamžiais, jaunesniais ar vyresniais už save; su vienminčiais ir įvairių įsitikinimų ir polinkių žmonėmis.

Papildomasis ugdymas yra neatsiejama Lietuvos švietimo koncepcijos dalis, todėl pirmiausia remiasi bendraisiais jo principais:

Humaniškumo:

- Kiekvienas vaikas yra vienintelis, unikalus (kito tokio nėra).
- Vienas iš svarbiausių mokinio darbo prasingumo rodiklių yra tai, kad savęs vertinimas svarbesnis, negu kitų.
- Vaikai mokosi to, ko jiems reikia ir ką turi žinoti.
- Mokymasis jausti, išreikšti, perduoti, suprasti yra toks pat svarbus kaip ir mokymasis mąstyti, t.y. susidaryti intelektualinius įgūdžius, nes jausmai yra ne mažiau svarbūs negu faktai.
- Noriai mokomasi tik tokioje aplinkoje, kurioje nejaučiama baimės, įtampos, rungtyniavimo atmosferos ir kitų žmonių primetamų standartų.
- Įgyvendinama pasirinkimo teisė, t.y. veiklos, užduočių, vietos, partnerių ir kt. pasirinkimas.

Demokratiškumo:

- Pedagogas yra sumanus padėjėjas vaiko pažintinėje – tiriamojoje veikloje.
- Vaikas yra ne poveikio objektas, o lygiavertis partneris, aktyvus ir reikalaujantis pagarbos.
- Mokiniai pratinasi imtis atsakomybės už savo veiklą.

- Vaiko veiklos vertinimas yra diagnostinis, juo siekiama stimuliuoti norą pažinti, tyrinėti, stebėti (akcentuojamas ne teisingas ar klaidingas atsakymas, o pastarojo išdėstymas mąstymo procese).

Diferencijavimo:

- Vyrauja individualus ugdymas mažose grupėse.
- Skatinamas savarankiškumas, kūrybiškumas, motyvacija, bendravimas.
- Puoselėjama vaiko individualybė.
- Skatinamas nuomonių pliuralizmas ir sprendimų variantiškumo galimybės.
- Vertinimas yra konkretus (individualus), tikslingas ir atviras; dabarties rezultatai lyginami su ankstesniais, o ne vieno mokinio su kitu.
- Taikomi individualūs ugdymo metodai, atitinkantys specifinius mokinio gabumus, interesus, poreikius, kuriamos individualios programos.

Integracijos:

- Ugdymo programoje įvairios veiklos integruojamos.
- Vienodai svarbūs integracijos kultūrologinis, istorinis, socializacinis aspektai.
- Garantuojama mokomųjų dalykų ir papildomo ugdymo darna.
- Sudaromos sąlygos vaiko ir visuomenės sociokultūrinės integracijos prielaidoms formuotis.

Kvieskienės (2000) teigimu papildomas ugdymas, remiasi trimis pagrindiniais principais:

Lygių galimybių principas – siekia įtvirtinti visų ugdytinių galimybes tobulinti savo gebėjimus, dalyvauti užimtumo, laisvalaikio programose, remiamose valstybės bei turintiems socialinių, elgesio ir kt. sutrikimų vaikams, pasinaudoti valstybės socialinio draudimo lengvatomis.

Aktyvumo principas – didaktikos postulatą organizuoti mokymo procesą taip, kad ugdytiniai būtų veiklūs, aktyviai dalyvautų visuose jo etapuose ir formose. Papildomo ugdymo institucijų veikloje šis principas realizuojamas tarsi iš dviejų pusių:

- a) pats ugdytinis aktyviai renkasi norimą užsiėmimą ir jame dalyvauja;
- b) jeigu ugdytinis yra apsisprendęs dalyvauti tam tikroje veikloje, tai visa jo makrosocialinė aplinka irgi aktyviai veikia jį.

Labilumo principas – teigia, kad papildoma veikla turi būti organizuojama taip, kad kiekvienas žmogus dėl vienokių ar kitokių priežasčių panorėjęs keisti veiklos pobūdį arba visai jos atsisakyti, galėtų įsitraukti į kitą veiklą įpusėjęs ar net baigiantis jai (išimtis gali būti tik formaliose ugdymo institucijose).

Remiantis šiais principais organizuojamoje papildomoje veikloje nelieka prievartos, diktato, todėl sudaromos galimybės laisvai priimti ir išgyventi pozityvias vertybes bei ugdyti neformalius bendravimo įgūdžius.

Apibendrinant galima teigti, kad popamokinė – papildomo ugdymo veikla organizuojama remiantis šiais principais:

1. Savanoriškumo.
2. Iniciatyvumo.
3. Prieinamumo ir perimamumo.
4. Romantikos ir žaidimų.
5. Atsižvelgimo į moksleivių amžiaus ir individualias savybes.

Ugdytinių papildomas ugdymas organizuojamas pagal bendruosius švietimo sistemos principus, tačiau jis yra reikšmingas ir reikalingas tiek, kiek jis prasmingas pačiam ugdytiniui. Mokinys pats laisvai pasirenka veiklą, aktyviai ir savanoriškai joje dalyvauja. Todėl šią veiklą būtina organizuoti pagal aktyvumo ir labilumo principus.

3.4. Papildomo ugdymo turinys

Mokslinių studijų, tyrinėjant ir analizuojant moksleivių papildomą ugdymą, nėra atlikta daug, tačiau pedagogai praktikai, įvertinę mokinių pasisakymus nurodo, kad trūksta galimybių išreikšti save ugdymo institucijoje.

Ypač tai aktualu paaugliams. Norėdami išvengti situacijos, kurioje jie negali realizuoti savęs, jaunuoliai buriasi į grupes ar identifikuojasi su stabais (kino, popmuzikos žvaigždėmis, dvasiniais vadovais ir t.t.). Jie agresyviai gina tą dažnai „pasiskolintą“ identiškumą ir nėra tolerantiški kitiems. Tad geriausia išeitis – papildomo ugdymo veikla, kuri dažniausiai vyksta grupėse, o grupė pati sudaro sąlygas įvertinti jos rezultatus, gebėjimus ir pažiūras. Kompetentingai organizuota papildomo ugdymo veikla, atitinkanti paauglio poreikius – alternatyva besaikiam televizijos laidų žiūrėjimui. Mokslininkai, organizuodami mokslines studijas, tiria neigiamą televizijos poveikį, siekdami atsakyti į klausimą, ar televizija skatina agresyvumą ir nusikalstamumą.

Papildomąjį ugdymą profesinio rengimo institucijoje reglamentuoja ugdymo planas. Ugdymo institucijos yra skatinamos aktyvinti popamokinę veiklą, kultūrinį gyvenimą, kurti projektus, ieškoti netradicinių ugdymo formų, inicijuoti renginius, kuriuose dalyvautų ugdytiniai ir jų šeimos nariai.

Kiekvienoje ugdymo institucijoje yra galimybės tenkinti paauglių saviraiškos poreikius pasirinktos krypties būreliuose, papildomo ugdymo studijose. Vykstant kokybiškai pedagoginei sąveikai randamos galimybės į organizuojamų būrelių, studijų veiklą įtraukti mokinius turinčius mokymosi sunkumų ir specialiųjų poreikių.

Mokslinėje literatūroje nurodomi pedagogų pastebėjimai, kad ugdytinis dalyvaudamas popamokinėje veikloje, tarsi pasikeičia: tampa aktyvesniu, kūrybiškesniu, darbštesniu, dažnai

pasikeičia net elgesys. Mokykloje ugdomojo proceso metu paaugliai pasižymi visiškai priešingomis savybėmis.

Kadangi ugdytinis popamokinę veiklą pasirenka savo noru, tai jam ši veikla dažniausiai sekasi. Patyręs sėkmę ir tapęs aktyvesniu, jis pradeda pasitikėti savimi, atsiranda noras padėti kitam. Tai savaime teikia pasitenkinimo, kadangi ugdytinis ima jaustis reikalingu ir naudingu tarp bendraminčių. Zaleckienė (1994), remdamasi Adlerio teorija, teigia, kai „tampama svarbiu, išmokstama gerbti kitus ir sulaukiama pagarbos iš kitų, atstatomas ne tik *personalinis*, bet ir *socialinis* mokinio *statusas*.“

Tarpasmeninių santykių specialistai teigia, kad daugelio nesusipratimų ir asmenybės problemų pirmoji priežastis nelygiavertis bendravimas. Todėl bręstančiai asmenybei, ypač paaugliams būtinos situacijos, kuriose jie jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save, išsakyti savo nuomonę. Popamokiniame ugdyme tokiam bendravimui yra palankios sąlygos. Paprastai vadovai – popamokinės veiklos organizatoriai, tampa lygiaverčiais partneriais, patarėjais, konsultantais. Sėkmingoje bendraminčių veikloje dažniausiai susiklosto kolegiški, abipuse pagarba grįsti santykiai. Esant lygiaverčiam bendravimui, išnyksta ir tarpusavio nesusikalbėjimo priežastys.

Taigi, popamokinės veiklos dalyviai, įgyja komunikacinę patirtį bei patenkina poreikį bendrauti:

- Ugdytiniais susidaro galimybė bendrauti, kalbėti.
- Ieškoma sprendimų būdų, dalinantis turima informacija, išsakant savo nuomonę (ši nuomonė būna išgirsta).
- Išmokstama dirbti grupėje, įsisavinamos naujos funkcijos (keičiamasi vaidmenimis ir funkcijomis), ugdoma atsakomybė ne tik už save, bet ir už grupę.

Kryptys realizuojančios papildomą ugdymą

Papildomas ugdymas, kaip nurodo Kvieskienė (2000), realizuojamas penkiomis pagrindinėmis kryptimis:

1. Demokratijos ir pilietinės kompetencijos ugdymas:
 - Savivaldos plėtojimas.
 - Tarp kultūrinis pažinimas.
 - Vizualinė ir kultūrinė komunikacija.
 - Vaikų ir jaunimo organizacijos.
2. Saviraiška, polinkių plėtotė:
 - Aplinkosauginis ir ekologinis ugdymas.
 - Nefprofesionali sportinė veikla.
 - Meninis ugdymas.
 - Techninė kūryba ir techninis sportas.

- Intelektinis ugdymas.
 - Kraštotyra ir etninės kultūros ugdymas.
 - Hobi.
3. Gabumų ugdymas, gebėjimų ir talentų plėtotė:
- Sportinė veikla.
 - Meninis ugdymas.
 - Intelektinis ugdymas.
 - Techninė kūryba.
 - Liaudies amatų studijos.
 - Pradinis profesinis rengimas.
4. Socializacija:
- Vaikų socializacijos problemos atostogų metu.
 - Neįgaliųjų vaikų integracija.
 - Prevencija.
 - Rekreacija (programos skirtos jėgų atstatymui, poilsiui).
 - Klubinė veikla.
 - Altruistinė veikla.
 - Sveika gyvensena.
5. Vaikų ir jaunimo užimtumas:
- Savanoriška veikla.
 - Pagalbos bendruomenei programos.
 - Viešieji darbai vaikams ir jaunimui.
 - Darbo vietų vaikams ir jaunimui kūrimas.
 - Reabilitacinės darbo programos (pažeistų grupių vaikams).

Vadovaujantis šiomis kryptimis, papildomo ugdymo pedagogai, pagal galimybes, planuoja savo veiklą, bandydami įtraukti visus, tame tarpe ugdytinius turinčius negalią ir rizikos grupės mokinius. Vykstant kokybiškai pedagoginei sąveikai papildomo ugdymo pedagogams tai pavyksta, kadangi su mokiniais bendraujama ne oficialioje aplinkoje, visos moksleivių problemos akimirksniui atsiskleidžia.

Individo aktyvumas, kūrybiškumas, raiška yra svarbūs asmenybės ir demokratinės visuomenės raidos veiksniai. Raiškos kokybė bei jos tobulinimas yra ne tik asmeninė, bet ir socialinė, taigi ir pedagoginė, problema. Ši raiškos samprata ir požiūris į jos plėtrą pabrėžiamas Lietuvos Švietimo koncepcijoje (1992).

3.5. Laisvalaikio samprata ir praleidimo formos

Laisvalaikis – tai laisvas laikas, kuriuo metu galima skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirinkamai veiklai.

Tikslai:

1. Papildyti, gilinti, plėtoti gebėjimus.
2. Siekti visapusiško išsilavinimo.
3. Stiprinti motyvaciją, ruošti ekonominei veiklai.
4. Įgyti papildomų mokslinio darbo įgūdžių.
5. Realizuoti saviraiškos poreikį.
6. Brandinti tautinę ir kultūrinę savimonę.
7. Sudaryti sąlygas ugdytiniui laisvai nevaržomai bendrauti su savo vienminčiais, jaunesniais ir vyresniais už save, įvairių tautybių įsitikinimų ir polinkių žmonėmis.

Kvieskienė (2000) pagal pasirinkamą veiklą laisvalaikį skirsto:

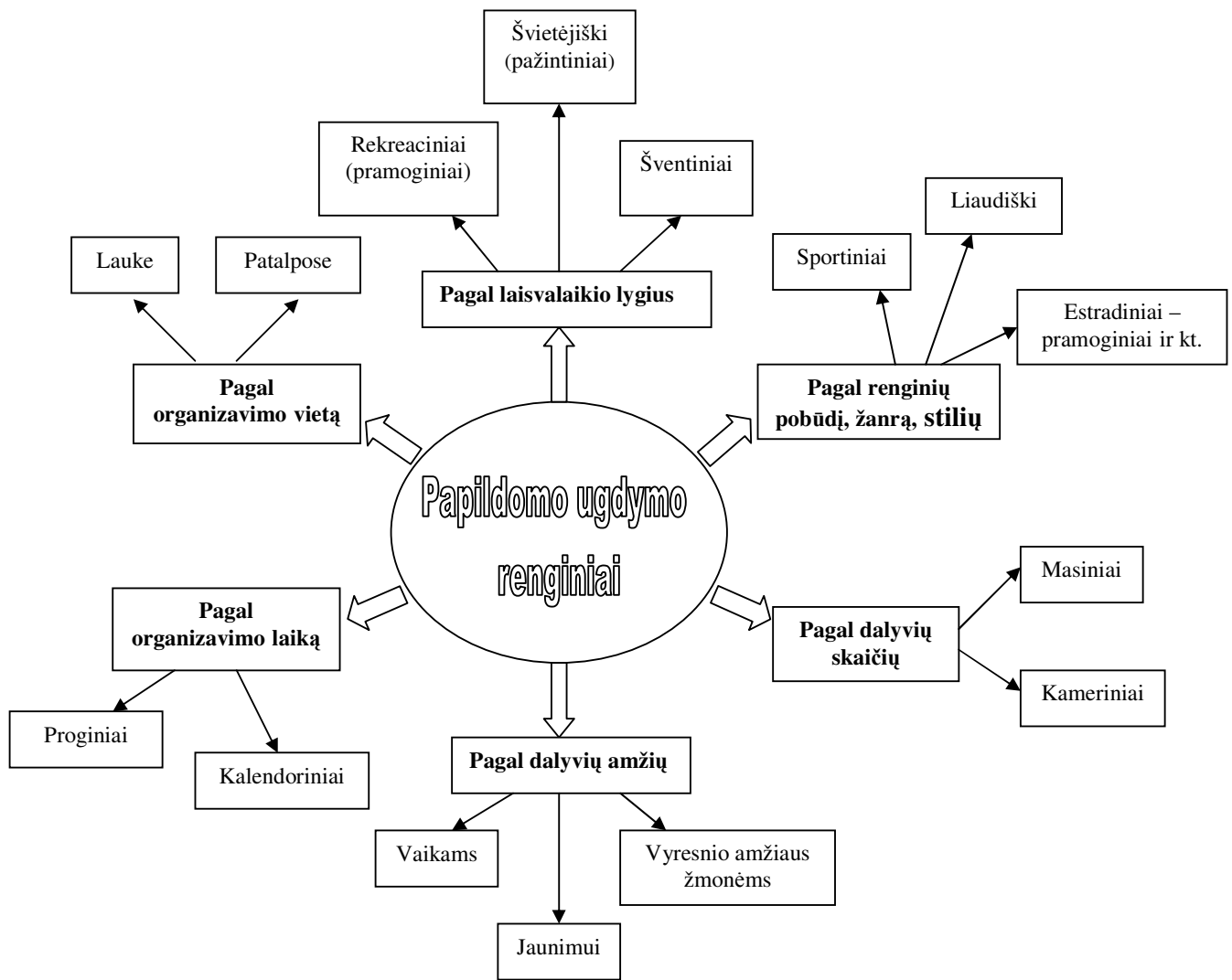
- žinių ir įgūdžių tobulinimą;
- visuomeninį aktyvumą (dalyvavimas visuomeniniuose renginiuose);
- dalyvavimą kultūrinėje veikloje (kultūrinis asmenybės vystymasis);
- bendravimą šeimoje ir už šeimos ribų;
- fizinę regeneraciją (sportas, pasivaikščiojimas ir t.t.).

Laisvalaikis labai priklauso nuo aplinkos (materialinės bazės, tradicijų, draugų pavyzdžių). Kintant socialinėms sąlygoms, kinta ir laisvalaikio struktūra, jo turinys.

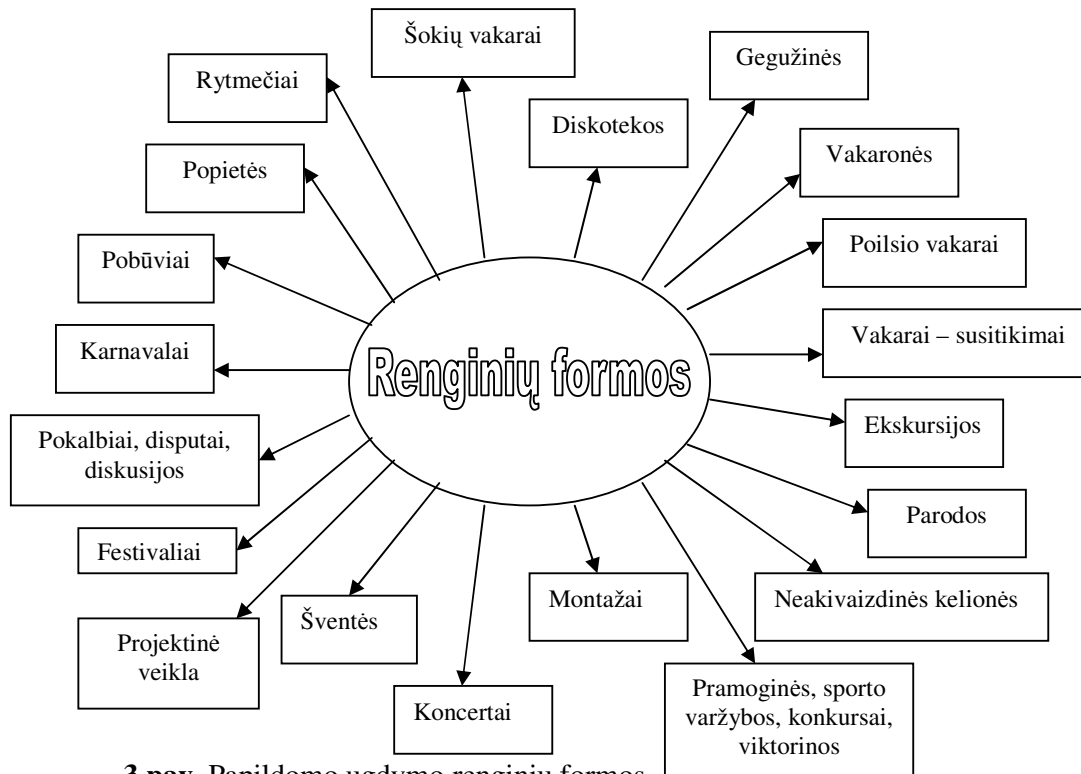
Sudominti, įtraukti į papildomo ugdymo veiklą rizikos grupės paauglius, spec. poreikių turinčius ugdytinius ne retai būna sudėtinga. Jie sunkiai adaptuojasi (pastebėtina, kad kai kurie net nesistengia), juos dažniausiai lydi finansiniai sunkumai. Siekdami to neparodyti į būrelius ar renginius neina, dalis atsiduria gatvėje „savų draugų“ rate ar lieka namuose prie televizoriaus.

Renginių organizavimas viena iš laisvalaikio praleidimo formų ugdymo institucijoje

Ženklią papildomo ugdymo dalį profesinio rengimo institucijoje sudaro renginių organizavimas. Renginiai gali būti vieši ir uždari bei skirti asmeninėms progoms. Sutinkama labai plati renginių įvairovė. Nėra vienos renginių klasifikacijos, tačiau juos galima skirstyti įvairiu pagrindu tai pavaizduota schemoje (2pav.). Renginių formų taip pat gausu (3 pav.)

2 pav. Papildomo ugdymo renginių klasifikacija

3 pav. Papildomo ugdymo renginių formos

Schemoje pateikta daugiau kaip 20 pačių populiariausių renginių formų. Tai daugiausia rekreaciniai – pramoginiai bei švietėjiški ir šventiniai renginiai.

Demokratizuojant ir humanizuojant švietimo sistemą vis daugiau dėmesio skiriama laisvalaikio jo praleidimo formų įvairovei, tenkinančiai ugdytinių, tame tarpe ir specialiųjų poreikių turinčių ugdytinių, interesus. Meninis ugdymas atveria gana plačią erdvę paauglių raiškai ir pozityviai veikia jų socializaciją.

Integruotas meninis ugdymas pasireiškia holistiniu poveikiu, aprėpiančiu silpnąsias ir stipriąsias asmenybės ypatybes, daro teigiamą įtaką ugdytinio raidai ir visuomenės humanistinėms nuostatomis, kadangi meninis ugdymas gali padėti integruotis ne tik į ugdymo procesą, bet ir į visuomenę plačiąja prasme. Butkienės ir Kepalaitės (1996) manymu, kūrybingumas kaip transformuojanti jėga stiprina žmogaus vertės jausmą, spartina asmens savipildą ir asmenybės brendimą.

4. NEĮGALIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO IR PAPILDOMO UGDYMO SAVEIKOS SITUACIJOS ANALIZĖ

4.1. Tyrimo instrumento teorinis pagrindimas

Tiriant pasirinktą problemą buvo atlikti kiekybinis ir kokybinis tyrimai, kadangi kiekybinė prieiga leidžia nesunkiai apklausti daugiau respondentų, o kokybinė – išsamiau išsiaiškinti respondentų nuostatas ir požiūrį.

Statistiniai kiekybiniai tyrimai, kaip nurodo Kardelis (2002), (remdamasis Stake (1995) ir Krathwohl (1993)), nusako kiekybinius tyrimo aspektus. Kiekybiniu požiūriu tyrime siekiama patvirtinti hipotezę ir nusakomas siekis ieškoti išorinių požymių, matuoti ir skaičiuoti juos, siekti vienintelio paaiškinimo, dėsnio, taisyklių, universalumo ir visuotinum.

Kiekybinio tyrimo mokslinę vertę nusako kiekybiniai rodikliai. Šis tyrimas yra labiau struktūrizuotas ir suplanuotas, nes tyrimo metodai bei duomenų matavimo priemonės dažniausiai būna sukonstruotos dar prieš tyrimą.

Kardelis (2002) remdamasis kitų autorių išsakytomis mintimis, kiekybinį tyrimą apibūdina, kaip *struktūrizuotą, besiremiantį iš mokslinės problemos išplaukiančia hipoteze, (kurį siekiama patvirtinti) tyrimą, taikant matematinės statistinės analizės būdus tyrimo duomenis – skaičiams sutvarkyti.*

Kiekybinių tyrimų metodologija grindžiama *normatyvine* paradigma. Tyrėjai, kaip teigia Kardelis (2002), besilaikantys normatyvinio požiūrio stengiasi kurti ir patvirtinti bendras žmogaus

elgesio teorijas, kurios stumia jas vis tolyn nuo kasdieninio pasaulio patirties ir supratimo į abstrakcijų pasaulį. Pagrindine realija jie laiko grupiškumą, kuris nepriklauso nuo atskiro individo ir pasireiškia visuomenėje, jos institucijose ir organizacijose. Todėl teorijos vaidmuo yra išsiaiškinti, kaip realybė egzistuoja šiose formose ir kokiomis permainomis galima padaryti ją veiksmingesnę. Svarbiausias *tyrėjo tikslas* – sukurti suprantamą, universalią teoriją, galinčią paaiškinti asmeninį bei socialinį žmonių elgesį.

Kiekybiniai tyrimai geriausiai tinka ryšiams ir temoms patikrinti populiacijose arba jai atstovaujančių žmonių grupėje, apibendrinimams. Kiekybiniais metodais siekiama pažvelgti į plotį, patvirtinti atradimus. Kiekybinei analizei būdingesni intervalinis ir santykinis matavimai.

„Kieti“ kiekybiniai faktai yra laikomi patikimesniais. Pozityvistiniam (kiekybiniam) požiūriui patvirtinti duomenys renkami kiekybiniais metodais.

Nagrinėjant pasirinktą problemą, buvo atliktas ir kokybinis tyrimas. Šiuo tyrimu siekiama geriau suvokti respondentų (šiuo atveju neįgaliųjų moksleivių ir papildomo ugdymo pedagogų) vidinį pasaulį, geriau suprasti jų požiūrį į nagrinėjamą problemą.

Kokybiniuose tyrimuose individas nagrinėjamas kaip unikali asmenybė, savaip suvokianti, per savimonę atspindinti socialinę tikrovę, išreiškiamą elgesiu.

Kokybinis tyrimas, pasak Luobikienės (2000) tai „suvokimo procesas, kuris grindžiamas individualiomis metodologinėmis žmonių socialinių problemų tyrimo tradicijomis. Tyrėjas sukonstruoja kompleksinį, holistinį paveikslą, analizuoja žodžius, išsamiai perduoda informantų požiūrius bei atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje”.

Tyrimo tikslas – stebint tiriamojo veiksmus, elgesį, pasisakymus atskleisti jų giluminę prasmę, suvokti, kaip individai supranta ir kuria jų pačių gyvenimo erdvę, socialinės ir psichologinės aplinkos poveikį tiriamajam.

Tiriamasis reiškinys interpretuojamas tais terminais, kuriais jį suvokia žmonės. Kaip nurodo Kardelis (2002) kokybinių tyrimų sąvoka pabrėžiami kokybiniai tyrimo aspektai.

Tidikis (2003) teigia, kad kokybiniame tyrime tyrėjas koncentruoja savo dėmesį į subjektą, į jo veiksmus, kasdieninę patirtį ir sąveiką su kitais žmonėmis, išreikštą žodžiais, pasisakymais, pasakojimais apie savo gyvenimą. Tyrėjas analizuoja surinktą informaciją, ją įprasmina ir interpretuoja pagal žmonių socialinio egzistavimo lokalias formas.

Interviu tai vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų, kurio tikslas rinkti informaciją. Žodinės informacijos, nagrinėjama tema, analizuojama problema gaunama tiesioginiu kryptingu interviu su respondentu. Interviu kokybiniame tyrime nėra formali apklausa, atsakymai nenumatomi iš anksto (svarbu, kad atsiskleistų apklausiamųjų nuomonė). Atsakymai užrašomi diktofonu, kad išnyktų iškraipymų galimybė.

Interviu tipai:

- Neformalaus pokalbio pobūdžio.
- Pusiau standartizuotas.
- Standartizuotas interviu.

Tyrimui atlikti pasirinktas pusiau standartizuotas interviu.

Tidikis (2003) nurodo, kad atliekant pusiau standartizuotą interviu turi būti iš anksto numatyti būtini ir galimi klausimai. Pati procedūra ir klausimai standartizuojami tik iš dalies. Pašnekesys negali būti griežtai formuluojamas, tarp tyrėjo ir respondento maloni atmosfera.

Pasirinkus interviu tipą sudaromas klausimynas. Kuriant klausimyną buvo pasinaudota Degučio (1999) siūlytais klausimyno kūrimo etapais:

- Klausimyno formulavimas prasideda nuo to, kokią informaciją reikia surinkti tyrimo metu.
- Nusprendžiama koku metodu bus renkami duomenys.
- Sudaromas klausimyno eskizas, pagrindinių dalių planas.
- Klausimynas pateikiamas pašaliniams asmenims įvertinti, kiek jis yra suprantamas.
- Atliekamas pilotažas, klausimynas testuojamas, apklausiant žmones.
- Padaromos reikiamos pataisos ir sudaromas galutinis variantas.

Atlikus interviu gautus duomenis būtina struktūruoti. T.y. atlikti *kokybinę turinio (kontent) analizę (angl. – content analysis)*. Ši analizė leidžia objektyviai išnagrinėti teksto ypatybes ir daryti išvadas, kokybines interpretacijas.

Merkys (1995) nurodo, kad kontent analizės metodo esmė – statistinio stebėjimo vieneto išskyrimas, užkodavimas ir perkėlimas į teksto analizės matricą.

Tidikis (2003) išskiria kontent analizės atlikimo etapus: tekstą išskaidyti į prasminius vienetus, fiksuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tarpusavyje ir su visa informacijos apimtimi. Šio metodo esmė – suskaičiuoti turimos informacijos tyrimui reikšmingus prasminius vienetus. Kadangi prasminis turinio vienetas gali būti išreikštas įvairiomis kalbos priemonėmis (sąvokomis, terminais), būtina suformuluoti konkrečius empirinius indikatorius (požymius, rodiklius), kuriais šioms požymiams suteikiamas vienareikšmiškumas. Dar būtina nustatyti ir mato vieneta – juo gali būti ir rodiklio paminėjimo dažnumas, ir eilučių skaičius. Kardelis (2002) teigia, kad turinio analizės esmė – informacijos grupavimas į kategorijas.

4.2. Tyrimo organizavimas

Tiriamųjų imtis siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę tiriamuoju klausimu buvo sudaroma ne pilnai laikantis atsitiktinumo principo. Pasak Kardelio (2002), tai taikoma nedidelės apimties tyrimuose.

Anketinė apklausa buvo vykdoma Šiaulių ir Kelmės profesinio rengimo centruose. 2005m. lapkričio mėn. – 2006m. vasario mėn. Kiekybinėmis pusiau standartizuotomis anketomis (žiūrėti priedas Nr.4) buvo apklausti profesinio ugdymo institucijų pedagogai, (N =147) dirbantys bendrojo lavinimo, profesinio rengimo, gamybinio mokymo ir papildomo – popamokinio ugdymo srityse. Kiekybinės pusiau standartizuotos anketos (žiūrėti priedas Nr.5) buvo pateiktos profesinio rengimo institucijų moksleiviams (N = 150). Kiekybinių anketų grįžtamumas 77,5 %.

Kokybinis pusiau standartizuotas tyrimas atliktas apklausiant papildomo ugdymo pedagogus, (žiūrėti priedas Nr. 6) dirbančius su mokiniais, turinčiais spec. poreikių (N =10). Jų vadovaujamuose būreliuose dalyvauja sveiki ir spec. poreikių turintys mokiniai. Taipogi kokybinis tyrimas buvo vykdomas apklausiant ugdytinius turinčius spec. poreikių (žiūrėti priedas Nr.7), kurie mokosi ir laisvalaikį leidžia minėtose profesinio rengimo institucijose (N= 10).

4.3. Tyrimo metodai

Tyrimo tikslai ir uždaviniai lėmė apklausos kiekybinių ir kokybinių metodų pasirinkimą.

Kiekybinė pusiau standartizuota anketa pateikta ugdymo institucijų pedagogams buvo siekiama išsiaiškinti respondentų požiūrį į neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką. Šią anketą sudaro keturi pagrindiniai blokai, kurie suskirstyti į 17 klausimų grupių.

Pirmame anketos puslapyje pateikiama visa reikalinga informacija respondentams apie vykdomą tyrimą ir suteikiama informacija, kaip reikėtų pildyti anketą. Norint išsiaiškinti socialinius ir demografinius respondentų duomenis buvo pateikta keletas klausimų priskiriamų nominalinei požymių matavimo skalei. Siekiant išsiaiškinti respondentų požiūrį į negalia bei vykstantį neįgaliųjų integracijos procesą, išskylančius sunkumus buvo patikta visa eilė ranginei skalei priskiriamų klausimų. Respondentų buvo prašoma matuojamus požymius sugrupuoti didėjimo ar mažėjimo tvarka. Anketoje yra klausimų, kuriuos galima priskirti intervalinei skalei.

Profesinio rengimo institucijų ugdytiniams buvo pateikta kiekybinė pusiau standartizuota anketa, kuria buvo siekta išsiaiškinti jų požiūrį į neįgaliųjų mokymąsi drauge su jais.

Šis klausimynas sudarytas analogiškai, kaip ir pedagogams, tačiau pateikti klausimai suskirstyti į 10 grupių ir apjungti į keturis blokus. Pateikti respondentams suprantamomis sąvokomis. Sudarant

anketų klausimynus buvo parinkti ir pritaikyti kai kurie klausimai iš Baranauskienės (2003), Galkienės (2003), Ruškaus (2000) darbų.

Kokybinis pusiau standartizuotas interviu su papildomo ugdymo pedagogais, siekiant išsiaiškinti kaip pedagogai supranta neįgaliųjų integracijos ypač socializacijos procesą, kaip kokiais būdais jį įtakoja, kaip jie jaučiasi, su kokiais psichologiniais, pedagoginiais ir ekonominio pobūdžio sunkumais susiduria. Tai padaryta iš anksto susidarius klausimyną. Kuris prasideda demografinių duomenų bloku. Klausimynas, kuriuo siekiama sužinoti respondento nuomonę tiriamu klausimu sudarytas iš pagrindinių klausimų ir juos papildančių, patikslinančių papildomų klausimų. Pedagogai noriai ir daug pasakoja, todėl klausimai buvo tik orientyras nenukrypstant nuo pokalbio temos.

Siekiant išsiaiškinti ugdytinių turinčių spec. poreikių nuomonę apie mokymąsi, laisvalaikio leidimą, savijautą profesinio rengimo institucijoje bei socialinės ir psichologinės aplinkos poveikį tiriamajam buvo organizuota pusiau standartizuota apklausa – interviu. Šiai apklausai numatyti pagrindiniai klausimai ir juos papildantys, patikslinantys papildomi klausimai. Pokalbio eigoje individualiai teko koreguoti klausimus, kai kurių iš vis neužduoti. Buvo ugdytinių, kurie jau pokalbio pradžioje nurodė, kad nenori kalbėtis apie šeimą, praeitį. Pastebėta tendencija, ugdytiniai turintys spec. poreikių norėjo kalbėti, tik apie patirtas teigiamas emocijas, išgyvenimus. Į pateiktus klausimus 60% respondentų atsakydavo trumpai vienu, dviem žodžiais. Atlikti šį kokybinį, pusiau standartizuotą interviu buvo sudėtinga.

Visas organizuotas tyrimas respondentų atžvilgiu buvo vykdomas laikantis etinių principų:

- geranoriškumo;
- sąžiningumo;
- tikslaus paaiškinimo.

Analizuojant duomenis pasirinkti svarbiausi ir esminiai rezultatai. Visų kiekybinės apklausos respondentų, profesinio rengimo institucijų pedagogų, pasirinktų atsakymų sumą ir procentinę išraišką žiūrėkite priede Nr.8.

Respondentų, profesinių ugdymo institucijų ugdytinių išsakytas požiūris į dirbančių pedagogų kompetenciją, organizuojant ugdomąją veiklą, neįgaliųjų mokymąsi drauge, socializacijos proceso sunkumus, išsamiai analizuojamas esminiais aspektais. Profesinio rengimo institucijų ugdytinių pasirinktų atsakymų variantų suma ir procentinė išraiška pateikti priede Nr. 9.

Analizuojant papildomo ugdymo vadovų išsakytas mintis, kokybinio pusiau standartizuoto interviu metu, atliekant turinio (content) analizę buvo sudaryta ekspertų grupė. Šią grupę sudarė 5 ekspertai:

- I. Baranauskienė socialinių mokslų (edukologijos) daktarė (konsultantė).
- G. Statkutė edukologijos magistrė.
- J. Aldukevičiūtė edukologijos magistrė.
- V. Pakalniškytė edukologijos magistratūros studentė.
- I. Valčiukienė edukologijos magistratūros studentė.

Šie ekspertai suskirstė empirines indikacijas į atskiras kategorijas, nurodydami, kas priskiriama kiekvienai kategorijai. Tai pateikta prieduose Nr.10. ir Nr.11. Buvo sudaryti kategorijų reitingai (Priedas Nr. 12.).

Analizuojant ugdytinių turinčių spec. poreikius išsakytas mintis kokybinio tyrimo metu, vykdant pusiau standartizuotą anketinę apklausą, atliekant turinio (content) analizę, dirbo ta pati ekspertų grupė. Ji empirines indikacijas suskirstė į atskiras kategorijas nurodydama kas apibrėžia šias kategorijas. Tai pateikta prieduose Nr.13 ir Nr.14. Kategorijų reitingai pateikti priede Nr.15.

4.4. Pedagogų požiūris į neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką

Pedagogams dirbantiems profesinio rengimo institucijoje buvo pateiktos anketos „Ką manote apie neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką?“. Kurias sudarė keturi klausimų blokai suskirstyti į 17 grupių klausimų. Pirmame anketos puslapyje buvo pateikta visa reikiama informacija respondentui. Diagnostinio bloko klausimai padėjo surinkti reikiamą informaciją apie respondentus. Apklausoje dalyvavo 65,3% moterų ir 34,7% vyrų. Jauniausiam iš pedagogų 25 metai, vyriausias 67 metų. Pedagogų amžiaus vidurkis 41,4 metų. Kiti demografiniai duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų, dirbančių profesinio rengimo institucijose, demografiniai duomenys

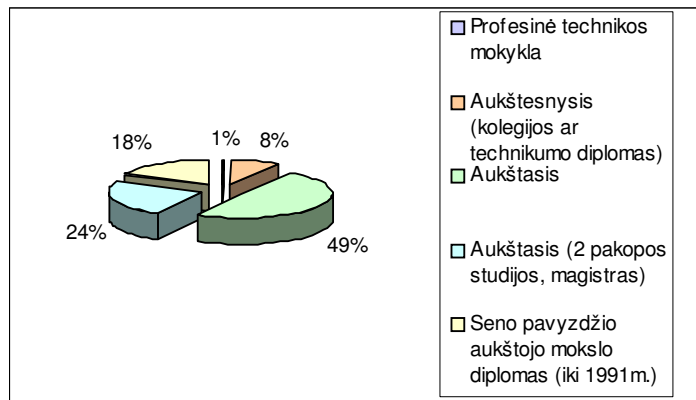
Demografiniai duomenys	N	Min.	Max.	Vidurkis	Stand. nuokrypis
Respondentų amžius.	147	25	67	41,4	9,4
Respondentų bendras pedagoginis darbo stažas.	147	3	39	16,3	8,3
Darbo su neįgaliaisiais stažas	147	0	21	8,6	4,4
Pedagoginio darbo stažas ugdant moksleivius popamokinėje veikloje.	147	0	30	4,0	6,8

98% apklaustųjų yra tekę dirbti su spec. poreikių turinčiais ugdytiniais įvairiose ugdymo srityse: dėstant bendrojo lavinimo dalykus (42,8%), gamybinį mokymą ir profesinį rengimą (35,4%), papildomą – popamokinį ugdymą (21,8%). 14,28% yra tekę dėstyti dalykus per pamokas ir dirbti popamokinio ugdymo srityje. Kaip išaiškėjo susumavus tyrimo duomenis, šie pedagogai dirba kūrybiškiau, lankstesni naujovėms, jų ir ugdytinių bendravimas nuoširdesnis. Tik 2% respondentų neturi darbo su spec. poreikių turinčiais ugdytiniais pedagoginės patirties.

Pateikti skaičiai rodo, kad pedagoginė darbo patirtis ne maža, tai įtakoja pedagogų kompetenciją.

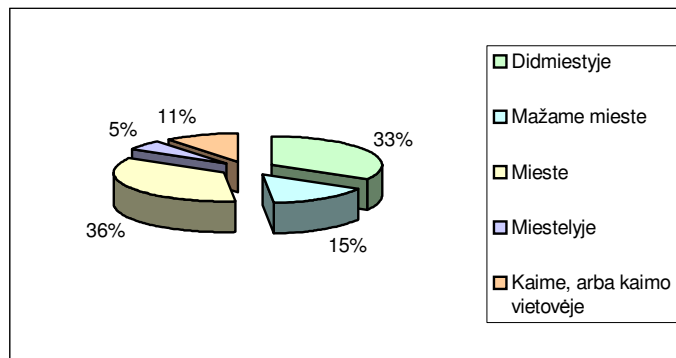
Net 76 (51,7%) respondentai nurodė, kad nėra dirbę organizuojant moksleivių popamokinę veiklą. Tai susimąstyti skatinantis skaičius, siekiant praplėsti pedagoginės veiklos kompetencijos ribas. Šie pedagogai apsiriboja išdėstomu dalyku ugdomosios veiklos metu.

Svarbus pedagoginės kompetencijos aspektas – pedagogų išsilavinimas. Jis pateikiamas grafiškai (4 pav.) iš kurio matyti, kad 91% turi aukštąjį išsilavinimą ir tik 1% baigęs profesinę technikos mokyklą liko dirbti pedagoginį darbą.

4 pav. Pedagogų išsilavinimas

Kadangi tyrimas buvo vykdomas Šiaulių ir Kelmės profesinio rengimo centruose respondentų buvo paprašyta nurodyti gyvenamąją vietą (5 pav.). Tačiau buvo pastebėta, kad gyvenamoji vieta neturi įtakos pedagoginei kompetencijai ar požiūriui į ugdytinį, turintį negalią (2 lentelė).

5 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

2 lentelė

Pedagogų atsakymų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Bendraujant su neįgalioju, atsiranda tam tikra vidinė įtampa, nežinojimas, kaip elgtis.					Užsiėmimų metu stengiasi užmegzti ryšį su neįgaliaisiais.				
	Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne		Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne
Didmiestyje	4	21	15	9	Didmiestyje	42	0	7	0
Mažame mieste	1	7	9	5	Mažame mieste	20	0	2	0
Mieste	4	25	19	4	Mieste	49	0	3	0
Miestelyje	2	2	4		Miestelyje	8	0		0
Kaimė, arba kaimo vietovėje	2	1	5	8	Kaimė, arba kaimo vietovėje	15	0	1	0
Neįgalieji sugeba prisitaikyti aplinkoje.					Manau, kad neįgalusis asmuo pilnavertis visuomenės narys.				
	Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne		Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne
Didmiestyje	31	0	9	9	Didmiestyje	40	0	9	0
Mažame mieste	10	0	7	5	Mažame mieste	17	0	5	0
Mieste	31	0	17	4	Mieste	48	0	4	0
Miestelyje	5	0	3		Miestelyje	8	0	0	0
Kaimė, arba kaimo vietovėje	5	0	3	8	Kaimė, arba kaimo vietovėje	8	0	8	0

Siekiant išsiaiškinti *pedagogų požiūrį į neįgalųjų integracijos procesą ir socializacijos ypatumus* buvo patikta eilė klausimų. Tyrimo metu gauti rezultatai nagrinėjami išsamiau. Laikantis požiūrio, kad integravimas – tai planuotas ir apgalvotas būdas, leidžiantis žmogui su negalia būti kartu su visais, neapsiribojant tuo, jiems leidžiama būti tarp kitų. O integravimo esmę suprantant kaip žmogaus su negalia dalyvavimą socialinėje sveikų žmonių bendruomenėje. Tai padeda jiems būti aktyvesniems ir gyventi su tais, kurie neturi ypatingų negalių. Normalizacijos principas integracijos procese reikalauja, kad neįgaliesiems žmonies taikomo ugdymo tikslai ir priemonės būtų kuo panašesni į normas atitinkančius tikslus bei būdus.

Respondentų nuomonės teiginiu „neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose” pasiskirstė taip:

- 73,5% apklaustųjų mano, kad „ne”;
- 8,8% teigia „lyg ir ne”;
- 17,7% abejoja pasirinkdami atsakymą: „lyg ir taip”.

Teiginiams: „neįgalieji turi būti integruoti į bendrąsias lavinimo klases ir jau ten įgyti profesinio lavinimo įgūdžius” ir „integruojant į bendrąsias lavinimo klases galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas” respondentų nuomonės pasiskirstė vienodai: 55,8 % mano, kad „taip”, 44,2% mano, kad „lyg ir taip”. Kitokių atsakymų variantų šiems teiginiams nebuvo pasirinkta.

38,1% respondentų pritaria teiginiui, kad specialioji auklėjimo, mokymo ar globos įstaiga tampa neįgaliųjų integracijos kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolimesniame gyvenime 17,7% teigia „lyg ir taip”.

Deja, 20,4% apklaustųjų taria „taip” ir 35,4 % „lyg ir taip” teiginiui: „nespecializuotos institucijos pedagogai žvelgia į neįgaliuosius kaip į nelygiaverčius partnerius”. **Tai nuostata kuri turėtų įgyti keitimosi tendenciją.** *Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad pedagogų požiūriui į neįgaliuosius neturi įtakos jų amžius ($x^2 = 10,408$, $df = 6$, $p = 0,108$), nei darbo specifika ($x^2 = 6,656$, $df = 4$, $p = 0,155$).*

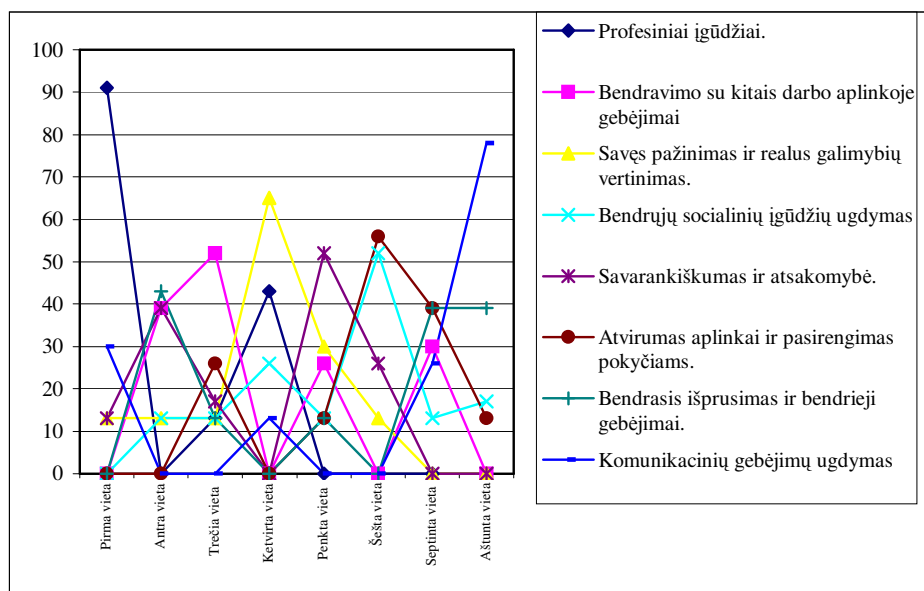
Neįgaliųjų sėkmingai integracijai į darbo rinką trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas, pastebi 73,5% respondentų.

Analizuojant respondentų atsakymus neįgaliųjų jaunuolių profesinio rengimo standartų sudarymo tvarkos klausimais, paaiškėjo tendencija, kad daugeliu iš pateiktų klausimų respondentai abejoja arba pritaria tik iš dalies.

- Teiginiui „profesijų standartai turi būti vienodi sveikiems ir neįgaliesiems specialistams teigdami „labai svarbu” pritaria 55,8% apklaustųjų.
- Neįgaliesiems asmenims standartai turėtų būti palengvinti iš dalies („lyg ir svarbu”) pritaria 35,4%.
- 53,1% („lyg ir svarbu”) abejodami mano, kad reikėtų akcentuoti mokymo turinio parametrus; 44,2% profesinius įgūdžius; 73,5% abejodami teigia, kad turėtų atsispindėti bendrasis išsilavinimas.

Iš gautų atsakymų galima daryti prielaidą, kad neįgaliųjų profesinio rengimo standartų sudarymo principai tai sritis kur pedagoginė kompetencija nėra pakankama.

Respondentų svarbos tvarka suranguoti profesinio rengimo tikslai pavaizduoti grafiškai (6 pav.)

6 pav. Pagal svarbą respondentų nurodyti profesinio rengimo tikslai

Siekiant išsiaiškinti kaip pritaikyta fizinė aplinka neįgiliesiems buvo pateikta keletas klausimų. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad šioje srityje yra trūkumų:

- Net 64,6% respondentų teigia, kad aplinka nepritaikyta.
- 70,7% nurodo, kad nėra įvažiavimų, nepritaikytos pagalbinės ir maitinimo patalpos.

Analizuojant ugdytinių su negalia gyvenimo sąlygas respondentų nuomonės pasiskirstė:

- 53,1% teigia, kad ugdytiniai su negalia turėtų gyventi bendrabutyje, o 29,3% specialiai išnuomotuose butuose;
- 26,5% teigia, kad turėtų gauti maistpinigius; 26,5% respondentų pasirinko atsakymo variantą „lyg ir taip“ abejoja manydami, kad maistą mokiniai su negalia turėtų ruošti patys; 38,1% apklaustųjų pasirinkę atsakymo variantą „lyg ir taip“ abejodami teigia, kad turėtų valgyti mokyklos valgykloje;
- 73,5% apklaustųjų mano, kad gamybinis profesinis mokymas turėtų vykti mokyklos dirbtuvėse ir tik vieną kartą savaitėje turėtų vykti įmonėje; 35,4% teigia, kad praktika turėtų būti atliekama tik trečiame kurse;
- 35,4% teigia, kad ugdytiniai su negalia teikia pasiūlymus, aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose; 38,1% nežino, arba neturi savo nuomonės apie popamokinį moksleivių ugdymą.

Atsakymai į šiuos klausimus leidžia daryti *prielaidą, kad dalis bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokytojų nepakankamai domisi ugdymo institucijose organizuojama popamokine veikla.* Jiems trūksta informacijos, galima teigti, kad **komandinio pedagoginio darbo nepastebėta.**

64,6 % respondentų nurodo, kad trūksta vadovėlių. Galima daryti prielaidą, kad pedagogai individualiai koreguoja ugdymo turinį ir užduotis, kadangi 26,5% teigia, kad vadovėliuose

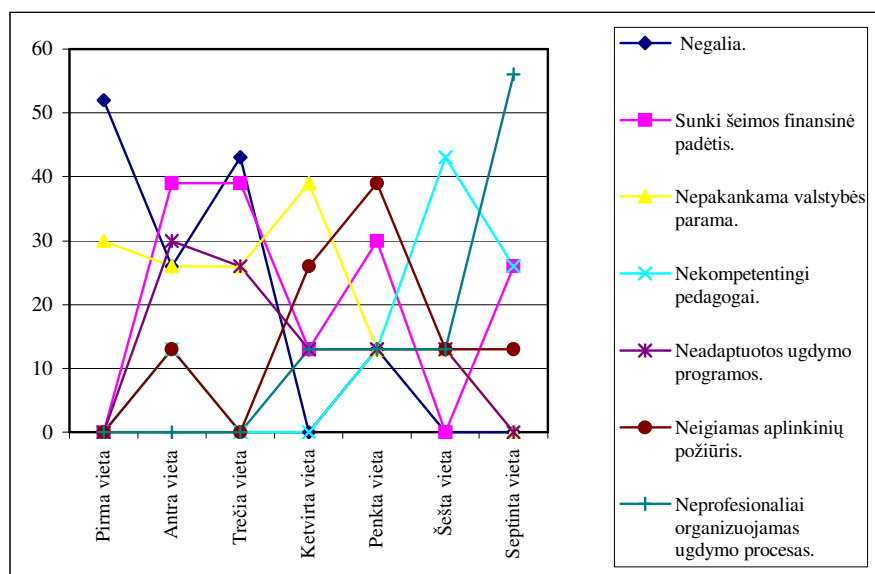
medžiaga pateikta nesuprantamai. Į klausimą „kokias sąlygas sudaro Lietuvos švietimo sistema neįgaliajam įsigyti specialybę?“, net 64,6% nurodė „blogas“. Šis rezultatas patvirtina mokslinėje literatūroje pateikiamus ir analizuojamus rezultatus.

Respondentų nuomone, tai pažymi 82,3% atsakiusiųjų, profesinis mokymas, perkvalifikavimas prieinami tik lengvą negalią turintiems neįgaliesiems. Tai buvo akcentuota Ruškaus ir Baranauskienės (2004) mokslinėse studijose. Su didesniais sunkumais susiduria probleminių šeimų vaikai, tai pažymėjo 64,6% respondentų. Informacijos stoką neįgaliųjų artimiesiems nurodė 55,8% apklaustųjų. Tačiau, net 73,5% respondentų nurodė, kad ugdytinių turinčių negalią artimieji lyg ir tiki sėkminga integracija į visuomenę.

46,9% respondentų teigia, kad mokytojų rengimo sistema blogai paruošia specialistus (bendrojo, profesinio ir papildomo ugdymo pedagogus) darbui su neįgaliaisiais asmenimis. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pedagoginio darbo stažo vidurkis 16,3 metų. Kaip buvo minima darbo teorinėje dalyje integracijos sąlygomis susijungia bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo pedagogika. *Galima daryti prielaidą, kad pedagogai, kompetentingi dėstomo dalyko srityje, tačiau jiems trūksta žinių specialiojo ugdymo srityje.* Vienintelis ir svarbiausias specialiojo ugdymo tikslas – atrasti ypatingojo vaiko *gebėjimus* ir juos atskleisti. Reikia prisiminti, kad šios sritys pedagogikoje buvo nagrinėjamos atskirai. Pedagogai patyrimą kaupia praktikoje.

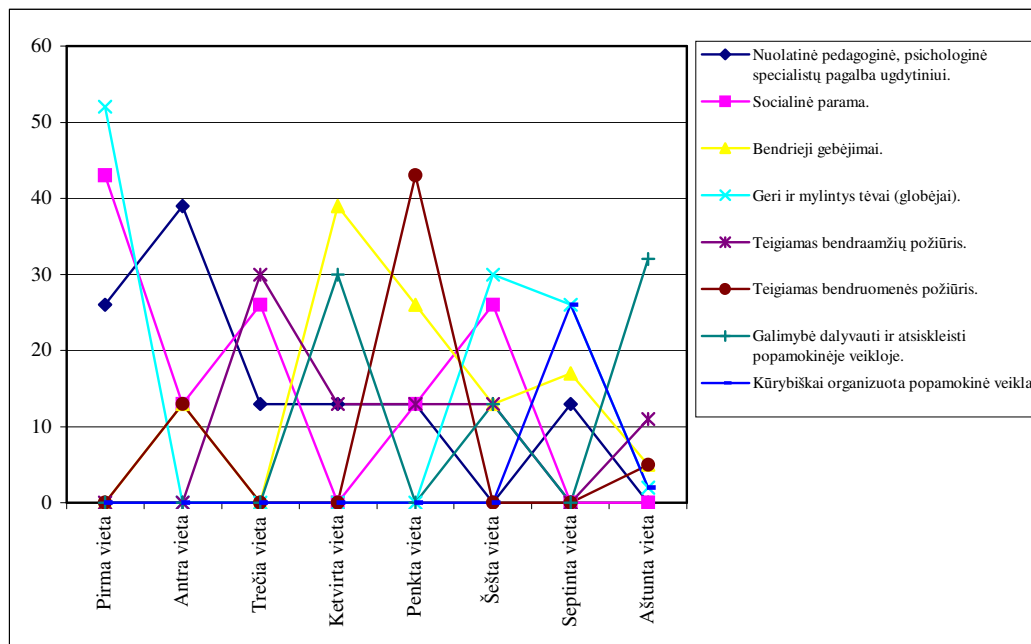
Pritariant mokslininkų požiūriui, kad mokymas yra vienas iš dviejų svarbiausių ugdymo tikslų, o antrasis socializacija. Kuri suvokiama, kaip pagalba mokiniams, kad šie išsiugdytų tinkamą socialinį suvokimą, išmokytų bendrauti su kitais ir žinotų, kaip siekti norimų socialinių pokyčių. Čia svarbus visų sąveikos dalyvių vaidmuo. O pedagogas turi skatinti skirtingų bruožų turinčius mokinius bendrauti ir bendradarbiauti.

Respondentų nuomonė apie nepakankamos neįgaliųjų socialinės brandos ypatumus pavaizduota grafike (7 pav.). Matoma, kad negalia yra svarbiausias veiksnys, lemiantis nepakankamą neįgaliųjų socialinę brandą.

7 pav. Neįgaliųjų nepakankamą socialinę brandą lemiantys veiksniai (pagal svarbą)

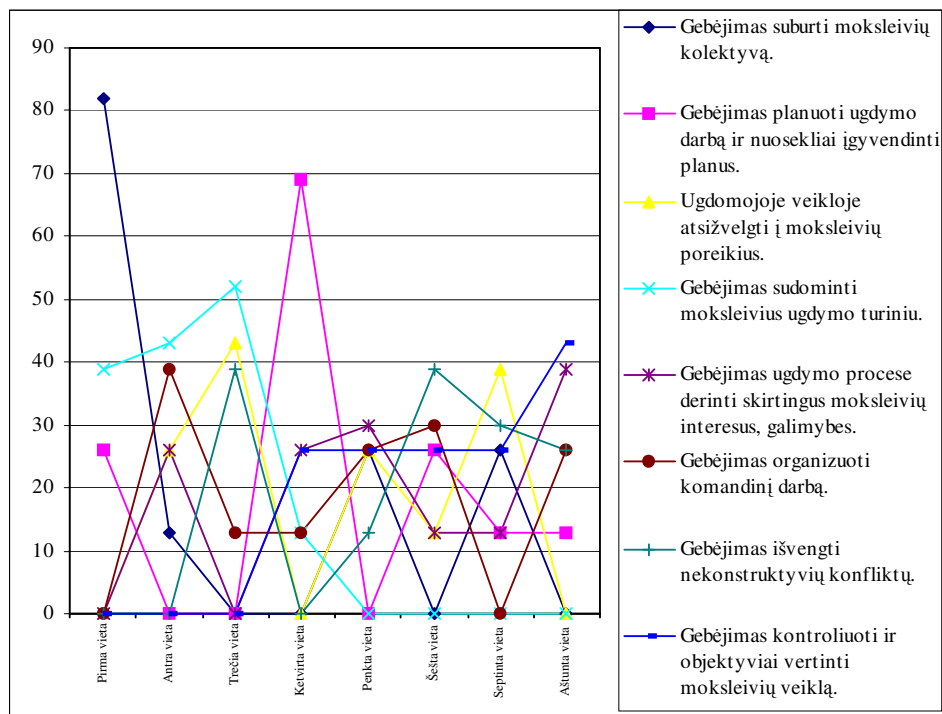
Veiksniai, respondentų nuomone, galintys pagerinti neįgaliųjų socialinę brandą pateikti grafike (8 pav.). Pedagogų nuomone, šeimos įtaka neįgalaus paauglio socializacijai yra svarbiausias veiksnys. Nuolatinė pedagoginė, psichologinė specialistų pagalba taipogi svarbus veiksnys.

8 pav. Neįgaliųjų socialinę brandą gerinantys veiksniai (pagal svarbą)

Gauti tyrimo atsakymai leidžia daryti prielaidą, kad tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas yra svarbus aspektas, sudarantis sąlygas pagerinti nepakankamą neįgaliųjų socialinę brandą įtakojanti veiksnį – negalią.

Mokytojų darbo kokybė, mokslininkų teigimu, tiesiogiai susiję su jų profesine branda, asmeniniu ir profesiniu tobulėjimu. Tyrimo metu pedagogų buvo paprašyta išskirti gebėjimus, kurie svarbūs organizuojant pedagoginę veiklą. Atsakymų rezultatai pavaizduoti grafike (9 pav.).

9 pav. Pedagogų gebėjimai organizuoti pedagoginę veiklą (pagal svarbą)

Pagrindinis švietimo kaitos ir ugdymo institucijos tobulinimo veiksnys – mokytojai. Jų požiūris ir nuostatos ženkliai įtakoja ugdymo procesą.

Ketinant išsiaiškinti pedagogų nuostatas į ugdytinį su negalia buvo pateikta keletas klausimų grupių. Atsakiusiųjų nuomonės pasiskirstė:

- Bendraujant su neįgaliaisiais atsiranda vidinė įtampa, nežinojimas, kaip elgtis tik 8,8% pedagogų.
- 64,6% respondentų jaučiasi jaučiai, normaliai.
- Būtinumą taikyti specifines korekcines priemones mokiniams su negalia nurodo 35,4% pedagogų, 64,6% abejodami renkasi atsakymo variantą „lyg ir ne“.
- Neįgalieji sugeba prisitaikyti aplinkoje teigia 55,8% apklaustųjų.
- Mokiniui su negalia pedagogai nenuolaidžiauja, stengiasi užmėgsti ryšį su juo, taip teigia 91,2% respondentų.
- 64,6% pavyksta užmesti ryšius su ugdytiniais turinčiais negalia.
- Pedagogai ugdytinių neįžeidinėja, taip nurodo 100% apklaustųjų.
- Į teiginį „kartais suabejoju, kam mokyti neįgalius vaikus, juk vis tiek nieko nesupranta“ teiginiu „ne“ atsakė 82,3% respondentų.

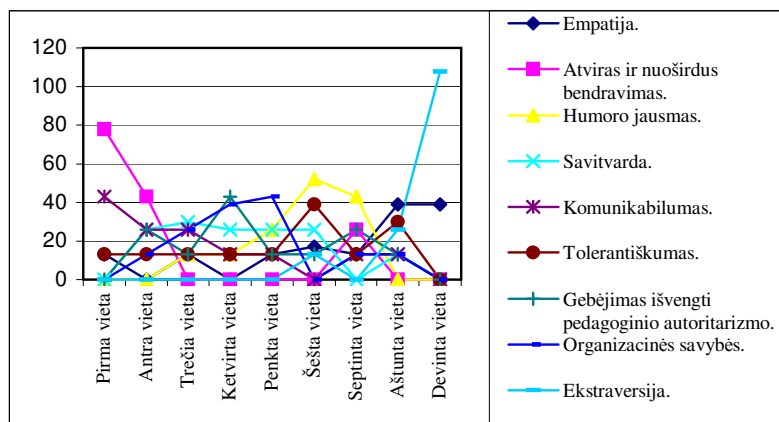
Atsakymų rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad *pedagogai teigiamai vertina neįgaliųjų ugdymo bendrojo lavinimo institucijoje idėją*, integracijos procesą. Nors ugdymo proceso metu kyla sunkumų, tačiau pedagogai ieško sprendimo būdų suprasdami, kad *ugdytojo sąveika su ugdytiniais yra nuolat kintanti, daugialypė ir požiūris į ugdytinius čia svarbus*.

Pedagogai savo darbą vertina:

- pedagogo darbas yra sunkus, reikalingas ir įdomus nurodo 91,2 %;
- pedagoginis darbas kūrybiškas ir duoda rezultatų, tai džiugina, teigia 46,3% respondentų, 44,2% atsakė „lyg ir taip“;
- pedagogai kasdieniniu, kruopščiu darbu siekia, kad mokiniai ką nors pasiektų gyvenime (91,2 %);
- 8,8 % respondentų kartais mano, kad pedagogo darbas juodas, šlykštus, jei galėtų niekada nebesirinktų pedagogo profesijos;
- jei gyvenimą planuotų iš naujo vėl neabejotinai šią profesiją rinktųsi 38,1% respondentų, 17,7 % teigia „lyg ir taip“, 35,4% mano, kad nesirinktų pedagogo profesijos.

Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusiose profesinio rengimo institucijose *pedagogai planuoja ir kasdieniniu kruopščiu darbu siekia, kad mokiniai įgytų reikiamų žinių ir įgūdžių, reikalingų busimajai profesijai. Šį darbą pedagogai traktuoja, kaip sunkų, tačiau reikalingą*.

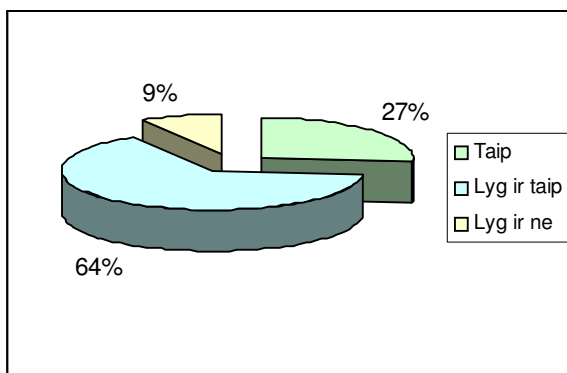
Bendravimas – esminis mokymo struktūros komponentas, nes nuo jo priklauso ne tik įvairių veiklos būdų panaudojimo sėkmė, bet ir mokymosi rezultatai. Pedagogų buvo paprašyta išskirti bendravimo savybes, kurios svarbiausios jų darbe. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas grafike (10 pav.). Gauti rezultatai rodo, kad atviras ir nuoširdus bendravimas yra svarbiausias veiksnys pedagoginėje sąveikoje.

10 pav. Pedagogo darbe išskiriamos svarbiausios bendravimo savybės

Siekiant išsiaiškinti pedagogų požiūrį į profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką, buvo pateikta keletas klausimų. 64% respondentų linkę manyti, tačiau tuo neįsitikinę, kad papildomo

ugdymo veikla lyg ir įtakoja pasirengimą būsimai profesijai bei tolimesniam dalyvavimui darbo rinkoje. 27% teigia „taip“ (11 pav.)

11 pav. Papildomo ugdymo įtaka neįgaliųjų pasirengimui būsimai profesijai bei tolesniam dalyvavimui darbo rinkoje

Respondentų nuomone (82,3%) papildomo ugdymo veikla neabejotinai įtakoja neįgaliųjų socializacijos procesą. 64,6% pedagogų pažymi, kad papildomo ugdymo veikla sudaro galimybę pagilinti turimas profesines žinias bei jas pritaikyti praktikoje. Šie gauti duomenys iš dalies patvirtina išsikeltą hipotezę.

Iš gautų tyrimo rezultatų aiškėja, kad popamokinės veiklos poveikis yra reikšmingas, ne tik asmenybės ugdymui, bet ir pedagogų darbui. Respondentų nuomone mokiniai laisvalaikį leidžia turiningai, tenkindami savo poreikius:

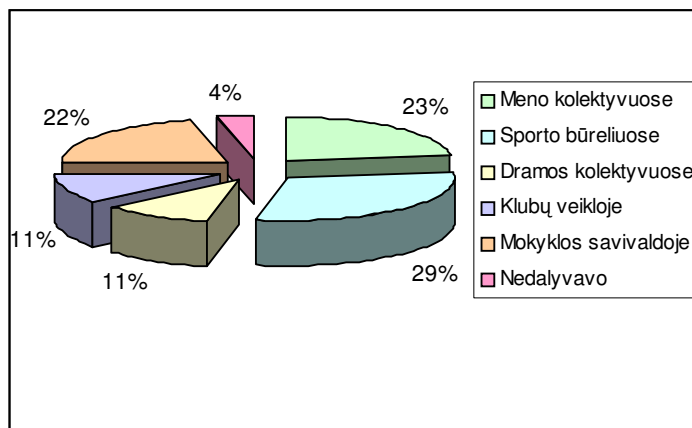
- 73,5% teigia, kad moksleiviai lanko papildomo ugdymo būrelius mokykloje. Respondentų teigimu, ugdytiniai dažniausiai renkasi meno kolektyvus (100%), populiarius sporto būrelius (82,3%). Tik nedaugelis renkasi dramos kolektyvus (35,4%). 44,2% respondentų pažymėjo, kad mokiniai dalyvauja mokyklos savivaldoje.
- 17,7% nurodo, kad lanko būrelius, studijas kitose ugdymo institucijose.
- Visi respondentai pažymi, kad paaugliams didelę įtaką daro vakarai prie televizoriaus (100%).
- 82,3% respondentų nurodo, kad mokiniai turi pomėgį (hobi), kuriuo užsiimti ar domėtis gali mokykloje.
- 73,5% pažymi, kad paaugliai leidžia laisvalaikį su draugais gatvėse. Šie gauti rezultatai panašūs į Barauskaitės (2001) ir Navaičio (2001) atliktų studijų rezultatus. Jie patvirtina Leliūgienės (2001) išsakytas mintis, kad paauglystės tarpsnis yra laikomas rizikos amžiumi, nes tada pradeda sparčiai formuotis asmenybė, aktyviai vykti jos socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas. Šis amžiaus tarpsnis sudėtingiausias iš visų, nes tuo metu vyksta savotiškas virsmas iš vaikystės į suaugusiojo gyvenimą, iš nebrandumo į brandą.

- Paaugliai vakarus leidžia ugdymo institucijos bendrabutyje nurodo 82,3% respondentų. Net 61,9% pedagogų pažymi, kad ugdytiniai dalyvauja bendrabutyje organizuojamuose renginiuose, nes jiems tai įdomu, 29,37% respondentų pastebi, kad paaugliai dalyvauja bendrabutyje organizuojamuose renginiuose, kadangi neturi ką veikti.
- Net 73,5% pedagogų pastebėjo, kad papildomo ugdymo veikloje dalyvauja neįgalieji.
- 55,8% pedagogų nurodo, kad mokiniai dalyvauja mokykloje organizuojamuose renginiuose, kadangi jiems įdomu, 17,7% respondentų teigia, kad mokyklos renginiuose paaugliai dalyvauja, kai neturi ką veikti.

Dalis mokinių, 44,2% pedagogų pastebėjimu, nedalyvauja popamokinėje veikloje, kadangi neturi pomėgių.

Šeimos vaidmuo visuomenėje savo galia neprilygsta jokiai kitai institucijai, nes būtent šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Navaitis (2001) ir Leliūgienė (2001) nurodo, kad šeima - svarbiausias veiksnys, nulemiantis paauglio asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su paaugliu pastarajam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis. Deja, tėvai išleidę paauglį mokytis į profesinio ugdymo instituciją, ne retai „nusimeta” ar tik „perkelia” savo pareigas pedagogams. 73,5% pedagogų pastebi, kad tik kartais tėvai domisi mokinio laisvalaikiu. Bendradarbiavimas su ugdytinių tėvais svarbus veiksnys sveiko ir negalią turinčio paauglio socializacijos procese.

Pedagogas ugdomojoje veikloje demonstruoja savo pedagoginį meistriškumą. Dalykinis ir pedagoginis mokytojo pajėgumas glaudžiai susiję. Svarbi ir pedagoginė darbo bei gyvenimiškoji patirtis. Pedagogas neturėdamas savirealizacijos patirties kažin ar galėtų padėti ugdytiniui. Todėl pedagogams buvo pateiktas klausimas: „Ar besimokydami mokykloje, kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote papildomo ugdymo būreliuose?” Atsakymų analizė parodyta 12 pav.

12 pav. Pedagogų patirtis dalyvaujant papildomo ugdymo veikloje

Tik 4% respondentų nedalyvavo papildomo ugdymo veikloje mokydami, tai leidžia daryti prielaidą, kad pedagogų išsilavinimas, pedagoginė ir gyvenimiška patirtis laiduoja kokybišką popamokinio ugdymo veiklos organizavimą.

Siekiant išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką jos kokybę buvo pateikta grupė klausimų. Gauti duomenys pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveika

	Taip		Iš dalies		Abejoju		Nepritariu		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Atveria galimybes saviraiškai, kūrybai.	43	29,3	78	53,1	26	17,7	0	0	147	100
Sustiprina savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi.	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Plečia kultūrinį akiratį.	56	38,1	91	61,9	0	0	0	0	147	100
Ugdo gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą.	30	20,4	78	53,1	39	26,5	0	0	147	100
Kelia autoritetą tarp bendraamžių (kolegų).	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Skatina savišvietą, profesinį tobulėjimą.	56	38,1	78	53,1	13	8,84	0	0	147	100
Pagerina bendravimo kokybę.	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Išugdo gebėjimus interpretuoti meno kūrinius.	69	46,9	39	26,5	39	26,5	0	0	147	100
Suteikia fizinę galimybę atsipalaiduoti.	82	55,8	52	35,4	13	8,84	0	0	147	100
Suteikia malonumą.	104	70,7	30	20,4	13	8,84	0	0	147	100

53,1% respondentų, iš dalies pritaria teiginiui, kad profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveika iš dalies atveria galimybes saviraiškai ir kūrybai. Tuo neabejotinai įsitikinę 29,3% respondentų. Ši sąveika stiprina savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi teigia 46,9% apklaustųjų, iš dalies šiam teiginiui pritaria 53,1% pedagogų. Plečia kultūrinį akiratį teigia, 38,1%. Išugdo gebėjimą interpretuoti meno kūrinius nurodė 46,9%. Kaip pažymėta Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2002) „meninio ugdymo svarba itin padidėja kuriant intelektualią, kompetentingą ir kūrybingą žinių visuomenę.<...> Joje itin reikalingi tampa savęs ir kitų pažinimo bei savikontrolės įgūdžiai, gebėjimai prisitaikyti ir gerbti kitokį mąstymo, darbo ir gyvenimo būdą.” Kokybiška sąveika ugdo gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą 20,4%. Skatina savišvietą, profesinį tobulėjimą teigia 38,1%, iš dalies pritaria 53,1%.

Laikantis požiūrio, kad bendravimas ne tik informacijos perteikimo būdas, bet ir sudėtinga žmonių tarpusavio sąveika, vienas kito įtakojimas abipusio pažinimo ir suvokimo, tarpusavio atjautos ir supratimo procesas, sudarantis kliūčių sėkmingam neįgaliųjų integracijos procesui. Tyrimo duomenys parodė, kad kokybiška sąveika pagerino bendravimo kokybę 46,9%. Iš dalies šiam teiginiui pritaria 53,1% pedagogų. Paauglių dalyvavimas popamokinėje veikloje kelia

autoritetą tarp bendraamžių, taip teigia 46,9% respondentų, iš dalies pritaria 53,1%. Papildomo ugdymo veiklos ugdytiniams suteikiamą malonumą pastebi 70,7% pedagogų.

Tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, kad iškelta hipotezė pasitvirtino. Sėkminga neįgaliųjų socializacija profesinio rengimo institucijoje galima esant kokybiškai profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikai.

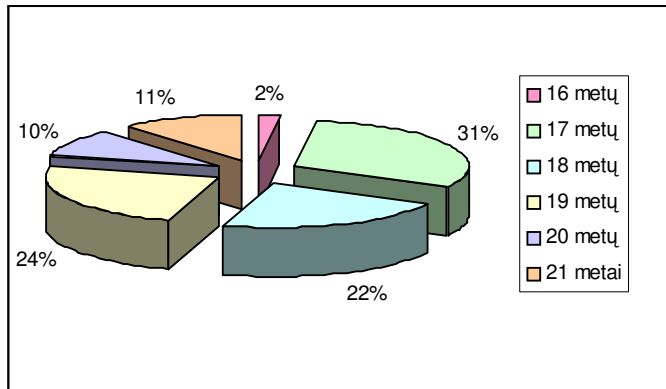
4.5. Mokinių požiūris į neįgaliųjų integracijos proceso ypatumus profesinio rengimo institucijoje

Mokiniams, besimokantiems profesinio rengimo institucijose, buvo pateiktos anketos „Ką manote apie neįgaliųjų mokymąsi drauge su jumis?“, kurias sudarė 10 atskirų klausimų grupių, suskirstytų į keturis blokus.

Pirmame anketos puslapyje pateikta visa reikiama informacija respondentui. Toliau buvo pateikti *demografinio bloko* klausimai. Paaiškėjo, kad iš 150 respondentų 54% moterys ir 46% vyrai. Anketas atsakinėjo įvairių specialybių mokiniai.

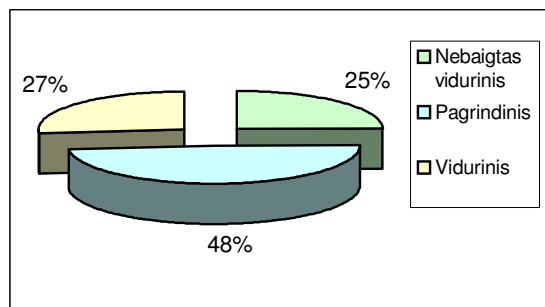
Demografinių duomenų analizė pateikiama grafiškai.

Respondentų amžiaus pasiskirstymas patiktas skritulinėje diagramoje (13 pav.). Jauniausias respondentas 16 metų amžiaus, vyriausias 21 metų. Mokinių amžiaus vidurkis 18,4 metų.

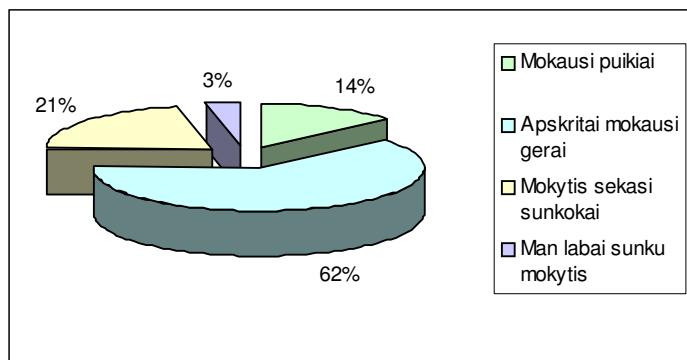
13 pav. Mokinių amžius

Respondentų išsilavinimas pavaizduotas grafiškai (14 pav.)

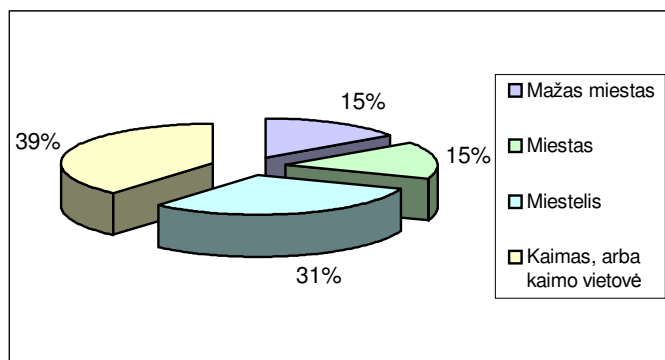
14 pav. Mokinių išsilavinimas

Ugdymo prieinamumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių galinčių užtikinti visavertį moksleivių dalyvavimą ugdymo procese. Atsakymai į klausimą „Kaip Jums sekasi mokytis?“ leidžia daryti prielaidą, kad profesinio rengimo institucijas pasirinkusi didžioji dalis mokinių jaučiasi gerai, tai formuoja saugumo bendruomenėje ir pasitikėjimo savimi jausmus.

15 pav. Respondentų mokymosi pasiekimų įsivertinimas

15 pav. pateikti duomenys rodo, kad mokiniai mokosi gerai ir puikiai (76%). Pastebėta, kad mokymosi pasiekimams neturi įtakos mokinių gyvenamoji vieta ($x^2 = 10,229$, $df = 9$, $p = 0,332$) ir išsilavinimas ($x^2 = 3,305$, $df = 6$, $p = 0,770$).

16 pav. Mokinių gyvenamoji vieta

Mokytis į profesinio rengimo institucijas ugdytiniai atvyksta iš įvairių vietovių. Daugiausia 39% atvyko iš kaimo, mieste gyvena 15% respondentų (16 pav.).

Siekiant išsiaiškinti *neįgaliųjų integracijos proceso ypatumus ir socializacijos proceso sunkumus*, respondentams buvo pateikta keletas klausimų. Į klausimą „Ar yra tekę bendradarbiauti su neįgaliaisiais?“ 76% atsakė „taip“, tik 24% respondentų atsakė „ne“.

Respondentų mintys apie neįgaliųjų mokymasis kartu pateikiamos 4 lentelėje.

Mokinių atsakymų pasiskirstymas pagal lytį

Neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose.					Specialiosios mokyklos ar globos įstaigos tampa neįgaliesiems kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolimesniame gyvenime.				
	Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne		Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne
Moteris	15	42	20	4	Moteris	40	15	17	9
Vyras	11	38	11	9	Vyras	34	12	17	6
Mokydamiesi kartu bendroje lavinimo klasėje neįgalieji gali turėti vienodas teises bei galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime.					Neįgaliesiems mokantis kartu galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas.				
	Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne		Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne
Moteris	61	5	13	2	Moteris	35	12	32	2
Vyras	52	1	14	2	Vyras	26	3	32	8

40,7% respondentų mano, kad neįgaliesiems mokantis kartu galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas. 10% apklaustųjų atsakė „ne“.

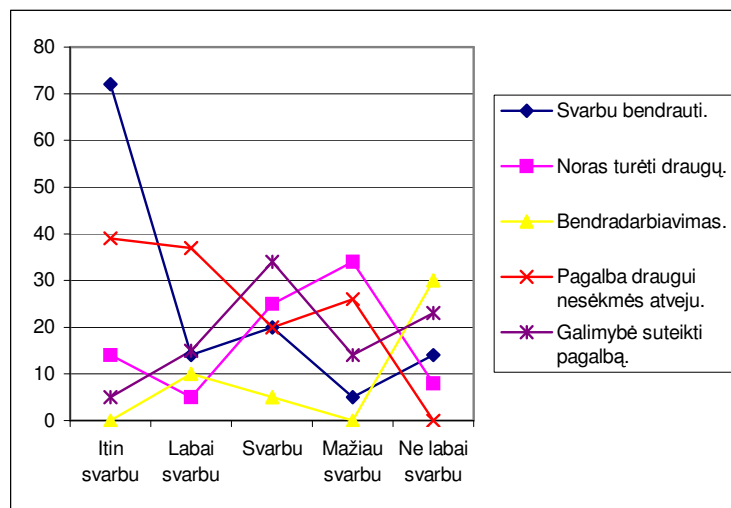
75% mokinių požiūris teigiamas į mokymąsi kartu bendroje lavinimo klasėje, neįgaliųjų galimybę turėti vienodas teises dalyvauti visuomenės gyvenime. Tik 4% požiūris neigiamas.

Kad šiandieninėmis sąlygomis specialiosios mokyklos ar globos įstaigos tampa neįgaliesiems kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolimesniame gyvenime mano 49,3 % respondentų. 18 % teigia, kad šios ugdymo institucijos nėra kliūtis.

4 lentelės duomenys rodo, kad sveikųjų mokinių požiūris į negalią turinčių asmenų mokymąsi kartu profesinio rengimo institucijose nepriklauso nuo respondentų lyties ($\chi^2 = 2,476$, $df = 3$, $p=0,480$).

Bendravimas – tarpusavio sąveika, sudėtingi įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Apimantys keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą, darbą kolektyve, kito žmogaus suvokimą ir supratimą. Bendravimas yra bendradarbiavimo pagrindas. Bendradarbiauti – tai dirbti kartu su kitais, dirbti siekiant bendro tikslo. Bendradarbiavimas yra sudėtingas ir prieštaringas procesas. 54% apklaustųjų mano, kad neįgalieji sugeba dirbti kolektyve. 10% atrodo, kad „ne“. Žinant, kad bendravimas – specifinis žmogaus poreikis, be kurio nebūtų įmanoma jokia žmogiškoji veikla, o žmogus skaudžiai išgyvena, kai šis poreikis nepatenkinamas. Atlikto tyrimo rezultatai rodo: 48,7 % apklaustųjų pastebi, kad sėkmingai integracijai į kolektyvą trukdo bendravimo problemos.

Paauglystėje svarbus pats bendravimo procesas, tai akivaizdžiai matyti grafike (17 pav.).

17 pav. Bendravimo motyvacija

Į klausimą „Kodėl jums reikia bendrauti?“ net 48% nurodė, kad svarbus pats bendravimo procesas „svarbu bendrauti“. 26% apklaustųjų nurodo, kad bendraujant „galima pagalba draugui nesėkmės atveju“. 13,3% apklaustųjų nurodė, kad bendraujant sudaroma „pažinimo galimybė“. 9,3% nurodė, kad svarbus „drauge praleidžiamas laisvalaikis“ ir „bendradarbiavimas“. Pikūnas (2002) bendradarbiavimą apibūdina kaip tarpusavio sąveiką, sudėtingus įvairialypius žmonių kontaktus, atsirandančius iš bendros veiklos poreikių. (cit. Dapkienė, 2002).

Sėkmingai neįgaliųjų integracijai į darbo rinką trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas, tai nurodo 50% apklaustųjų, nepastebi tik 3% respondentų. Šį aspektą daktarinėje disertacijoje tyrinėjo Baranauskienė (2003). Šio tyrimo metu gauti rezultatai analogiški Baranauskienės atliktų tyrimų rezultatams, kad gyvenimiškų gebėjimų trūkumas, trukdo sėkmingai neįgaliųjų integracijai į darbo rinką.

Siekiant išsiaiškinti dalinei ar visiškai neįgaliųjų integracijai pritaria negalės neturintys bendraamžiai – paaugliai buvo pateikta keletas klausimų. Pasirinkimų rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

Neįgaliųjų integracija

		Taip	Ne	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Nežinau
1	Gyvena bendrabutyje.	62,7	28,7	4	2	2,6
	Gyvena specialiai išnuomotuose butuose (minimali priežiūra).	28,7	62,7	2	4	2,6
2	Gauna maistpinigius.	28,6	54,7	6	4	6,7
	Gauna nemokamą maitinimą.	54,7	28,6	4	6	6,7
3	Gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje vyksta įmonėje.	33,3	58,7	2	4,7	1,3
	Gamybinis (profesinis) mokymas turėtų vyksta mokyklos dirbtuvėse.	58,7	32,3	4,7	2	1,3
4	Aktyviai dalyvauja mokyklos savivaldoje.	54,7	28,7	8,6	2	6
	Pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai.	28,7	54,7	2	8,6	6
5	Dalyvauja mokyklose veikiančiuose būreliuose.	62,6	20,7	6,7	2,7	7,3
	Stebi mokykloje veikiančių būrelių veiklą.	20,7	62,6	2,7	6,7	7,3
6	Teikia pasiūlymus, aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose.	67,3	18,7	5,3	2	6,7
	Stebi į mokyklos renginius einančius bendraamžius.	18,7	67,3	2	5,3	6,7

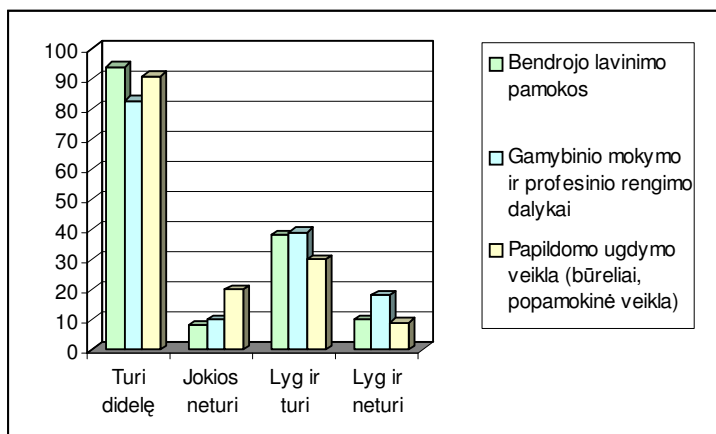
62,7% respondentų mano, kad neįgalieji turėtų gyventi bendrabutyje kartu su visais. 28,7% apklaustųjų teigia, kad neįgaliesiems būtų geriau gyventi nuomojamuose butuose. 28,6% paauglių nurodo, kad neįgalieji turėtų gauti maistpinigius, jie skatintų neįgaliųjų savarankiškumą, ugdytų gyvenimiškus įgūdžius. Tačiau 54,7% apklaustųjų atrodo, kad neįgalieji turėtų gauti nemokamą maitinimą. 48,7% mano, kad neįgalieji patys turėtų pirkti produktus ir ruošti maistą, 34% mano, kad visada neįgalieji turėtų valgyti mokyklos valgykloje.

Gamybinis (profesinis) mokymas turėtų vykti mokyklos dirbtuvėse, taip galvoja 58,7% respondentų, kad gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje būtų vykdomas įmonėje norėtų 33,3 %. Kad gamybinė praktika būtų atliekama tik trečiame kurse mano 58,7%. Praktikos atlikimui kas metai pritaria tik 32% respondentų.

Laikantis požiūrio, kad *integravimas* – tai ne tai, kad žmogui su negalia leidžiama būti tarp kitų žmonių. Tai planuotas ir apgalvotas būdas sudarantis sąlygas žmogui su negalia būti kartu su visais socialinėje bendrijoje. Visi privalo turėti teisę gyventi drauge su kitais, lankyti įprastą mokyklą, turiningai, pagal poreikius, leisti laisvalaikį, turėti teisę gauti darbą normalioje darbo rinkoje arba į ją panašioje, netgi jei darbo tikslas nėra gamyba.

Gautų atsakymų analizė *leidžia daryti prielaidą, kad didžioji dalis respondentų yra visiškos integracijos šalininkai, kurie mano, kad mokydami, dirbdami ir kartu praleisdami laisvalaikį vieni kitus gali geriau pažinti, žmogaus negalia nėra priežastis jį izoliuoti ar ignoruoti.*

Siekiant išsiaiškinti ugdymo proceso ypatumus, pedagogų kompetenciją bei ugdytinių požiūrį į pedagogų organizuojamo ugdymo proceso aspektus buvo pateikta keletas klausimų.

18 pav. Ugdomosios veiklos įtaka

Į klausimą „Kokią įtaką, Jūsų nuomone, bendrojo lavinimo pamokos turi neįgalųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje?“, 62,7% respondentų nurodė, kad turi didelę įtaką. Tik 5,3% apklaustųjų mano, kad jokios įtakos neturi (18 pav.).

Siekiant sužinoti respondentų nuomonę apie *gamybinio mokymo ir profesinio rengimo dalykų svarbą* neįgalųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje, buvo pateiktas klausimas. Atsakymai parodo, kad 55,3% respondentų mano, kad tai turi didelę įtaką.

Papildomo ugdymo veiklos, būrelių įtaką neįgalųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje anketinėje apklausoje dalyvavusieji vertina: 60,7% teigia, kad turi didelę įtaką neįgalųjų integracijos ir socializacijos procese. 13,3 % respondentų atrodo, kad jokios įtakos neturi.

Į klausimą „Ar tai ką dėsto mokytojai supranta visi grupės mokiniai?“ 16% nurodė „taip“, 46% „ne“. „Ko gero taip“ atsakė 24%, o nežinojo 12,3%. Ar pedagogai individualizuoja ugdymo procesą, pateigdami užduotis, pagal ugdytinių galimybes 26% respondentų, nurodė „taip“; kartais pateikiamos užduotys nurodė 42%; kad užduotys nepateikiamos pažymėjo 31,1% respondentų.

Gauti rezultatai rodo, kad ne daugelis pedagogų ieško įdomesnių dėstomos medžiagos pateikimo būdų. Iš ugdytinių atsakymų matyti, kad pedagogai, vadovaudamiesi programiniais reikalavimais, nenoriai atsižvelgia į ugdytinių gabumus savo dėstomą dalyką laiko svarbiausiu.

Vadovėlių moksleiviams pakanka, tai nurodė 52,7%, 38% – trūksta, o 9,3% pažymi, kad trūksta tik kai kurių dalykų vadovėlių.

Mokytojų darbo kokybė, mastas ir lankstumas tiesiogiai susiję su jų profesine branda, asmeniniu ir profesiniu tobulėjimu. Tik pedagogams nebijant naujovių įmanomas ugdymo institucijų kaitos procesas.

Respondentų požiūris į pedagoginius gebėjimus, būdingus profesinio ugdymo institucijų pedagogams pasiskirstė taip:

- 55,3% respondentų teigia, kad visiems mokytojams yra būdinga įdomiai pateikti dėstomą medžiagą.
- Ugdomojoje veikloje taiko įvairius ugdymo metodus ne daugelis mokytojų, teigia 33,3% ugdytinių.
- 55,3% respondentų nuomone gerai organizuoja veiklą tik ne daugelis pedagogų.
- Daugeliui profesinio ugdymo pedagogų būdinga nuosekliai pateikti informacinę medžiagą, taip teigia 25,3% apklaustųjų.
- Ne daugeliui pedagogų būdinga suprasti mokinius ir su jais bendrauti, teigia 54,7% bei padėti ugdytiniams įveikti sunkumus, nurodo 45,3% respondentų.
- Įprasta pedagogams objektyviai vertinti ugdytinių pasiekimus, taip teigia 42% apklaustųjų.
- Būdinga visiems pedagogams, savo ugdomąją veiklą laikyti svarbiausia nurodo 47,3% respondentų.

Išsamūs atsakymų variantai pateikti priede Nr.7. Žinant, kad sėkmingam mokymui(si) didelę įtaką daro geras mikro klimatas klasėje, pasitikėjimas mokytojais, malonus bendravimas su mokytojais – pedagoginė sąveika, *deja atsakymų analizė leidžia daryti prielaidą, kad šioje pedagoginės veiklos srityje yra spragų slopinančių pedagoginę sąveiką.*

Mokiniai nurodymai pedagogų savybes būdingas ugdymo institucijų mokytojams, *teigia, kad mokytojų meilė darbui yra pedagoginio darbo kertinis akmuo. Deja, meilė ugdytiniams būdinga ne daugeliui pedagogų.* Mokytojo atsidavimas darbui, ugdytojo meilė mokiniui – tai sėkmės sąveika, kuri šio tyrimo metu neišryškėjo. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pavaizduotas 6 lentelėje.

6 lentelė

Pedagogų savybės

	Tai nebūdinga nei vienam mokytojui		Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Tai įprasta mokytojams		Tai būdinga daugeliui mokytojų		Tai būdinga visiems mokytojams	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Meilė ugdytiniams.	20	13,3	90	60	10	6,7	15	10	15	10
Meilė darbui.	10	6,7	20	13,3	79	52,7	13	8,7	28	18,7
Tolerancija.	0	0	39	26	59	39,3	23	15,3	29	19,3
Humoro jausmas.	0	0	110	73,3	20	13,3	4	2,7	16	10,7
Kūrybiškumas.	0	0	53	35,3	33	22	34	22,7	30	20
Pareigingumas.	0	0	15	10	44	29,3	49	32,7	42	28
Išpuikimas.	66	44	55	36,7	15	10	9	6	5	3,3
Išsiblaškyimas.	68	45,3	68	45,3	9	6	0	0	5	3,3
Pesimizmas.	77	51,3	53	35,3	10	6,7	5	3,3	5	3,3
Grubumas.	102	68	43	28,7	0	0	0	0	5	3,3
Netaktiškumas.	81	54	54	36	5	3,3	5	3,3	5	3,3

Pareigingumas, kaip nurodo 32,7% apklaustųjų būdingas daugeliui pedagogų. Mokytojams įprastos savybės – meilė darbui, taip teigia 52,7% apklaustųjų, tolerancija nurodo 39,3% respondentų. Nebūdinga nei vienam mokytojui: išpuikimas, pasak 44% apklaustųjų, išsiblaškyimas, nuodo 45,3%, pesimizmas, teigia 51,3% apklaustųjų, grubumas 68%, netaktiškumas 54%. Būdinga ne daugeliui mokytojų: meilė ugdytiniams, nurodo 60 % respondentų, humoro jausmas 73,3%, tai savybė padedanti užmegzti kontaktus, betarpiškai bendrauti su mokiniais. Kūrybiškumas nurodomas 35,3% apklaustųjų.

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad konfliktų tarp mokinių ir pedagogų neišvengiama, tai parodo 3,3% mokinių atsakymai į pateiktus klausimus, ugdytiniai anketoje pažymi tik neigiamas savybes ir neigiamai vertina pedagoginę sąveiką (6 lentelė).

Statistiškai reikšmingi ir patikimi ryšiai nustatyti tarp šių pedagogams būdingų savybių ir pedagoginio proceso organizavimo ypatumų (7 lentelė).

Silpnas atvirkštinis ryšys tarp:

- savo ugdomosios veiklos laikymu svarbiausia ir ugdomojoje veikloje įvairių mokymo metodų taikymo;
- reiklumo ir ugdomojoje veikloje įvairių mokymo metodų taikymo.

Silpnas tiesioginis ryšys nustatytas tarp:

- kūrybiškumo ir ugdomojoje veikloje įvairių mokymo metodų taikymo;
- savo ugdomosios veiklos laikymu svarbiausia ir gerai organizuojamos veiklos;
- savo ugdomosios veiklos laikymu svarbiausia ir nuosekliai perteikiamos informacinės medžiagos;
- meilės darbui ir pagalbos įveikiant sunkumus;
- kūrybiškumo ir mokinių supratimo, bendravimo su jais;
- meilės darbui ir mokinių supratimo, bendravimo su jais.

Esminis tiesioginis ryšys konstatuotas tarp:

- kūrybiškumo ir įdomaus ugdomosios medžiagos perteikimo;
- meilės darbui ir įdomaus mokomosios medžiagos perteikimo;
- kūrybiškumo ir gerai organizuojamos veiklos;
- meilės darbui ir gerai organizuojamos veiklos;
- kūrybiškumo ir nuosekliai pateikiamos informacinės medžiagos;
- kūrybiškumo ir objektyvaus vertinimo.

**Ryšys tarp pedagoginių savybių ir ugdomosios veiklos organizavimo
(Pearson koreliacijos koeficientai)**

	Įdomus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimas.	Ugdomojoje veikloje taiko įvairius mokymo metodus.	Gerai organizuoja veiklą.	Nuosekliai pateikia informacinę medžiagą.	Padedą įveikti sunkumus.	Supranta mokinius ir su jais bendrauja.	Objektyviai vertina ugdytinių pasiekimus.
Savo ugdomąją veiklą laiko svarbiausia.	0,052	-0,259**	0,266**	0,239**	0,079	0,121	0,026
Kūrybiškumas.	0,406**	0,328**	0,413**	0,527**	0,412**	0,231**	0,577**
Reiklumas.	-0,108	-0,218**	-0,129	0,036	-0,037	-0,017	0,038
Meilė darbui.	0,579**	-0,097	0,444**	0,491**	0,223**	0,221**	0,185*

*Koreliacijos reikšmingumo lygmuo $\leq 0,05$

**Koreliacijos reikšmingumo lygmuo $\leq 0,01$

Apibendrinant galima teigti, kad dalis pedagogų savo veiklą laikydami svarbiausia, būdami itin reiklūs ugdytiniams, ne visuomet ugdomojoje veikloje taiko įvairius mokymo metodus. Buvo pastebėta – kūrybiški pedagogai ne tik gerai organizuoja veiklą, nuosekliai ir įdomiai perteikdami ugdomąją medžiagą, bet ir objektyviai vertina ugdytinių pasiekimus. Tai sėkmingos pedagoginės sveikos veiksniai.

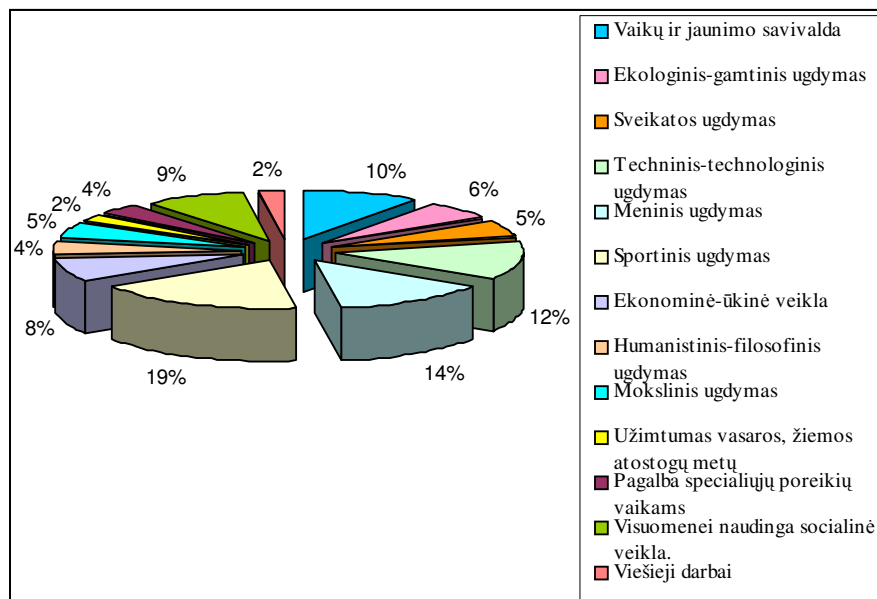
Siekiant sužinoti respondentų nuomonės, kokiais kriterijais, jų manymu, vadovaujasi pedagogai vertindami ugdytinių gebėjimus. Analizuojant atsakymus paaiškėjo, kad net 70% apklaustųjų pastebėjo – pedagogai vertina kūrybiškumą, pritaikant turimas žinias. 67,3% apklaustųjų nurodo vieną iš veiksnių – bendravimą ir bendradarbiavimą. Svarbus veiksnys – aktyvus dalyvavimas veikloje, taip teigia 60% apklaustųjų.

Kaip leidžia laisvalaikį, kokias laisvalaikio praleidimo formas renkasi paaugliai, kaip bendrauja tarpusavyje aiškinomės nagrinėdami atsakymus į šia tema pateiktus klausimus.

Į klausimą „Ką veiki po pamokų dažniausiai?“ net 51,3% respondentų nurodė, kad lanko būrelius, organizuojamus mokykloje. 7,3% respondentų lanko būrelius kitose ugdymo institucijose. Kavinėse ir diskotekose laisvalaikį leidžia tik 22,7% respondentų. Bendrabutyje vakarus leidžia 71,3 % apklaustųjų. Į miestą, gatvę susitikti su draugais ir kartu leisti laisvalaikį išeina 44,7% apklaustųjų, prie televizoriaus laisvalaikį leidžia 38,7% respondentų. Dirba ar žaidžia su kompiuteriu 23,3% apklaustųjų. Laisvalaikiu dirba 12,7 % mokinių.

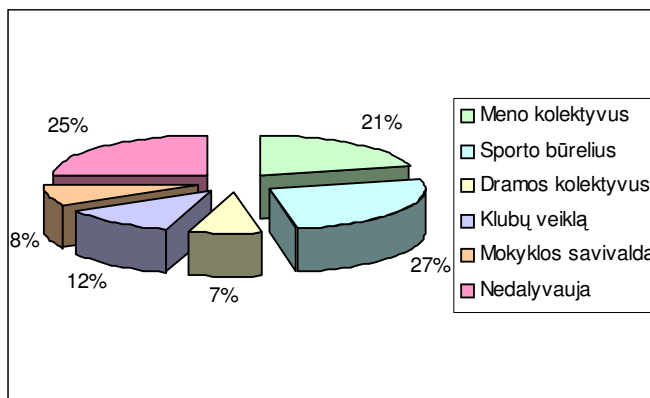
Laisvalaikio leidimo vietose net 54,7% respondentų sutinka bendraamžių, turinčių negalią. Kad ugdymo institucijoje veikiančius būrelius kartu lanko bendraamžiai, turintys negalią, teigia 59,3%

respondentų. Pomėgiais (hobi) mokykloje gali domėtis ir užsiminėti 78% apklaustųjų. Respondentai žino kokia veikla vyksta jų ugdymo institucijoje (19 pav.)

19 pav. Profesinio rengimo centruose vykstanti papildomo ugdymo veikla

Kokius būrelius renkasi respondentai nurodyta grafike (20 pav.)

20 pav. Papildomo ugdymo veiklos pasirinkimas

Respondentų buvo paprašyta nurodyti kodėl renkasi mokykloje, bendrabutyje organizuojamus renginius ir kiek laiko skiria laisvalaikiui. Gauti atsakymai pateikti 8 lentelėje ir 9 lentelėje.

Respondentų dalyvavimas renginiuose

	Ne	Dalyvauja, kai daugiau neturi ką veikti	Dalyvauja visuose, nes jiems įdomu	Dalyvauja, kai liepia mokytojai	Dalyvauja tik pramoginiuose renginiuose ir diskotekose	
Dalyvauja mokyklos renginiuose	0%	42,7%	33,3%	12%	12%	
Dalyvauja bendrabutyje organizuojamuose renginiuose	6,7%	16%	51,3%	16%	10%	
	Neturi pomėgių	Reikia mokėti	Dalyvauja kitose institucijose	Išvyksta namo	Užduoda daug namų darbų	Priežasties nenurodė
Nedalyvavimo priežastys	31%	0%	12%	12%	26%	19%

Valandų kiekis per savaitę, skiriamas laisvalaikiui

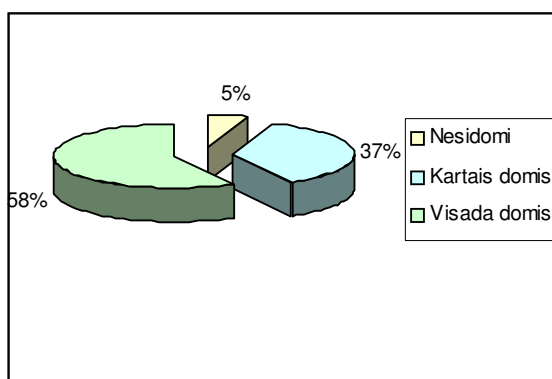
	N	Min.	Max	Vidurkis	Stand. nuokrypis
Namuose	150	0	48	4,2	6,6
Mokykloje	150	0	47	2,9	4,9
Ne mokykloje	150	0	62	5,3	8,2
Laisvalaikio praleidimo ir pasilinksminimo vietose	150	0	30	2,6	3,7

Žiūrint į šeimą, kaip į mažiausią visuomenės ir valstybės ląstelę, kuri turi lemiamą reikšmę paauglio gyvenime ir didele dalimi veikia socialinį bei visuomeninį gyvenimo būdą, pati yra veikiamą sociodinaminių įvykių.

Navaičio (2001) nuomone, daug šeimų yra nestabilios arba išyra (taigi paauglys gyvena aplinkoje, nepalankioje jo emocinei raidai ir lytinei identifikacijai); daug šeimų nepakankamai materialiai aprūpintos (paauglys negali pilnavertiškai ilsėtis, plėtoti savo gabumus, o kartais nepakankamai tenkinami jo fiziologiniai poreikiai).

Pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje konstatuojama, kad vaiko (ypač paauglio) asmenybę veikia šeimos struktūra, nuo kurios labai priklauso socialinės patirties, tarpusavio santykių įvairiapusiškumas, socializacijos, adaptacijos laipsnis.

Paauglystėje vyksta laikinas psichologinis nutolimas nuo šeimos. Paaugliui tai tampa mažiau svarbu. Tačiau mokslininkų teigimu paauglys siekia priklausyti šeimai ir drauge tapti savarankišku. Padidėja bendraamžių įtaka. Tėvų domėjimasis paauglių laisvalaikiu pateiktas skritulinėje diagramoje (21 pav.).

21 pav. Tėvų domėjimasis paauglių laisvalaikiu

Siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę apie laisvalaikio, t.y. laiko naudojamo individualiems poreikiams ir interesams tenkinti, praleidimo dalyvaujant pomamokinėje veikloje ir profesinio pasirengimo ryšį, buvo pateikta keletas klausimų. Gauti atsakymai pasiskirstė:

- 50% teigia, kad atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai;
- 48% nurodo, kad sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi;
- 41% mokė reiklumo sau, savidrausmės;
- gerino bendravimo kokybę, teigia 60,7%;
- skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą, teigia 61,3%;
- 49,3% padeda pasirengti profesijai.

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad papildomo ugdymo užsiėmimai mokiniams patinka. Jie noriai renkasi jų poreikius atitinkančią veiklą.

4.6. Veiksniai, stiprinantys profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką – subjektyvių vertinimų analizė

Šis tyrimas yra sudėtinė viso tyrimo dalis, kuris buvo atliekamas tikintis, kad papildomo ugdymo pedagogai išsakydami savo išgyvenimus, parirtas emocijas bei pasidalindami patirtimi, padedančia tiksliau išvelgti profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos ypatumus, įvardins veiksnius, gerinančius šios sąveikos kokybę, nurodys pasitaikančius neįgaliųjų socializacijos proceso sunkumus, įvardins profesinio rengimo ir papildomo ugdymo ryšio kaitos tendencijas.

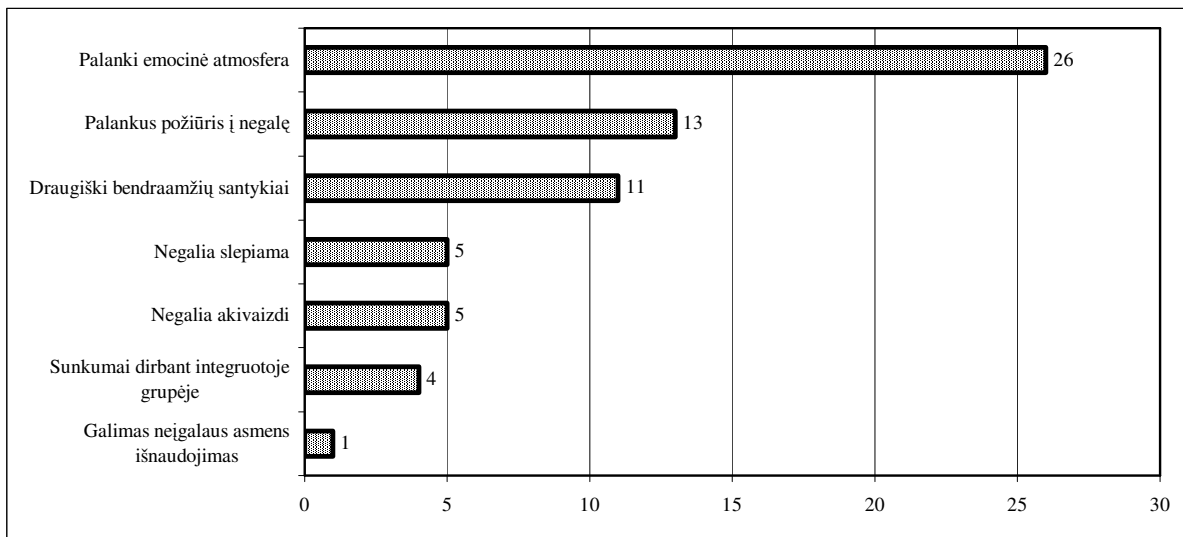
Tyrimo metu buvo pasikalbėta su 10 papildomo ugdymo pedagogų, kurių kiekvienas turėjo galimybę išsakyti savo mintis tiriamu klausimu. Visi jie yra dėstę, o kai kurie dar tebedėsto bendrojo lavinimo ar profesinio rengimo dalykus. Tai tyrimui yra reikšminga. Respondentų pedagoginio darbo stažo vidurkis 18 metų. Mažiausias darbo stažas 4 metai, didžiausias 30 metų.

Ruošiantis apklausai – interviu, buvo sudaryta pusiau standartizuota anketa (priedas Nr.6). Ją sudarė 4 klausimų grupės: demografiniai duomenys, psichologinio, ekonominio ir pedagoginio pobūdžio sunkumai. Tai pagrindinės temos kuriomis buvo norima išgirsti respondentų mintis.

Jos praplėstos papildomais klausimais (jei pokalbis nesisektų). Buvo numatyti 5 klausimai, į kuriuos reikėjo atkreipti dėmesį kalbant, kad nebūtų nukrypstama nuo pokalbio temos. Interviu, respondentams sutikus, buvo įrašomi į diktofoną. Tai palengvino darbą atliekant turinio (content) analizę ekspertų grupei.

Šie ekspertai suskirstė empirines indikacijas į atskiras kategorijas, nurodydami, kas priskiriama kiekvienai kategorijai. Tai pateikta prieduose Nr.10 ir Nr.11 Buvo sudaryti kategorijų reitingai. (Priedas Nr.12)

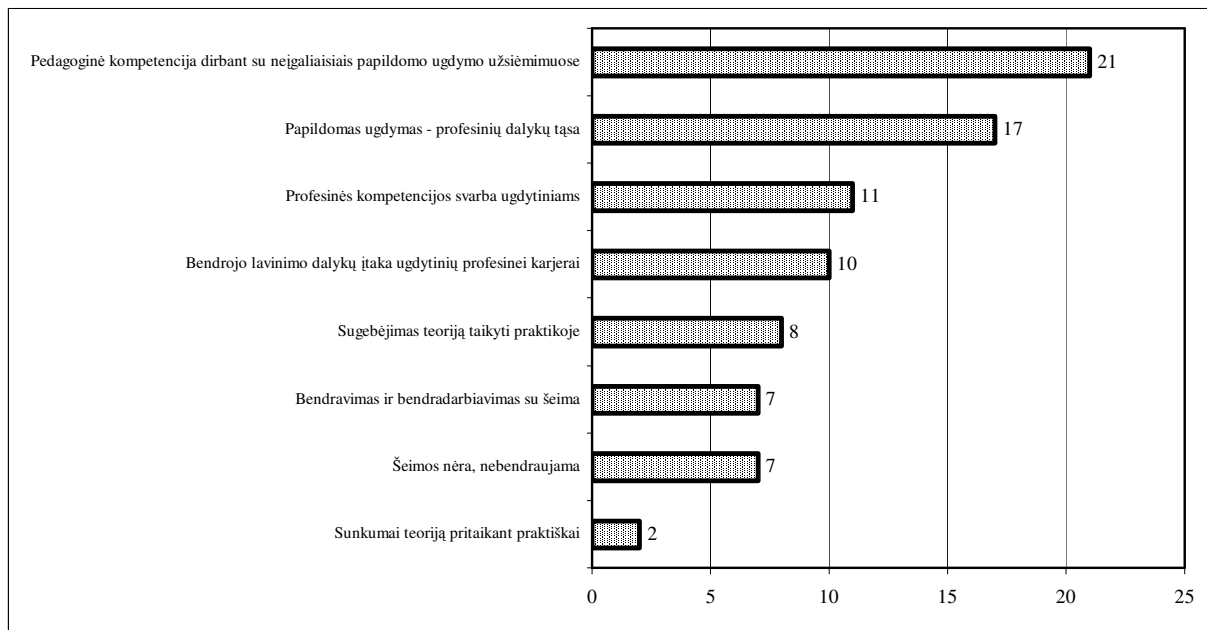
Gauti tyrimo rezultatai pavaizduoti grafike (22 pav.).

22 pav. Inkluzija į kolektyvą (N=10)

Tyrimo rezultatai leidžia hipotetiškai teigti, kad organizuojamoje papildomoje veikloje pedagogams svarbu palanki emocinė aplinka (26 teiginiai), išryškėja palankus požiūris į neįgalumą (13 teiginių), draugiški bendraamžių santykiai tai neįgalųjų socializacijos procesą stiprinantys veiksniai.

Analizuojant ugdymo proceso ypatumus gauti rezultatai pavaizduoti grafike (pav. 23).

23 pav. Ugdymo proceso ypatumai (N=10)

Gauti rezultatai leidžia teigti, kad pedagoginė kompetencija dirbant su neigaliaisiais papildomo ugdymo užsiėmimuose svarbus veiksnys įtakojantis kokybišką profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką (17 teiginių). Gauti tyrimo rezultatai patvirtino mokslininkų teiginius, kad kaitos proceso varomoji jėga ugdymo institucijoje – kompetentingi pedagogai.

4.7. Ugdytinių, turinčių negalią, lūkesčiai integracijos situacijoje

Ši tyrimo dalis viena reikšmingiausių ir sudėtingiausių. Ja buvo siekiama *atskleisti tiriamųjų sukonstruotą socialinę realybę, įgytą patirtį socialinėje aplinkoje*. Tikėtasi išgirsti jų išgyvenimus, parirtas emocijas bei iškilusius sunkumus. Siekiama sužinoti, kas keistina, taisytina esamoje situacijoje.

Tyrimo metu buvo pasikalbėta su 10 paauglių turinčių: klausos, regos, judėjimo, kompleksinę-somatinę, nežymaus intelekto sutrikimo negalias ir todėl jiems pripažintas invalidumas. Kiekvienas turėjo galimybę išsakyti savo mintis, lūkesčius. Tai tyrimui reikšminga. Respondentų amžiaus vidurkis 19 metų.

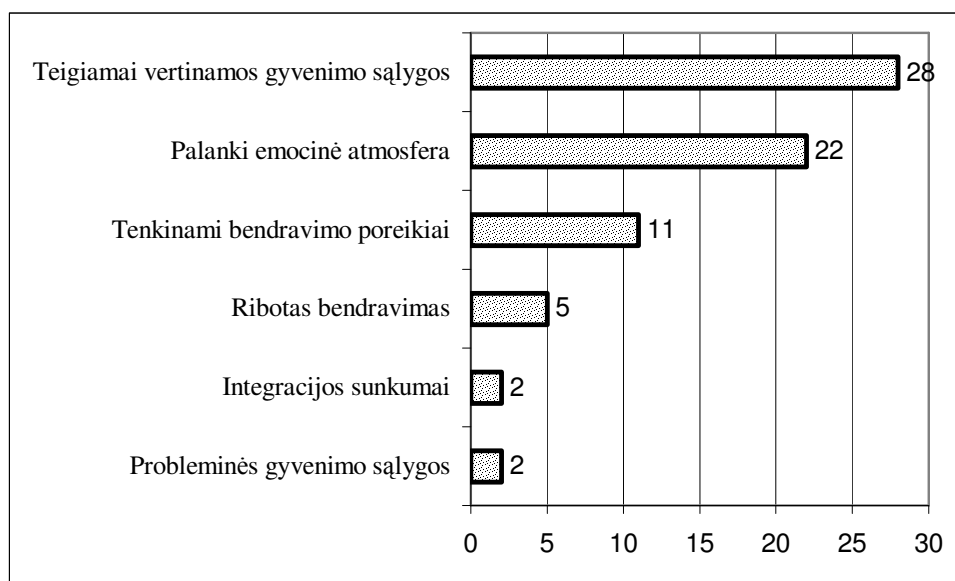
Ruošiantis apklausai – interviu, buvo sudaryta pusiau standartizuota anketa (Priedas Nr.7). Kurią sudarė 4 klausimų grupės: demografiniai duomenys, psichologinio, ekonominio ir pedagoginio pobūdžio sunkumai. Pokalbio klausimai buvo pateikiami jiems suprantamomis sąvokomis. Tai pagrindinės temos, kuriomis buvo norima išgirsti respondentų mintis. Jos praplėstos papildomais klausimais (jei pokalbis nesisektų). Buvo numatyti 5 klausimai, į kuriuos reikėjo

atkreipti dėmesį kalbant, kad nebūtų nukrypstama nuo pokalbio temos. Interviu, respondentams sutikus, buvo įrašomi į diktofoną. Atlikti šį tyrimą buvo nelengva. Keletas pokalbių pavyko tik iš trečio karto. Paaugliai nekalbūs į pateiktą klausimą atsako vienu žodžiu, nors pateikiami atviri klausimai.

Jau pokalbio pradžioje dalis respondentų nurodė, kad jie nenori kalbėti apie šeimą, tėvus, kai kurie apie vaikystę. *Pastebėta tendencija, paaugliai turintys negalią kalba tik apie jiems malonius dalykus, nenori nurodyti sunkumų arba kalbėti apie tai kas jiems nemalonu.*

Analizuojant ugdytinių turinčių spec. poreikius išsakytas mintis kokybinio tyrimo metu vykdant pusiau standartizuotą anketinę apklausą, atliekant turinio (content) analizę dirbo ta pati ekspertų grupė. Ji empirines indikacijas suskirstė į atskiras kategorijas, nurodyma kas apibrėžia jas (žiūrėti į priedus Nr.13 ir Nr.14). Kategorijų reitingai pateikti priede Nr.15.

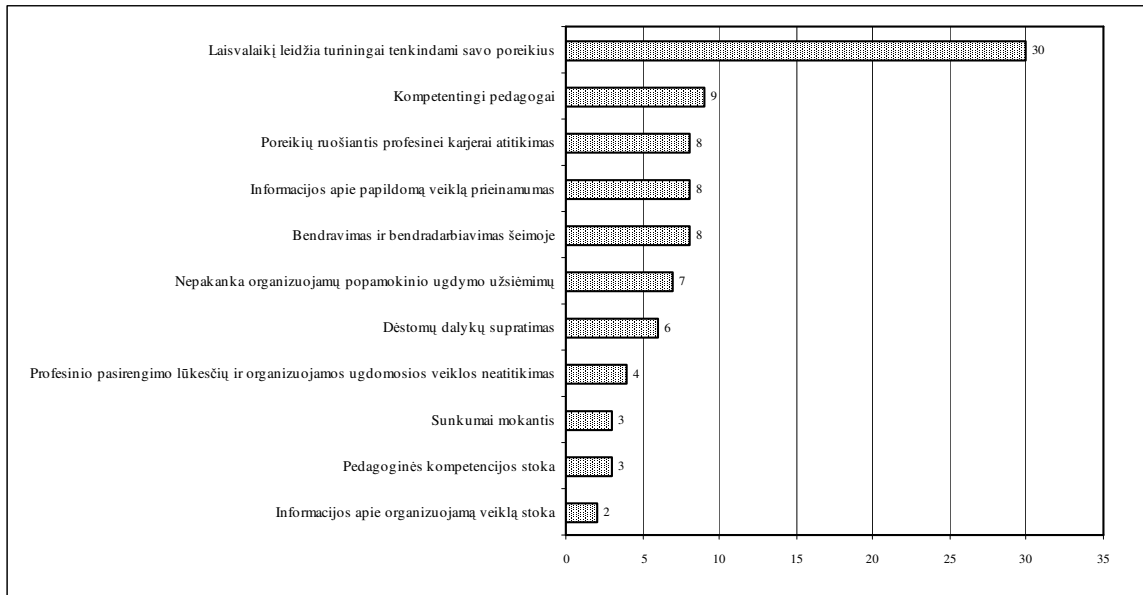
Gauti tyrimo rezultatai pavaizduoti grafike (24 pav.).

24 pav. Inkluzija į kolektyvą (N=10)

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, *kad ugdytiniai turintys negalią teigiamai vertina esamas gyvenimo sąlygas* (28 teiginiai). Buvo nurodyti ir trūkumai. „probleminės gyvenimo sąlygos” – 2 teiginiai: „norėčiau dviviečio kambario”, „sunku, ilgai negavau pašalpos”. Tyrime dalyvavusiose profesinio rengimo institucijose sugebama sudaryti palankią emocinę atmosferą (22 teiginiai). Tačiau pasitaikė integracijos sunkumų. 2 teiginiai: „dėl sveikatos turėjau palikti mokyklą”, „per daug nebendrauju”.

Ugdymo proceso ypatumai pavaizduoti grafike (25 pav.).

25 pav. Ugdymo proceso ypatumai (N=10)

Apibendrinant galima teigti, kad tyrime dalyvavusiose profesinio rengimo institucijose ugdytiniais sudaromos palankios sąlygos turiningai praleisti laisvalaikį, tenkinant savo poreikius (30 teiginių). Tačiau buvo pastebėta, kad *trūksta įvairesnės veiklos*: „kulinarijos būrelis“, „veiklos, kur galėčiau perskaityti savo eilėraščius“.

Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad ugdomoji aplinka tyrime dalyvavusiose profesinio rengimo institucijose dalinai tenkina asmenų turinčių negalią lūkesčius.

4.8. Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentų lyginamoji analizė

Siekiant išsiaiškinti neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką, jos kokybę gauti tyrimo rezultatai apibendrinami trimis aspektais:

- Profesinės kompetencijos (pedagoginių gebėjimų) įtaka įtvirtinant ir gilinant neįgaliųjų profesines žinias papildomo ugdymo užsiėmimuose; (pedagogų ir moksleivių požiūris).
- Neįgaliųjų socializacija (asmenybės raida) pedagoginės sąveikos procese; (galimybės saviraiškai).
- Bendruomenės požiūris ir nuostatos (sugebėjimas priimti ir deramai vertinti). Ugdymo institucijos mikro (emocinis) klimatas integracijos situacijoje; (bendravimas ir bendradarbiavimas), (bendraamžiai ir pedagogai.).

Gauti tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad neįgaliųjų integracijos procesas vyksta pozityvia linkme. Į **tyrimo dalyką** – *neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos kokybę* žiūrėtą per tyrime dalyvavusių profesinio rengimo institucijų pedagogų, dirbančių bendrojo lavinimo, gamybinio ir profesinio rengimo bei papildomo ugdymo srityse, profesinių rengimo institucijų ugdytinių, sveikų ir turinčių negalią, požiūrių prizmę.

Ugdytinių, turinčių negalią, 9 teiginiai, nusakantys, kad tyrime dalyvavusių ugdymo institucijose dirba kompetentingi pedagogai ir 8 teiginiai apibūdinantys palankią ugdomąją aplinką (poreikių ruošiantis profesiniai karjerai atitikimą) leidžia daryti prielaidą, kad esamos sąlygos dalinai tenkina asmenų turinčių negalią lūkesčius.

Papildomo ugdymo pedagogų 21 teiginys apibūdina pedagoginę kompetenciją dirbant su neįgaliaisiais papildomo ugdymo užsiėmimuose bei 17 teiginių apibūdina papildomą ugdymą, kaip profesinių dalykų tąsą ir 11 teiginių akcentuojančių profesinės kompetencijos svarbą leidžia daryti prielaidą, kad atsižvelgiant į papildomo ugdymo pedagogų išsakytus sunkumus, dirbant integruotoje grupėje (4 teiginiai) pedagoginė kompetencija tenkina tiek sveikų, tiek negalią turinčių ugdytinių poreikius, gerai savo kompetencija šioje darbo srityje vertina ir patys popamokinio ugdymo pedagogai.

76 pedagogai – (53,7%) nėra dirbę organizuojant mokinių popamokinę veiklą. *Šie pedagogai apsiriboja išdėstomu dalyku ugdomosios veiklos metu, nėra sąsajos su popamokinio ugdymo veikla.*

Galima daryti prielaidą, kad tai silpnina pedagoginę sąveiką ir sunku išvelgti komandinį darbą šiose ugdymo institucijose. Tai turėtų įgauti kaitos tendenciją.

Lentelėje pateikti pedagogų ir ugdytinių atsakymai leidžia palyginti kaip pedagogai vertina savo darbą ir kaip jų organizuojamą veiklą vertina tyrime dalyvavusių profesinio rengimo institucijų ugdytiniai. Galima daryti prielaidą, kad pedagogai savo kompetenciją vertina geriau, nei juos vertina ugdytiniai (10 lentelė).

Pedagginės kompetencijos vertinimas

Įdomus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimas.	Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Gerai organizuojama veikla.	Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Objektyvus vertinimas ugdytinių	Tai įprasta mokytojams	
	N	%		N	%		N	%
	83	55,3		83	55,3		63	42
Užsiėmimų metu dažniausiai siekiu, kad ugdytiniai ne tik gautų žinių, bet ir gerai jaustųsi, bendrautų	Taip		Esu įsitikinęs, kad mano darbas mokykloje yra labai įdomus, kūrybiškas, jis duoda rezultatų ir tai šildo širdį.	Taip		Vertindamas mokinių visada kreipiu dėmesį į jo įdėtą pastangas.	Taip	
	N	%		N	%		N	%
	95	64,6		69	46,9		108	73,5
Supranta moksleivius ir su jais bendrauja.	Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Padeda įveikti sunkumus.	Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Savo ugdomąją veiklą laiko svarbiausia.	Tai būdinga visiems mokytojams	
	N	%		N	%		N	%
	82	54,7		68	45,3		71	47,3
Ugdytinius reikia gerbti ir mylėti, tada jie atsakys tuo pačiu, suteiks pasitenkinimo.	Taip		Aš kasdieniu kruopščiu darbu siekiu, kad mokiniai ką nors pasiektų gyvenime.	Taip		Esu įsitikinęs, kad pedagogo darbas yra sunkus, reikalingas ir įdomus.	Taip	
	N	%		N	%		N	%
	121	82,3		134	91,2		134	91,2

Lentelėje sugretintos pedagogų požiūriu svarbios jų savybės pedagoginės sąveikos metu ir ugdytinių nurodytos savybės, kuriomis, jų manymu, pasižymi ugdymo institucijų pedagogai. Pastebėta, kad šios savybės sutampa tik iš dalies.

Ugdytojų savybės pedagoginėje sąveikoje

Pedagogams svarbios savybės	N	Mokinių išskiriamos visiems pedagogams (jų teigimu) būdingos savybės	N
Atviras ir nuoširdus bendravimas	78	Pareigingumas.	42
Komunikabilumas	43	Reiklumas.	35
Empatija	13	Kūrybiškumas.	30
Tolerancija	13	Tolerancija.	29

22 ugdytinių turinčių negalią, teiginiai apibūdina palankią emocinę atmosferą, galima teigti, kad *mokiniai turintys spec. poreikių nėra atstumti ar izoliuoti*, tai palengvina jų prisitaikymą prie besikeičiančios aplinkos, *formuoja saugumo bendruomenėje ir pasitikėjimo savimi jausmus*. Tai atspindi ir 30 teiginių nusakančių, kad ugdytiniai, turintys negalią, laisvalaikį leidžia turiningai tenkindami savo poreikius.

Papildomo ugdymo pedagogų išsakyti draugiški bendraamžių santykiai (11 teiginių), leidžia daryti prielaidą, kad neįgaliųjų socializacijai, asmenybės raidai, pedagoginės sąveikos procese nors ir pasitaiko sunkumų, tačiau yra tinkamos sąlygos šiose profesinio rengimo institucijose.

**Ryšys tarp nuostatų į neįgaliuosius ir pedagoginės kompetencijos
(Pearson koreliacijos koeficientai)**

Ugdytinių teiginiai	Įdomus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimas.	Ugdomojoje veikloje įvairių mokymo metodų taikymas	Nuoseklus informacinės medžiagos pateikimas	Mokinių supratimas ir bendravimas su jais	Pagalba įveikiant sunkumus	Meilė ugdytiniams	Kūrybiškumas	Gerai organizuojama veikla
Neįgalus ugdytinis paruošiamas gyvenimui	-0,477**	-0,228**	-0,353**	-0,347**	-0,008	0,003	-0,034	-0,509**
Pedagogų meilė darbui	0,579**	-0,097	0,491**	0,221**	0,223**	0,439**	0,390**	0,444**

Pedagogų teiginiai	Neįgaliajam padedu.	Neįgalusis yra pilnavertis visuomenės narys.	Neįgalūs mokiniai yra tokie pat kaip ir kiti, nors ir turi negalią.	Akcentuoju neįgalaus mokinio stipriąsias puses	Vertinu mokinio įdėtą pastangas.	Sukuriu palankią psichologinę atmosferą	Atvirumas aplinkai ir pasirengimas pokyčiams.	Organizacinės savybės.
Neįgalusis gali viską išmokyti	0,308**	0,636**	0,507**	0,484**	0,457**	0,507**	0,054	0,025
Pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas	-0,091	0,561**	0,398**	0,970**	-0,260**	0,398**	0,542**	-0,445**

*Koreliacijos reikšmingumo lygmuo $\leq 0,05$

**Koreliacijos reikšmingumo lygmuo $\leq 0,01$

Statistiškai reikšmingi ir patikimi ryšiai nustatyti tarp mokinių ir pedagogų nurodytų pedagoginės kompetencijos aspektų ir nuostatų į neįgaliuosius (12 lentelė).

Silpnas ryšys tarp:

- neįgalus ugdytinis paruošiamas gyvenimui ir ugdomojoje veikloje įvairių mokymo metodų taikymo;
- neįgalus ugdytinis paruošiamas gyvenimui ir nuoseklaus informacinės medžiagos perteikimo;
- neįgalus ugdytinis paruošiamas gyvenimui ir mokinių supratimo, pedagogų bendravimo su jais;
- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir pedagogų mokinio įdėtų pastangų vertinimo.

Silpnas tiesioginis ryšys nustatytas tarp:

- pedagogų meilės darbui ir mokinių supratimo, pedagogų bendravimo su jais;
- pedagogų meilės darbui ir pagalbos įveikiant sunkumus;
- pedagogų meilės darbui ir pedagogų kūrybiškumo;
- neįgalusis gali viską išmokyti ir neįgaliajam padedu;
- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir neįgalūs mokiniai yra tokie pat kaip ir kiti, nors ir turi negalią;

- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir palankios psichologinės atmosferos sukūrimo.

Esminis ryšys konstatuotas tarp:

- neįgalus ugdytinis paruošiamas gyvenimui ir įdomaus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimo;
- neįgalus ugdytinio paruošimo gyvenimui ir gerai organizuojamos pedagoginės veiklos;
- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir pedagogų organizacinių savybių;

Esminis tiesioginis ryšys nustatytas tarp:

- pedagogų meilės darbui ir įdomaus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimo;
- pedagogų meilės darbui ir nuoseklaus informacinės medžiagos perteikimo;
- pedagogų meilės darbui ir pedagogų meilės ugdytiniais;
- pedagogų meilės darbui ir gerai organizuojamos pedagoginės veiklos;
- neįgalusis gali viską išmokti ir neįgalusis yra pilnavertis visuomenės narys;
- neįgalusis gali viską išmokti ir neįgalūs mokiniai yra tokie pat kaip ir kiti, nors ir turi negalią;
- neįgalusis gali viską išmokti ir neįgaliųjų mokinių stipriųjų pusių akcentavimo;
- neįgalusis gali viską išmokti ir pedagogų mokinio įdėtų pastangų vertinimo;
- neįgalusis gali viską išmokti ir palankios psichologinės atmosferos sukūrimo;
- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir neįgalusis yra pilnavertis visuomenės narys;
- pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir pedagogo atvirumo aplinkai, pasirengimo pokyčiams.

Stiprus, pilnas tiesioginis ryšys tarp:

- **pedagogo darbas yra įdomus, kūrybiškas ir neįgaliųjų mokinių stipriųjų pusių akcentavimo.**

Tyrimo rezultatai atskleidė visą eilę teigiamų neįgaliųjų socializacijos veiksnių, tačiau negalima nepastebėti, kad ugdytiniai, turintys negalią, nurodė integracijos bei socializacijos procese pasitaikiusius sunkumus:

- ribotas bendravimas (5 teiginiai);
- integracijos sunkumai (2 teiginiai);
- probleminės gyvenimo sąlygos (2 teiginiai);
- sunkumai mokantis (3 teiginiai).

Ugdytiniai, turintys negalią, (7 teiginiais) nurodo, kad organizuojama papildoma veikla tik dalinai tenkina jų lūkesčius, jiems nepakanka organizuojamų popamokinio ugdymo užsiėmimų.

Tačiau pastebėta, kad vykstančioje ugdomojoje veikloje sudaroma palanki emocinė atmosfera (22 teiginiai) ir poreikių ruošiantis busimam profesiniam karjerai atitikimas (8 teiginiai).

Papildomo ugdymo pedagogai (17 teiginių) pažymi, kad papildomas ugdymas – profesinių dalykų tąsa.

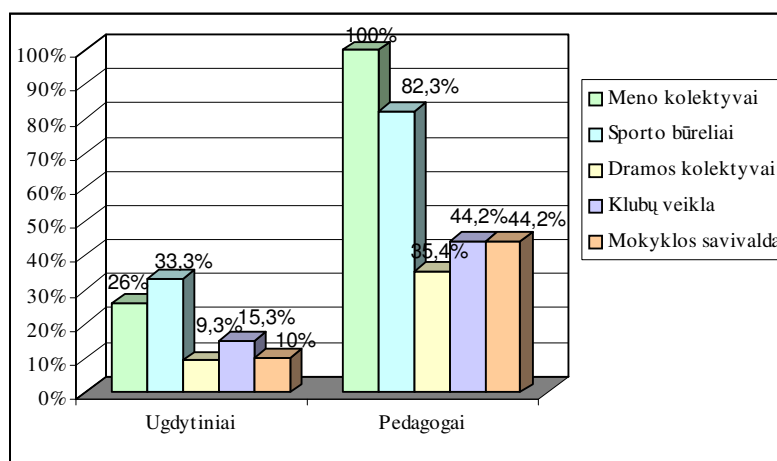
Profesinio rengimo institucijų, dalyvavusių tyrime, ugdytinių ir pedagogų nuomonių pasiskirstymas laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšių klausimais pateikiamas lentelėje, sudarant galimybę palyginti atsakymus. *Išryškėja tendencija, kad ugdytiniai šią pedagoginę sąveiką vertina geriau nei pedagogai* (13 lentelė).

13 lentelė

Pedagogų ir mokinių požiūris į pedagoginę sąveiką

		Taip		Iš dalies		Abejoju		Nepritariu	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai.	Ugdytiniai	76	50,7	45	30	29	19,3	0	0
	Pedagogai	43	29,3	78	53,1	26	17,7	0	0
Sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi.	Ugdytiniai	73	48,7	58	38,7	19	12,7	0	0
	Pedagogai	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0
Skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą.	Ugdytiniai	92	61,3	28	18,7	25	16,7	5	3,3
	Pedagogai	56	38,1	78	53,1	13	8,84	0	0
Pagerino bendravimo kokybę.	Ugdytiniai	61	40,7	65	43,3	19	12,7	5	3,3
	Pedagogai	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0

Tyrimo metu išaiškėjo, kad bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo pedagogai žino kokius būrelius renkasi jų ugdytiniai. Lyginamojoje diagramoje matyti, kaip pasiskirstė pedagogų ir ugdytinių atsakymai į klausimą „kokius būrelius dažniausiai renkasi ugdytiniai?“ (26 pav.).

26 pav. Pedagogų žinios apie mokinių pasirinktą popamokinę veiklą

Ugdytinių, turinčių negalią, 11 teiginių apibūdinančių, kad tenkinami jų bendravimo poreikiai. Papildomo ugdymo pedagogų pastebėtas palankus požiūris į negalią (13 teiginių) ir 14 lentelėje pateikti respondentų atsakymai parodo, kad bendruomenės požiūris ir nuostatos, sugebėjimas priimti ir deramai vertinti yra palankūs neįgaliųjų socializacijos procesui integracijos situacijoje. Lydinant pedagogų ir ugdytinių rezultatus išryškėjo tendencija, kad ugdytiniai atviresni naujovėms.

14 lentelė

Požiūriai į neįgaliųjų socializacijos procesą

		Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Nežinau	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Neįgalieji turėtų gyventi bendrabutyje.	Ugdytiniai	94	62,7	43	28,7	6	4	3	2	4	2,7
	Pedagogai	78	53,1	43	29,3	0	0	0	0	26	17,7
Neįgaliųjų gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje turėtų vykti įmonėje.	Ugdytiniai	50	33,3	88	58,7	3	2	7	4,7	2	1,3
	Pedagogai	0	0	108	73,5	26	17,7	0	0	13	8,8
Turėtų būti siekiama neįgaliųjų mokinių savarankiškumo.	Ugdytiniai	88	58,7	32	21,3	9	6	6	4	15	10
	Pedagogai	39	26,5	0	0	39	26,5	69	46,9	0	0
Neįgalieji mokiniai turėtų dalyvauti mokyklose veikiančiuose būreliuose.	Ugdytiniai	94	62,7	31	20,7	10	6,7	4	2,7	11	7,3
	Pedagogai	52	35,4	0	0	39	26,5	0	0	56	38,1
Neįgalieji mokiniai turėtų teikti pasiūlymus, būti aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose.	Ugdytiniai	101	67,3	28	18,7	8	5,3	3	2	10	6,7
	Pedagogai	52	35,4	13	8,84	43	29,3	13	8,84	26	17,7

Tyrimo rezultatai parodė, kad profesinio rengimo sistema reformuojama nors ir ne sparčiai, tačiau patikimai. Pedagoginė kompetencija gerėja, nors pastebėtas teorinių specialiosios pedagogikos žinių trūkumas. Bendruomenių nuostatos kinta teigiama linkme. Mokinių, turinčių negalią, integracijos procese vis dar yra finansinių, pritaikomos fizinės aplinkos, socialinės paramos, socialinio psichologinio saugumo, užimtumo ir darbinės veiklos, profesinio rengimo pobūdžio problemų. Tai veiksniai apsunkinantys neįgaliųjų integracijos ir socializacijos procesą.

IŠVADOS

Tyrimas, kuriuo buvo atskleisti trys profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentai **patvirtino hipotezę**, kad sėkminga neįgaliųjų socializacija profesinio rengimo institucijose galima esant kokybiškai profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikai.

1. Tyrimo rezultatai sudarė galimybę sąlyginai išskirti tris profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos komponentus:

- Profesinių žinių, įgytų teorijos ir praktinių – gamybinių mokymų metu įtvirtinimas, gilinimas ir pritaikymas praktikoje, popamokinio ugdymo veikloje, sudarant sąlygas eksperimentams ir klaidoms.
- Prielaidų mokinių saviraiškos ugdymui sudarymas tiek profesinio rengimo, tiek papildomo ugdymo procese.
- Iki profesinio rengimo per papildomo ugdymo užsiėmimus sudarytų reikiamas sąlygas profesiniam mokymui ateityje.

2. Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką stiprina besimokančiojo motyvacija, kūrybiškumas, savarankiškumas. Dauguma mokytojų ir mokinių nurodė, kad neįgaliųjų sėkmingai integracijai į darbo rinką trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas.

3. Svarbūs veiksniai: ugdytojo asmenybės savybės, pedagoginiai gebėjimai ir kompetencija, atsiskleidžiantys ugdomosios veiklos metu. Heterogeninė aplinka skatina pedagogų kompetencijos augimą. Nors ugdytiniai pedagogų kompetenciją įvertino palankiai, išryškėjo, kad:

- **pusė tyrime dalyvavusių pedagogų nėra dirbę organizuojant mokinių popamokinę veiklą.** Šie pedagogai apsiriboja išdėstomu dalyku ugdomosios veiklos metu, nėra sąsajos su popamokinio ugdymo veikla;
- pedagogai – **kompetentingi dėstomo dalyko specialistai, tačiau jiems trūksta teorinių žinių specialiojo ugdymo srityje bei integruoto mokymo praktikos;**
- daugiau nei pusė mokinių nurodė, kad meilė ugdytiniais būdinga ne daugeliui pedagogų, nors mokytojo atsidavimas darbui, meilė mokiniui yra sėkmės garantas pedagoginėje sąveikoje.

4. Neįgaliųjų socialinę adaptaciją integracijos sąlygomis profesinėje rengimo institucijoje lemia **palanki psichosocialinė aplinka**, geras mikroklimatas:

- Daugiau nei pusė bendraamžių yra visiškos integracijos šalininkai, kurie mano, kad mokydami, dirbdami ir kartu praleisdami laisvalaikį vieni kitus gali geriau pažinti, o žmogaus negalia nėra priežastis jį izoliuoti ar ignoruoti.

- Didelis skaičius teiginių, apibūdinančių palankią emocinę atmosferą, rodo, kad *mokiniai, turintys spec. poreikių, nėra atstumti ar izoliuoti*. Tai palengvina jų prisitaikymą prie besikeičiančios aplinkos, *formuoja saugumo bendruomenėje ir pasitikėjimo savimi jausmus*. *Išryškėjo, kad tyrime dalyvavusiose profesinio rengimo institucijose iš dalies tenkinami asmenų, turinčių negalią, lūkesčiai*.
5. Papildomo ugdymo veikla, didžiosios dalies pedagogų nuomone, neabejotinai lemia neįgaliųjų socializacijos procesą ir sudaro galimybę pagilinti turimas profesines žinias bei jas pritaikyti praktikoje, *išryškėja tendencija, kad dalis bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokytojų nepakankamai domisi ugdymo institucijose organizuojama popamokine veikla*. **Komandinio pedagoginio darbo požymių nepastebėta.**

Lietuvoje profesinio rengimo sistema reformuojama nors ir ne sparčiai, tačiau patikimai. Mokinių, turinčių negalią, integracijos procese vis dar yra finansinių, pritaikomos fizinės aplinkos, socialinės paramos, socialinio psichologinio saugumo, užimtumo ir darbinės veiklos, profesinio rengimo pobūdžio problemų. Šie veiksniai ne tik apsunkina neįgaliųjų integracijos ir socializacijos procesą, bet ir nurodo profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos kryptingumą.

REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, teikiamos tokios rekomendacijos neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos kokybei gerinti:

- Neįgaliųjų profesinį rengimą ir papildomą ugdymą reikia vertinti kaip vientisą procesą. Sėkmė priklauso nuo kompetentingų pedagogų ir savanoriškos ugdytinių sąveikos.
- Mokytojų darbo kokybė, mastas ir lankstumas tiesiogiai susiję su jų profesine branda, asmeniniu ir profesiniu tobulėjimu. Tik pedagogams nebijant naujovių įmanomas ugdymo institucijų kaitos procesas. Siūloma, įsivertinant savo veiklą bei numatant perspektyvas, kuriomis siekiama efektyvesnės pedagoginės sąveikos, daugiau dėmesio skirti individualizuotam ugdymo procesui, atsižvelgiant į ugdytinių galimybes. Kelti savo kompetenciją darbe su ugdytiniais, turinčiais spec. poreikių. Profesinio rengimo ir bendrojo lavinimo mokytojams siūloma aktyviau dalyvauti ugdytinių popamokinėje veikloje, o papildomo ugdymo pedagogams per projektinę veiklą aktyviau įsijungti į profesinio rengimo procesą. Komandinio darbo analizę atlikti metodinių susivienijimų veikloje.
- Bendravimas – tai specifinis žmogaus poreikis, be kurio nebūtų įmanoma jokia žmogiškoji veikla. Žmogus skaudžiai išgyvena, kai šis poreikis nepatenkinamas, todėl siūloma pedagoginės sąveikos procese daugiau dėmesio skirti bendravimui su ugdytiniais, surandant laiko juos išklausti, pedagogų tarpusavio bendravimo pavyzdžiu ugdyti mokinių bendravimo kultūrą.
- Šeimos vaidmuo neprilygsta jokiai kitai institucijai, nes būtent šeimoje formuojama ir ugdoma žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Mokiniam atvykus mokytis į profesinio rengimo centrą tas ryšys pastebimai susilpnėja. Įvertinant tai siūloma ieškoti naujų bendradarbiavimo su ugdytinių šeimomis formų, organizuojant popamokinę veiklą.
- Tyrimas atskleidė, kad neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikai, jos kokybei, kaip ir socializacijos procesui, turi įtakos bendruomenės nuostatos į negalią ir neįgalųjį šalia bei paties neįgalaus asmens nuostatos. Organizuojant ugdomąją veiklą, renkantis ugdymo metodus, tam reikia skirti deramą dėmesį (nuostatos ir vertybės, informacijos sklaida, aplinkos pritaikymas).

DISKUSIJA

Gauti tyrimo rezultatai skatina kelti naujas hipotezes, susijusias su neįgaliųjų asmenų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveika. Šių hipotezių tikrinimas gali būti reikšmingas sėkmingai neįgaliųjų socializacijai ir profesinio rengimo praktikai.

Gyvenimiškų gebėjimų trūkumas trukdo sėkmingai neįgaliųjų integracijai į darbo rinką, todėl tolesni tyrimai sudarytų prielaidas išsiaiškinti kokie veiksniai pedagoginėje sąveikoje tai sustiprintų.

Pastebėta, kad papildomas ugdymas svarbus veiksnys neįgaliųjų socializacijos procese bei profesinių žinių įtvirtinime, sudarantis sąlygas eksperimentams ir klaidoms. Tai reikalauja tolesnių mokslinių tyrimų, siekiant išsiaiškinti kaip ir kokiomis formomis organizuojama papildomo ugdymo sąveika būtų sėkmingesnė.

Išryškėjo bendravimo problemos, kurios trukdo sėkmingai neįgaliųjų integracijai į darbo rinką. Šiai problemai ištirti taip pat reikalingos išsamios mokslinės studijos.

Tyrimo metu išaiškėjo, kad sveikiems ir turintiems negalę paaugliams atvykus mokytis į profesinio rengimo institucijas, bendravimo su tėvais ryšys pastebimai susilpnėja. Tai dar viena galima tyrimų kryptis – bendradarbiavimo su tėvais modelio kūrimas ir taikymas, padedantis efektyvinti bendravimą su tėvais, siekiant sėkmingos neįgaliųjų integracijos į darbo rinką.

Neįgaliųjų integracijos procesas į profesinio rengimo institucijas vyksta nespārčiai, tačiau patikimai, išryškėja nemažai integracijos ir socializacijos sunkumų bei aspektai, stiprinantys pedagoginę sąveiką integracijos situacijoje. Papildomi moksliniai tyrimai atlikti šioje srityje pateiktų rekomendacinių pasiūlymų kaip užtikrinti neįgaliųjų profesinį rengimą ir adaptaciją darbo rinkoje.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė, R., Daukila S., Krikščiūnas B. ir kit. (2004). *Profesinio mokymo psichologija ir pedagogika*. Utena.
2. Adomaitienė, R. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius.
3. Alifanovienė, D., Šapelytė, O. (2001) *Guidelines for the activities of social pedagogies. Realizing educational problems*. Klaipėda.
4. Ambrukaitis, J. (1998). *Specialiosios mokyklos parengiamojo laikotarpio ugdymo programų metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
5. Ambrukaitis, J. (1999). Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. *Specialusis ugdymas*, 2, 24-37.
6. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai.
7. Augulis, R., Kočiūnas, R. (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius.
8. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius.
9. Baltoji knyga. Profesinis rengimas (1999). Vilnius: Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
10. Bakk, A., Grunewald, K. (1997). *Globa*. Vilnius.
11. Baranauskienė, I. (2000) Bendrųjų gebėjimų ir profesinio rengimo sąveika ugdant nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolius. *Pedagogika*. Šiauliai.
12. Baranauskienė, I. (2001). Neįgalaus jaunimo profesinės perspektyvos kvalifikuotoje Europoje. *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Šiauliai.
13. Baranauskienė, I. (2002). Neįgaliųjų profesinis rengimas: kaip ekspertai vertina švietimo, ekonominės ir socialinės politikos sąveiką? *Specialusis ugdymas*. 1 (6). 72-84.
14. Baranauskienė, I. (2002). Nežymiai sutrikusio intelekto asmenų pirminio profesinio rengimo Lietuvoje modeliavimas. *Pedagogika*. Šiauliai.
15. Baranauskienė, I. (2003). *Nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolių profesinės adaptacijos sąveika*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas).
16. Baranauskienė, I., Ruškus, J. (2004). *Neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje: profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos sąveika*. Šiauliai.
17. Barauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika*. Monografija. Vilnius.
18. Bendravimo psichologija. (2001). Kaunas.
19. Bendravimo menas II. Vertė Kepalaitė, A. (1993). Vilnius.
20. Bitinas, B. (1974). *Statistiniai metodai pedagogikoje ir psichologijoje*. Kaunas.

21. Bitinas, B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius.
22. Broom, L., Bonjan, Ch.M., Broom, D.H. (1992). *Sociologija*. Esminiai tekstai ir pavyzdžiai. Kaunas.
23. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
24. Buožiuvienė, Vedeckienė, (2001). *Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos*, 179-183
25. Benesch, H. (2002). *Psichologijos atlasas I d.* Vilnius.
26. Benesch, H. (2002). *Psichologijos atlasas II d.* Vilnius.
27. Buitkuvienė, J. (2001). *Darbo patirtis. Keli integruoto ugdymo aspektai*. Vilnius.
28. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000) *Statistika ir jos tyrimai I dalis*. Vilnius.
29. Daniels, R., Stafford, K. (2000). *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas Specialiųjų poreikių vaikų integravimas*. Vilnius.
30. Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita (2001). Šiauliai.
31. Dapkienė, S. (2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai.
32. Degutis, M. (1999). *Socialinių tyrimų metodologija*. Kaunas.
33. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005). Vilnius.
34. Elijošius, E. (1999). Nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolių apsisprendimas ugdymo procese: teorijos ir praktikos sąveika. *Specialusis ugdymas*, 3,43-49.
35. Elijošius, E. (2001). *Profesinio apsisprendimo metas*. Šiauliai.
36. FRANCIS X. WALTON (2000). Kaip užsitarnauti paauglių pasitikėjimą namuose ir mokykloje.
37. Galkienė, A. (2001). Keli integruoto ugdymo aspektai, metodinių *straipsnių rinkinys*. Vilnius.
38. Galkienė, A. (2002). Pedagogo asmenybės kūrybiškumo ir funkcinio ugdymo santykis. *Specialusis ugdymas*, 2(7),53-59.
39. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai.
40. Gudonis, V., Valentinas, A., Strimaitienė, L. (2003). Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos į specialiąsias klases ir jų ugdytinius. *Specialusis ugdymas*. Šiauliai.
41. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Vilnius.
42. Guščinskienė, J. (2004). *Taikomoji sociologija*. Kaunas.
43. Hargreaves, A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikas: mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje*. Vilnius.
44. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai & Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius.
45. Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius.

46. Jucevičienė, P. (1997). *Ugdymo mokslo raida nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos*. Kaunas.
47. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas; socialinis edukacinis aspektas*. Šiauliai.
48. Jovaiša, L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas.
49. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas.
50. Juodraitis, A. (2001). Neįgalių jaunuolių profesinės integracijos determinančių sąveikos problemos. *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Šiauliai.
51. Juodraitis, A. (2003). *Asmenybės adaptacija Kintamųjų sąveika*. Šiauliai.
52. Johnson, L. C. (2003). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius.
53. Kasperavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2002). *Jūs ne vieni*. Vilnius.
54. Kardelis, K. (2002). *Mokslių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
55. Kaffemanienė, I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Šiauliai.
56. Karvelis, V. (2001). *Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje (iki 1940m.)*. Šiauliai.
57. Kaukėnaitė, L. (2001) Darbinio mokymo būklė specialiojoje (sutrikusio intelekto vaikams) mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 4,40-51.
58. Keinys, S. (2002). Šiuolaikinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius.
59. Kinderys, A. (2001). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius.
60. Köhler, W. (2005). *Geštaltpsichologija*. Pažintis su šiuolaikinės psichologijos sąvokomis. Vilnius.
61. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius.
62. Laužackas, R. (2002). Profesinio rengimo plėtra žinių visuomenės ir konkurentabilios ekonomikos amžiuje. *Profesinis rengimas*, 5,26-39.
63. Laužackas, R. (1999). *Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos*. Monografija. Kaunas.
64. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas.
65. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). *Magistro darbo rengimo metodika*. Šiauliai.
66. Lietuvos Respublikos specialusis ugdymo įstatymas (1999). Vilnius.
67. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2003). Jungtinių Tautų vystymo programa. Parama įgyvendinant nacionalinį žmogaus teisių veiksmų planą. Vilnius.
68. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 – 2004 metų PROGRAMA (2001). Programa IXP-874 2001 07 07. Vilnius.
69. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsauga. Vilnius.

70. Lietuvos Respublikos Seimas (2001). Pagalba. Vilnius.
71. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003). Vilnius.
72. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1999). Vilnius.
73. Luobikienė, I., Guščinskienė, J., Palidauskaitė, J., Vaitkier, R. (1997). *Sociologijos pagrindai*. Kaunas.
74. Luobikienė I. (2000) *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimo metodika*. Kaunas.
75. Maceina, A. (1990). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
76. Merkys, G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. Šiauliai.
77. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Vilnius.
78. Moksleivių papildomas ugdymas. (1994). Sudarytoja Zaleckienė, I. Vilnius.
79. Murina, J. (2001). *Neįgaliųjų profesinis rengimas. Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Šiauliai.
80. Pagrindiniai Įstatymai. (2003). Vilnius.
81. Psichologija studentui, sud. Lekavičienė, R. ir kt. (2000). Kaunas.
82. Plužek, Z. (1996). Pastoracinė psichologija. Vilnius.
83. Piaget, J. (1999). *Intelektu prigimtis*. Psichologai apie žmogaus raidą. Kaunas.
84. Pukėnas, K. (2004). *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas
85. Radzevičienė, L. (2003). *Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida*. Šiauliai.
86. Ruškus, J. (1997). *Neįgalusis asmuo ir visuomenė*. Šiauliai.
87. Ruškus, J. (2000). *Specialiojo pedagogo socialinių nuostatų, pedagoginės sąveikos ir mokyklinės socializacijos ryšys*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
88. Ruškus, J. (2000). *Ryšys tarp specialiojo pedagogo socialinių nuostatų, pedagoginės sąveikos ir mokyklinės socializacijos*. (Nepublikuota edukologijos daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2000).
89. Ruškus, J. (2001). Neįgaliųjų profesinio rengimo pedagogų socialinių nuostatų ypatumai. *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Šiauliai.
90. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai.
91. Navaitis, G. (2001). Psichologinė programa paaugliui. Vilnius.
92. Nepilnamečių kriminalinė justicija. (2001). Vilnius.
93. Nepilnamečių resocializacija Lietuvos nepilnamečių priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija. (2001). Šiauliai
94. Leliūgienė, I. (2001). *Socialinė pedagogika*. Kaunas.
95. Leliūgienė, I. (1999). Socialinio darbo žodynas. Kaunas.
96. Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas (2002). Šiauliai.
97. Socialinis pranešimas (1998). Vilnius.

98. Specialiosios mokyklos programa „Vidutinio ir žymaus protinio atsilikimo vaikų ugdymas“ (1998). Vilnius.
99. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas (2001). Vilnius.
100. Socialinė parama neįgaliesiems įsidarbinimo situacijoje (2004). Šiauliai: ŠU leidykla.
101. Стейнар Квале (2003). Исследовательское интервью. Москва.Смысл.
102. Šalkauskis, S. (1992). Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga. Vilnius.
103. Šalkauskis, S. (1992). Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. II knyga. Vilnius.
104. Tidikis, R. (2003). Socialinių tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
105. Tarptautinių žodžių žodynas (2001). Sudarė Vaitkevičiūtė, V. Vilnius.
106. Tarptautinių žodžių žodynas (1985). Atsakingas redaktorius V. Kvietkauskas. Vilnius.
107. Vaiko teisių konvencija. (1996). Vilnius.
108. Vaikų ir jaunimo užimtumo ir nusikaltimų prevencija (2000). Vilnius.
109. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius.
110. Vilkauskaitė, D. (1999). Socialinės pedagogikos bei socialinio darbo profesijų ir akademinų disciplinų integracijos galimybės // *Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos: mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
111. Vilkėlienė, A. (2003). Ypatingųjų vaikų integruotas muzikinis ugdymas: specialioji meno pedagogika; monografija. Vilnius
112. Žmogaus teisės JT dokumentai (2002). Lietuvos žmogaus teisių centras.
113. Želvys, R. (1995). *Bendravimo psichologija*. Vilnius.
114. Želvys, R. (1994). *Paauglio psichikos vystymasis*. Vilnius. Lietuvos mokytojų kvalifikacijos institutas.
115. Žukauskienė, R. (1998). *Raidos psichologija*. Vilnius.

Informacijos šaltiniai:

116. Certo N. & Harding N. (1983). Public school integration of severely handicapped students. [žiūrėta 2006-03-14]. Prieiga per Internetą: <<http://www.normemma.com/arrlstc.htm>>.
117. Kunc N. & Emma Van der Klift. (2004). The right to be disabled. [žiūrėta 2006 -02 - 12]. Prieiga per Internetą: < <http://www.normemma.com/>>.
118. Merlino D. H., Hadjiligiou J., Wu D. M. (1990). Integrating reliability, maintainability and testability into the undergraduate curriculum. [Internete: DOI: 10.1109/ARMS.1990.67937] [žiūrėta 2006-02-12]. Prieiga per Internetą: <<http://ieeexplore.ieee.org/search/freesrchabstract.jsp?arnumber=67937&isnumber=2413&number=112&k2dockey=67937@ieeecnfs&query=67937%3Cin%3Earnumber&pos=0>>.
119. Shenberger P. (1996). Exceptional Children [Internete: HYG – 5265 - 96]. [žiūrėta 2006- 03- 14]. Prieiga per Internetą: <<http://ohioline.osu.edu/hyg-fact/5000/5265.html>>.

Summary

Ilona Valciukiene

ASPECTS OF INTERACTION BETWEEN VOCATIONAL TRAINING AND SUPPLEMENTARY TRAINING OF THE DISABLED. Master's work.

The problem, analysed in the master's thesis "Aspects of Interaction between Vocational Training and Supplementary training of the Disabled" is how education concept, society's attitude towards disability, integration of the disabled into society, their preparation for vocational activities and after-class occupation is changing. Accenting that *insufficient attention is paid at supplementary training of the teenagers including the disabled. If some links between supplementary training and vocational training may be noticed, they are not sufficiently assessed, weak and unreasonably belittled.*

Object of investigation: interaction between vocational training and supplementary training of the disabled.

Subject of investigation: quality of interaction between vocational training and supplementary training of the disabled.

Aim of investigation: to analyse character of the factors, which could improve socialization process of the disabled in the interaction between vocational training and supplementary training.

Analysis of scientific literature and practical work experience created the premises to arise the following investigation hypothesis: plausibly, successful socialization of the disabled in the vocational training institutions is possible under quality interaction between vocational training and supplementary training.

Analysing the selected problem, investigation was performed in November 2005 – February 2006. Qualitative semi-standardized investigation was performed by interviewing the youth with disability N=10, supplementary training pedagogues N=10 as well as quantitative semi-standardized investigation by interviewing pedagogues N=147 and pupils of vocational training institutions N=150 in Kelme and Siauliai vocational training centres.

77.5 per cent of questionnaires were received back. Statistical analysis of the questioning data was performed with the help of SPSS 11.0 for Windows, Microsoft Excel XP. The following statistical data processing methods were used: descriptive statistics method (frequency tables, averages, per cents, standard deviation, minimum and maximum meaning), correlation analysis (for finding statistical relations – Pearson Correlation), statistical hypotheses were verified using Chi-square test.

The investigation results disclosed three points of interaction between vocational training and supplementary training and corroborated the hypothesis that successful socialization of the disabled in the vocational training institutions is possible under quality interaction between vocational training and supplementary training.

Analysis of scientific literature and the results of investigation created an opportunity to separate three points of interaction between vocational training and supplementary training:

- Consolidation, deepening and practical application of professional knowledge acquired during theoretical and production training in the after-class activities without fear of experimenting (making mistakes).
- Multifaceted self-expression possibilities of the trainees disclose in the interaction.
- Interaction assures offering of suitable conditions for personal socialization while preparing for profession.

In Lithuania the vocational training system undergoes reform, though not rapid, but reliable. The integration process of the disabled pupils still features financial, adaptable physical setting, social support, social psychological, occupational and work activities as well as vocational training problems. These are the factors, burdening integration and socialization process of the disabled.

PRIEDAI

DARBE VARTOJAMŲ SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Adaptacija – žmogaus prisitaikymas prie kintančių ar naujų gyvenimo sąlygų; organizmų prisitaikymas prie aplinkos. Tarptautinių žodžių žodynas (2001).

Aplinka – žmogaus ugdymo veiksnys: gamtinių, geografinių, klimatinų, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma, kurioje gyvena individas ar žmonių grupė. Jovaiša L. (1993) Pedagogikos terminai. Kaunas.

Asmenybė – individo savitumas, reikšmingų pastovių jo savybių (įgimtų ir įgytų) sistema, nusakanti jo vietą kurioje nors bendrijoje. Psichologijos žodynas (1993).

Asmenybė – vidinių žmogaus veiksmų visuma, sąlygojanti jo veiklą ir elgesį, savarankiškumą ir atsakingumą. Savarankiškumui bręsti būtina laisvė, atsakingumui – nekliudyti kito laisvei. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.

Aspektas – požiūris, kuriuo koks nors dalykas, reiškinys tiriamas, svarstomas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Bendruomenė – tarpusavio sąveika, sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Ji apima keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą kito žmogaus suvokimą ir supratimą. Psichologijos žodynas (1993).

Integracija [lot. *integratio* – atnaujinimas, atstatymas] – dalių, elementų jungimas(is) į visumą. Tarptautinių žodžių žodynas (2001).

Ypatumai – ypatingas dalykas, personalus, atskiras. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Kokybė – kategorija, apibūdinanti daiktus ir reiškinius pagal jų rūšies esmę, ypatybę; vertę; tikimo laipsnis. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Kompetencija – funkcinis sugebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos. Psichologijos žodynas (1993).

Kultūra – žmogaus ir visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines bei dvasines vertybes. Tarptautinių žodžių žodynas (2001).

Kvalifikacija – tikimo, pasirengimo kuriam nors darbui laipsnis. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Laisvalaikis – laisvas nuo darbo laikas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Mokinys – kas mokosi bendrojo lavinimo mokykloje; kas mokosi kurios nors profesijos. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Mokinys – asmuo, siekiantis profesinės kvalifikacijos formaliojo profesinio mokymo įstaigoje arba įmonėje. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas (2005).

Negalia – spec. ribotas žmogaus pajėgumas atlikti įprastus ir normalius sveikam asmeniui veiksmus. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Neįgalusis – spec. fizinių arba psichikos sutrikimų turintis asmuo, negalintis gyventi įprasto ir normalaus savo amžiaus, lyties, socialinės bei kultūrinės aplinkos žmonių gyvenimo. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Nuostatos – žmogaus pasirengimas, polinkis vienaip ar kitaip suvokti kokį nors objektą, numatyti situaciją, atlikti tam tikrą su tuo objektu susijusią tikslingą veiklą. Psichologijos žodynas (1993).

Papildomas ugdymas – tai sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta įvairaus amžiaus žmonėms prigimtinių galių ir įvairių gebėjimų bei polinkių atskleidimui skirtingose ugdymo institucijose ir jų koncentruose, saviraiškos poreikių ir kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui bei turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai. Kviesskienė (2000).

Popamokinis ir papildomas ugdymas darbe vartojamos, kaip lygiavertės sąvokos.

Požiūris – konkreti pažiūra, nusistatymas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Profesinis mokymas – tikslingas ir nuoseklus pedagogo vadovaujamas teorinės ir praktinės veiklos žinių ir gebėjimų įgijimo procesas; besimokančiojo sąveikos su profesioniškai reikšmingomis žiniomis ir patirtimi organizavimas, grindžiamas specifiniais tikslais, mokymosi/studijų turiniu, metodais priemonėmis. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas (2005).

Profesinis rengimas – besimokančiojo profesinių žinių ir gebėjimų (kompetencijų) įgijimo mokymosi/studijų būdų procesas, kurio metu įgyjama ar tobulinama atitinkama kvalifikacija. Profesinis rengimas gali būti pirminis ir tęstinis (trunkantis visą gyvenimą). Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas (2005).

Saviraiška – asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje, elgesyje ir išsakyimuose. Tai – viena asmenybės gyvenimo funkcijų. Laisvoje saviraiškoje atsiskleidžia individualybė, jos talentai ir išgyvenimai, joje ji bręsta. Laisvas išsakyimas atskleidžia vaiko poreikius ir požiūrius, nuostatas ir vertybines orientacijas, vidinio gyvenimo problemas ir kitokius sutrikimus. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.

Saviraiška – savęs reiškimas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2005).

Sąveika – abipusis vienas kitą sąlygojančių objektų veikimas, t.y. vienas kito veikimas derinant veiksmus. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.

Socialinė adaptacija – asmenybės prisitaikymas prie socialinės aplinkos. <...> turinį sudaro asmenybės socialinių poreikių patenkinimo dinamika. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.

Socializacija – istoriškai sąlygotas socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendradarbiavimo procese. <...> Daugiausia socializaciją lemia mokymas ir auklėjimas. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.

Sociokultūrinė raiška – labai plati sąvoka, jos struktūrinių komponentų yra įvairių. Aptariant pedagogo sociokultūrinę kompetenciją, ji įgauna sąsajas su dėstomu dalyku, konkrečia vieta, klase, pedagogų ir tėvų kolektyvu ir laiko periodu. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.

Sociumas – socialinė aplinka. Tarptautinių žodžių žodynas (2001).

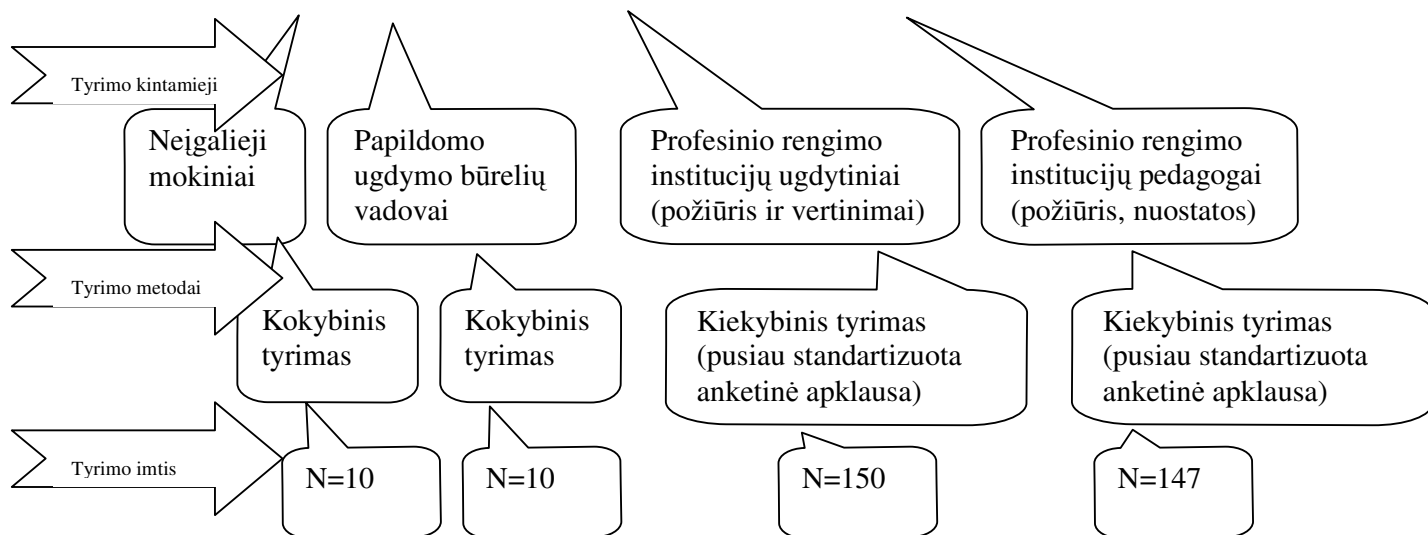
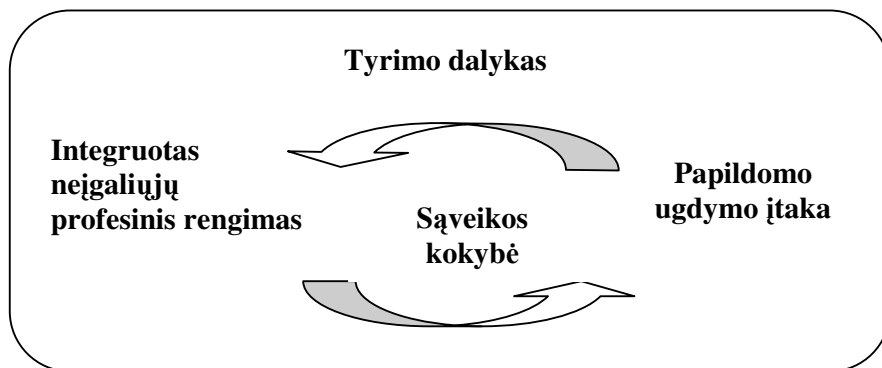
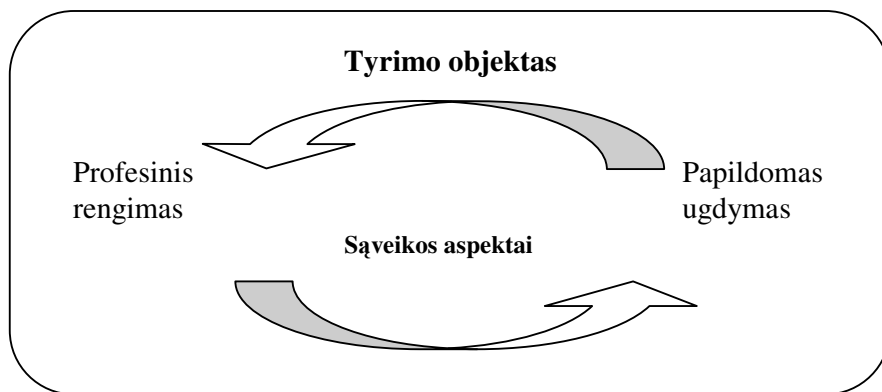
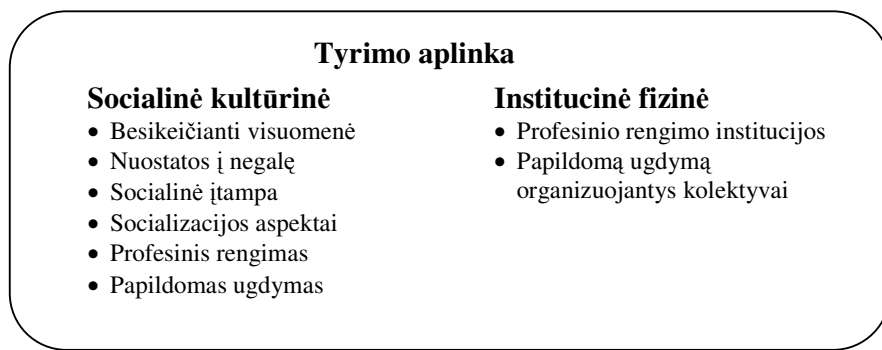
Sugebėjimai – įgimtų duomenų pagrindu žmogaus veikloje susidarančios jo psichinės (iš dalies ir fizinės) savybės, lemiančios kokios nors veiklos sėkmingumą. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.

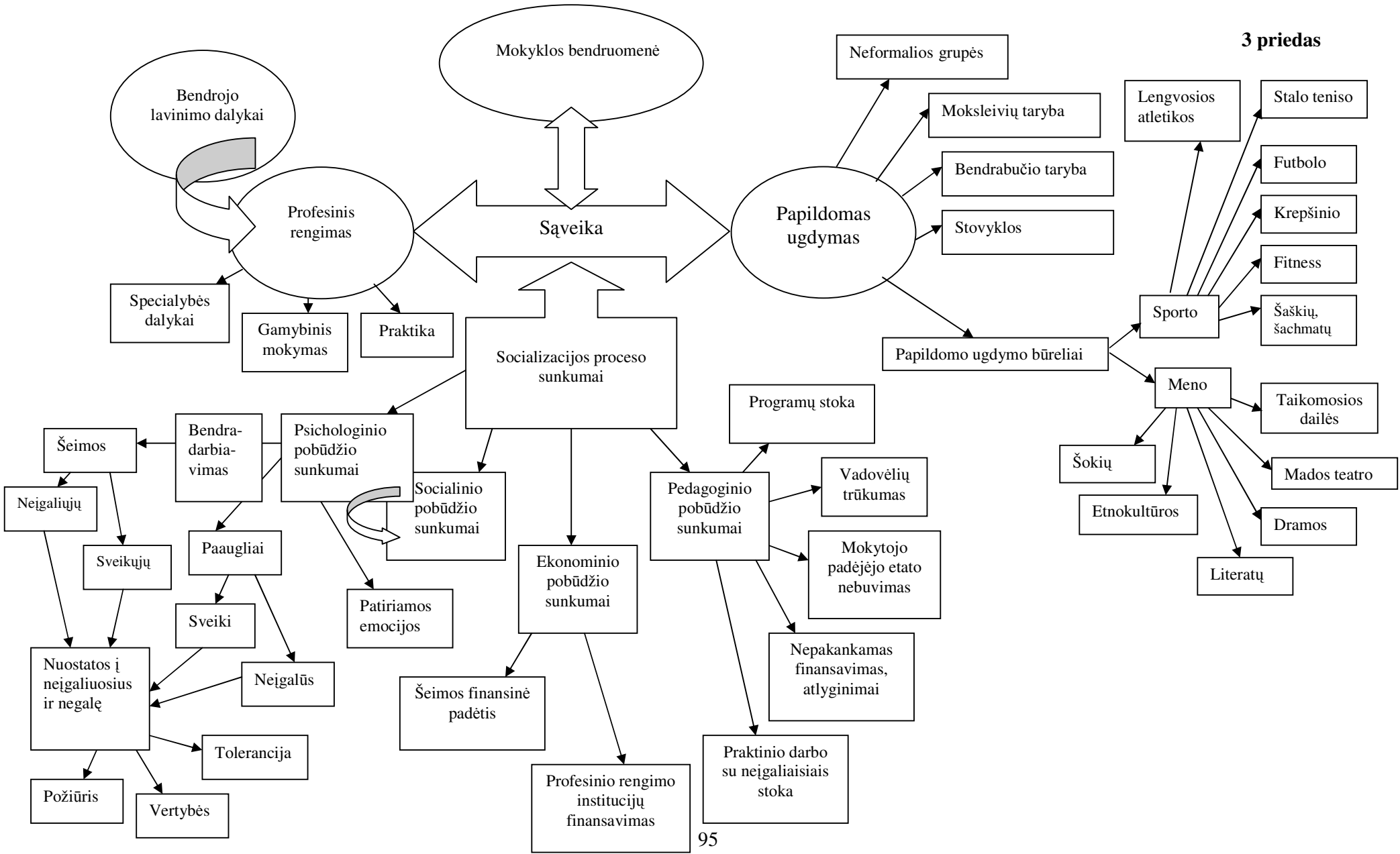
Švietimas – pagrindinė ugdymo funkcija, tenkinanti individo ir visuomenės informacinius poreikius. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.

Ugdymas – tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Ugdymas vyksta derinant veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką. Jovaiša L.(1993). Pedagogikos terminai Kaunas.

Ugdymas, auklėjimas – kryptingas poveikis žmogaus dvasinei ir fizinei plėtotei, kurio tikslas parengti jį visuomenės gyvenimui, gamybinei, kultūrinei veiklai, t.y. suteikti žinių, išmokyti veiklos įgūdžių ir būdų, suformuoti vertybių sistemą, kad jis galėtų kuo sėkmingiau plėtotis ir reikštis kaip asmenybė. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.

Veikla – pagrindinė aukštesniųjų gyvybės formų aktyvumo apraiška – individo poreikius atitinkančių santykių su aplinka siekimas. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.

3 priedas

Svarbiausias žmonių nuomonės bruožas – jų skirtingumas

A.Montenis

Ką manote apie neįgalųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveiką?

Šia anketa siekiama išsiaiškinti kokios profesinio rengimo institucijų bendruomenės nuostatos į neįgalųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos ypatumus.

Jūsų nuomonė labai svarbi:

- * ji padės identifikuoti esamą situaciją profesinio rengimo institucijose ir parengti rekomendacijas sėkmingesniai neįgalųjų socializacijos procesui, bei profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikai.

Apklauskos rezultatai bus paskelbti spaudoje ir pedagogų tarybos posėdyje.

Prašyčiau Jūsų pareikšti SAVO nuomonę

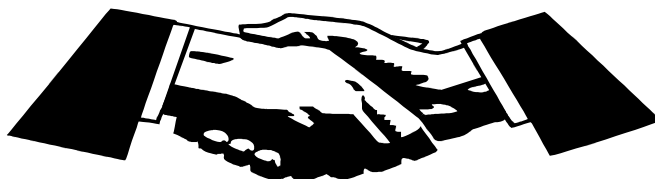
Apklausa yra ANONIMINĖ
Todėl anketoje nei pavardės, nei vardo, nei mokyklos rašyti

Apklausoje dalyvauja per 300 pedagogų ir moksleivių iš Šiaulių ir Kelmės miestų bei rajonų profesinio rengimo institucijų.

Labai svarbu, kad anketa būtų užpildyta kruopščiai iki galo, nepaliekant neatsakytų klausimų.

Jūsų nuomonė tikrai bus išgirsta

- * Atsakinėdami ilgai prie klausimo neapsistokite, pasikliaukite savo pirmąją nuojautą.
- * Primeniu „teisingų“ ir „neteisingų“ atsakymų nėra.
- * Atsakymai atspindi nuomonių įvairovę.

**Dėkoju už
bendradarbiavimą ir
linkiu sėkmės!!!**

Anketą parengė ir apklausą atlieka Šiaulių Universiteto socialinės pedagogikos ir edukologijos magistratūros studentė Ilona Valčiukienė

Iškilius klausimams, galite skambinti tel. 865642773 el.p. raganiuke9@one.lt

PILDYTI PRADĖKITE ČIA

Atsakykite į keletą klausimų apie save.

Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip:

<p>Jūsų lytis</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ moteris ☐ vyras 	<p>Parašykite, kiek Jums metų _____</p>
<p>Ar yra tekę dirbti su neįgaliais asmenimis?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Taip ☐ Ne 	<p>Jūsų bendras pedagoginis darbo stažas: _____ m. Kiek metų dirbate su neįgaliais _____ m Pedagoginio darbo stažas ugdant moksleivius popamokinėje veikloje _____ m.</p>
<p>Jūsų darbovietė yra:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Valstybinė ☐ Privati ☐ Nevyriausybinė ☐ Kita (įrašykite.....) 	<p>Kur gyvenate?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Didmiestyje ☐ Mažame mieste ☐ Mieste ☐ Miestelyje ☐ Kaime, arba kaimo vietovėje
<p>Jūsų išsilavinimas?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Nebaigtas vidurinis ☐ Vidurinis (bendrojo lavinimo mokykla) ☐ Profesinė technikos mokykla ☐ Aukštesnysis (kolegijos ar technikumų diplomas) ☐ Nebaigtas aukštasis ☐ Aukštasis <ul style="list-style-type: none"> ☐ 1 pakopos studijos (bakalauras) ☐ 2 pakopos studijos (magistras) ☐ seno pavyzdžio aukštojo mokslo diplomas (iki 1991m.) ☐ Mokslų daktaras ☐ Kita (nurodykite)..... 	<p>Kokia Jūsų pedagoginio darbo specifika?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dėstote bendrojo lavinimo dalyką ☐ Dėstote gamybinį mokymą ☐ Dirbate popamokinės veiklos sferoje

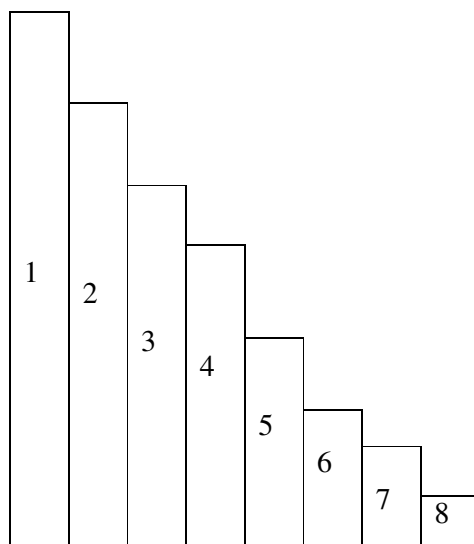

**NEĮGALIŲJŲ INTEGRACIJOS IR
SOCIALIZACIJOS YPATUMAI**

IŠSAKYKITE SAVO NUOMONĘ APIE NEĮGALIŲJŲ
PROFESINIO RENGIMO TIKSLUS

Profesinio rengimo tikslus, pažymėtus raidėmis A, B, C, D, E, F, G, H, **surikiuokite PAGAL SVARBĄ**. Piešinyje ant pirmo (aukščiausio) laiptelio užrašykite svarbiausią, Jūsų nuomone, tikslą žyminčią raidę. Ant aštunto (žemiausio) laiptelio užrašykite mažiausiai svarbią, Jūsų nuomone, tikslą žyminčią raidę.

NEĮGALIŲJŲ PROFESINIO RENGIMO TIKSLAI	
A	Profesiniai įgūdžiai.
B	Bendravimo su kitais darbo aplinkoje gebėjimai (konfliktų sprendimas, lojalumas ir kt.).
C	Savęs pažinimas ir realus galimybių vertinimas.
D	Bendrųjų socialinių įgūdžių ugdymas (biudžeto planavimas, orientacija buityje ir kt.).
E	Savarankiškumas ir atsakomybė.
F	Atvirumas aplinkai ir pasirengimas pokyčiams.
G	Bendrasis išprusimas ir bendrieji gebėjimai.
H	Komunikacinių gebėjimų ugdymas (užsienio k., kompiuterinio raštingumo pagrindai).

NEĮGALIŲ JAUNUOLIŲ PROFESINIO RENGIMO STANDARTŲ SUDARYMO PRINCIPAI

Žemiau yra išvardinti neįgalių jaunuolių profesinio rengimo standartų sudarymo principai. Jūsų nuomonė labai svarbi apsisprendžiant dėl rengiamų standartų struktūros, esmės, apimties.

KAIP ŽYMĖTI Kiekvienoje eilutėje žymėkite tik po vieną atsakymą.
 ATSAKYMUS? ⇒ Kuo didesnę rutuliuką pažymėsite, tuo tas teiginys bus labiau priimtinas Jums.

PAVYZDYS: jei manote, kad kino komediją nebūtina įtraukti į repertuarą, žymėkite taip:

Kino filmų repertuaras	Visai nesvarbu	Lyg ir nesvarbu	Lyg ir svarbu	Labai svarbu
Sudarant mėnesio repertuarą būtina įtraukti kino komediją	☐	☐	☐	☐

ĮVERTINKITE standartų sudarymo principus PAGAL JŲ SVARBUMĄ.

Standartų sudarymo principai	Visai nesvarbu	Lyg ir nesvarbu	Lyg ir svarbu	Labai svarbu
Profesijų standartai turi būti vienodi sveikiems ir neįgaliems specialistams	☐	☐	☐	☐
Neįgaliems asmenims profesijų standartai turėtų būti pritaikyti jų gebėjimams (palengvinti)	☐	☐	☐	☐
Standarte turėtų būti kalbama tik apie profesinio rengimo tikslus ir rezultatus	☐	☐	☐	☐
Standarte reikėtų aprašyti ir patį mokymo – mokymosi procesą (mokymo turinio parametrus)	☐	☐	☐	☐
Reikėtų akcentuoti tik profesinius įgūdžius	☐	☐	☐	☐
Turėtų atsispindėti bendrasis išsilavinimas	☐	☐	☐	☐
Turėtų būti aprašyti siektini bendrieji gebėjimai	☐	☐	☐	☐
Standartus reikėtų sudaryti siauroms profesinėms sritims	☐	☐	☐	☐
Standartus reikėtų sudaryti plačioms profesijų grupėms	☐	☐	☐	☐

**KĄ MANOTE APIE VADOVĖLIŲ, APLINKOS
PRITAIKYMĄ SIEKIANT NEĮGALIŲJŲ INTEGRACIJOS**

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą:

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą.

Jei mėgstate vaikščioti darganotu oru žymėkite taip:

Darganotu oru gatvėmis einu neskubėdamas (a)	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
--	----	-----------	-------------	------

Dabar žymėkite Jūs:

	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Aplinka ugdymo institucijose nepritaikyta neįgaliųjų ugdymui	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mokant neįgaliuosius, susiduriame su specialiųjų vadovėlių trūkumu	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Vadovėliuose neįgaliesiems medžiaga išdėstyta gerai ir suprantamai	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Visuomenė yra pasiruošusi „priimti neįgaliuosius“	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Visuomenėje neįgaliesiems „klijuojamos“ etiketės	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Valstybės politika nepakankamai skatina kurti darbo vietas neįgaliesiems	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Siekiant neįgaliųjų integracijos yra pritaikyta fizinė aplinka – įvažiavimas, pagalbinės patalpos, maitinimo patalpos ir kt.	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Profesinis mokymas, perkvalifikavimas prieinami tik lengvą negalią turintiems neįgaliesiems	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji, kilę iš probleminių šeimų, gauna nepakankamą palaikymą iš artimų siekiant sėkmingos integracijos	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgaliųjų artimiesiems trūksta informacijos apie integraciją	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgaliųjų artimieji tiki sėkminga neįgaliųjų integracija į visuomenę	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP

**KĄ MANOTE APIE NEĮGALIŲJŲ INTEGRACIJĄ Į
PROFESINIO RENGIMO INSTITUCIJAS ?**

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą

Jei mėgstate vaikščioti darganotu oru žymėkite taip:

Darganotu oru gatvėmis einu neskubėdamas (a)	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
--	----	-----------	-------------	------

Dabar žymėkite Jūs:

	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji turi būti integruoti į bendrąsias lavinimo klases ir jau ten įgyti profesinio lavinimo įgūdžius	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Integruojant į bendrąsias lavinimo klases galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Integruoti į bendrąsias lavinimo klases neįgalieji gali turėti vienodas teises, bei galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Specialioji auklėjimo, mokymo ar globos įstaiga tampa neįgaliųjų integracijos kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolesniame gyvenime	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Nespecializuotos institucijos pedagogai žvelgia į neįgaliuosius kaip į nelygiaverčius partnerius	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji sugeba dirbti kolektyve	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Sėkmingai integracijai į kolektyvą trukdo bendravimo problemos	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Sėkmingai integracijai darbo rinkoje neįgaliesiems trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Prieš neįgaliųjų integraciją į bendrąsias lavinimo klases jaučiamas negatyvus visuomenės požiūris	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Profesinių mokyklų neįgalūs ugdytiniai yra visiškai paruošiami integracijai į visuomenę	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP

Neretai teigiama, kad neįgalieji dėl savo negalės **NIEKADA nepasieks tinkamai įsitvirtintos profesinėje rinkoje (savo) socialinės brandos**, todėl jiems būtina **socialinė parama ir nuolatinė priežiūra visą gyvenimą**.

Ar pritariate šiai minčiai?

Žymėkite tik 1 atsakymą
Jį pažymėkite taip:

- Pritariu
- ko gero, pritariu
- abejoju
- ko gero, nepritariu
- nepritariu

Kokias sąlygas sudaro Lietuvos švietimo sistema neįgaliajam įsigyti specialybę?

Žymėkite tik 1 atsakymą
Jį pažymėkite taip:

- Labai geras
- Geras
- Nežinau
- Blogas
- Labai blogas

Ar mokytojų rengimo sistema pakankamai gerai paruošia specialistus darbui su neįgaliaisiais asmenimis?

Žymėkite tik 1 atsakymą
Jį pažymėkite taip:

- Labai gerai
- Gerai
- Nežinau
- Blogai
- Labai blogai

Ar vykstanti neįgalųjų integracija į profesinio rengimo institucijas užtikrina deramą neįgalųjų socializacijos procesą?

- Taip
- Lyg ir taip
- Lyg ir ne
- Ne

Kaip manote ar papildomo ugdymo veikla įtakoja neįgalųjų pasirengimą būsimai profesijai, bei tolesniam dalyvavimui darbo rinkoje?

- Taip
- Lyg ir taip
- Lyg ir ne
- Ne

Kokią įtaką, Jūsų nuomone, neigaliųjų adaptacijai ir socializacijai profesinio rengimo įstaigoje turi:

- bendrojo lavinimo pamokos
- gamybinio mokymo ir profesinio rengimo dalykai
- papildomo ugdymo veikla (būreliai, popamokinė veikla)

Įvertinkite procentais:

Bendrojo lavinimo pamokos	Gamybinio mokymo ir profesinio rengimo dalykai	Papildomo ugdymo veikla	Iš viso
_____%	_____%	_____%	100 %

Jūs jau užpildėte pusę anketos, Jums puikiai sekasi.
Baikite pildyti anketą.

**KOKIAI NEĮGALIŪJŲ PROFESINIO RENGIMO TVARKAI
PRITARTUMĖTE? KAIP TURĖTŲ BŪTI?**

KAIP ŽYMĖTI ATSAKYMUS? ⇒ Kiekvienai teiginių porai žymėkite tik po vieną atsakymą. Kuo didesnę rutuliuką pažymėsite, tuo tas teiginys bus labiau priimtinas Jums.

PAVYZDYS: jei manote, kad mokinius reikia vertinti dažnai, žymėkite taip:

Reikia vertinti dažnai	☐	☐	☐	☐	☐	Reikia vertinti retai
------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

Dabar žymėkite Jūs:

Gyvena bendrabutyje	☐	☐	☐	☐	☐	Gyvena specialiai išnuomotose butuose (minimali priežiūra)
Gauna maistpinigius	☐	☐	☐	☐	☐	Gauna nemokomą maitinimą
Gamybinis (profesinis) mokymas vyksta mokyklos dirbtuvėse	☐	☐	☐	☐	☐	Gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje vyksta įmonėje
Praktika atliekama kiekvienais metais	☐	☐	☐	☐	☐	Praktika atliekama tik 3 kurse
Mokiniai griežtai prižiūrimi	☐	☐	☐	☐	☐	Siekiami mokinių savarankiškumo
Perkasi produktus ir patys ruošia maistą	☐	☐	☐	☐	☐	Mokiniai visada valgo valgykloje
Aktyviai dalyvauja mokyklos savivaldoje	☐	☐	☐	☐	☐	Pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai
Stebi mokykloje veikiančių būrelių veiklą	☐	☐	☐	☐	☐	Dalyvauja mokyklose veikiančiuose būreliuose
Teikia pasiūlymus, aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose	☐	☐	☐	☐	☐	Stebi į mokyklos renginius einančius bendraamžius

PEDAGOGŲ KOMPETENCIJA

NUOSTATOS Į NEGALE

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą: jei mėgstate vaikščioti darganotu oru žymėkite taip :

Darganotu oru gatvėmis einu neskubėdamas (a)	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
--	----	-----------	-------------	------

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną, Jums tinkantį atsakymą:

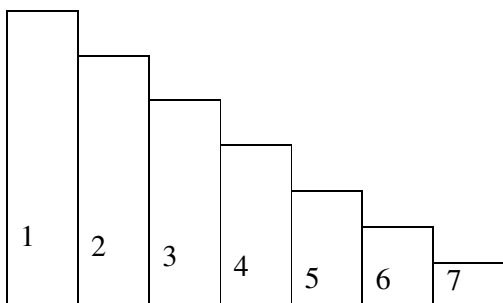
Dabar žymėkite Jūs:

Bendraujant su neįgaliuoju, atsiranda tam tikra vidinė įtampa, nežinojimas, kaip elgtis	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mano giliu įsitikinimu, neįgaliesiems reikia taikyti specifines korekcines priemones	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Patys neįgalieji sukelia sveikųjų neigiamas reakcijas į negalę	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji sugeba prisitaikyti aplinkoje	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgaliajam nuolaidžiauju	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalusis bet koku atveju išliks kitoks, skirtingas	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Užsiėmimų metu stengiuosi užmegzti ryšį su neįgaliaisiais	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mokinys turi pripažinti savo nežinojimą, paklusti autoritetui	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalusis gali viską išmokti	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalusis gali pasiekti tik žemų arba vidutinių pasiekimų	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Su neįgaliu mokiniu visuomet pasiseka užmegzti palankius kontaktus	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mano giliu įsitikinimu, neįgalūs vaikai yra tokie patys, kaip ir kiti vaikai	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Kartais suabejoju, kam mokyti neįgalius vaikus – juk jie vis tiek nieko nesupranta	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Kartais netekusi(-ęs) kantrybės grupėje (klasėje) vaikus pavadinu „debilais“, „kvailiais“	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalaus mokinio gailiu, jam padedu	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Manau, kad neįgalusis asmuo pilnavertis visuomenės narys	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Šalia neįgalaus asmens jaučiuosi nemalonai	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP

KAS PAGERINTŲ NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĘ BRANDĄ?

Veiksnius, pažymėtus raidėmis, surikiuokite PAGAL SVARBĄ.

SOCIALINĖS BRANDOS VEIKSNIAI	
A	Nuolatinė pedagoginė, psichologinė specialistų pagalba ugdytiniui
B	Socialinė parama
C	Kompetentingai organizuojama ugdomoji veikla
D	Dalykinės žinios
E	Profesinės žinios
F	Bendrieji gebėjimai
G	Geras materialinis aprūpinimas
H	Gerai ir mylintys tėvai (globėjai)
I	Teigiamas bendraamžių požiūris
J	Teigiamas bendruomenės požiūris
K	Mokymas orientuotas į savarankišką praktinę veiklą
L	Galimybė dalyvauti ir atsiskleisti popamokinėje veikloje
M	Kūrybiškai organizuota popamokinė veikla
N	Jūsų manymu svarbus, tačiau neįvardintas veiksnys (parašykite)

PEDAGOGŲ NUOSTATOS

Dabar vėl įsigilinkite į teiginius ir kiekvienam jų parinkite **TIK VIENA** Jums asmeniškai labiausiai tinkantį atsakymo variantą.

Atsakymų žymėjimo PAVYZDYS: (Jei gyvenate netoli mokyklos žymėkite taip)

Ar pritariate teiginiams? ↓	Atsakymai ↓			
	Taip	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Ne
1. Aš gyvenu netoli mokyklos, kurioje dirbu.	☐	☐	☐	☐

SAKYKITE: ↓

Ar pritariate teiginiams?	Atsakymai ↓			
	Taip	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Ne
1. Esu įsitikinęs, kad pedagogo darbas yra sunkus, reikalingas ir įdomus.	☐	☐	☐	☐
2. Dirbu pedagogu tik todėl, kad nesusirandu kito darbo.	☐	☐	☐	☐
3. Mano giliu įsitikinimu neįgalūs moksleiviai yra tokie pat kaip ir kiti, nors ir turi negalią.	☐	☐	☐	☐
4. Kartais suabejoju, kam mokyti neįgalius, vis tiek jie nieko nepasieks.	☐	☐	☐	☐
5. Aš visada akcentuoju, ką neįgalus mokinys gali, o ne tai kas jam sunkiai pasiekama.	☐	☐	☐	☐
6. Manau, kad dauguma mano auklėtinių yra nepilnaverčiai.	☐	☐	☐	☐
7. Aš kasdieniniu kruopščiu darbu siekiu, kad mokiniai ką nors pasiektų gyvenime.	☐	☐	☐	☐

	Atsakymai ↓			
	Taip	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Ne
9. Vertindamas mokinį visada kreipiu dėmesį į jo įdėtas pastangas.	☐	☐	☐	☐
10. Vienu gerumu nieko nepasieksi, mokiniai nevertina ir nesupranta gerumo, būsi geras – „užlips ant galvos“.	☐	☐	☐	☐
11. Esu įsitikinęs, kad mano darbas mokykloje yra labai įdomus, kūrybiškas, jis duoda rezultatų ir tai šildo širdį.	☐	☐	☐	☐
12. Užsiėmimų metu dažniausiai siekiu, kad ugdytiniai ne tik gautų žinių, bet ir gerai jaustųsi, bendrautų.	☐	☐	☐	☐
13. Dažniausiai būnu nusivylęs savo auklėtinais, nes nei jų darbo rezultatai, nei jų pastangos man nesuteikia džiaugsmo.	☐	☐	☐	☐
15. Kartais manau, kad tai juodas, šlykštus darbas; jei galėčiau, niekada nebepasirinkčiau pedagogo profesijos.	☐	☐	☐	☐
17. Ugdytiniai turėtų bijoti pedagogo, dabar gi jie visai nieko nebijo.	☐	☐	☐	☐
18. Ugdytinius reikia gerbti ir mylėti, tada jie atsakys tuo pačiu, suteiks pasitenkinimo.	☐	☐	☐	☐
20. Jei gyvenimą planuočiau iš naujo, vėl pasirinkčiau šią profesiją.	☐	☐	☐	☐

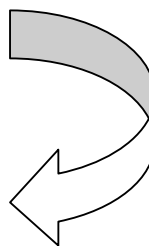
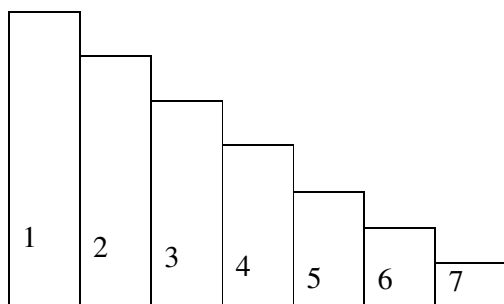
Jums puikiai sekasi, pildykite toliau.

**BENDRAVIMO SAVYBĖS, KURIAS
IŠSKIRTUMĖTE SAVO DARBE**

Eilės tvarka suranguokite bendravimo savybes kurias išskirtumėte savo darbe.

A	Empatija
B	Atviras ir nuoširdus bendravimas
C	Humoro jausmas
D	Savitvarda
E	Komunikabilumas
F	Tolerantiškumas
G	Gebėjimas išvengti pedagoginio autoritarizmo
H	Organizacinės savybės
J	Ekstraversija

**LAISVALAIKIS IR PAPILDOMAS
UGDYMAS**

**DALYVAVIMAS PAPILDOMO UGDYMO
BŪRELIUOSE**

Kaip manote, ar papildomo ugdymo veikla turi įtakos neįgaliųjų socializacijos procesui?

- Taip
- Lyg ir taip
- Lyg ir ne
- Ne

Jūsų nuomone, ar papildomo ugdymo veikla sudaro galimybę pagilinti turimas profesines žinias, bei jas pritaikyti praktikoje ?

- Taip
- Lyg ir taip
- Lyg ir ne
- Ne
- Nežinau

Kaip manote, ką dažniausiai veikia po pamokų moksleiviai ? (prašome pažymėti visus tinkamus atsakymus)

- Lanko būrelį mokykloje;
- Lanko būrelį (studiją, kursų, muzikos mokyklą ar pan.) kitose institucijose;
- Susitinka su draugais kavinėje, diskotekoje;
- Susitinka su draugais kieme/mieste;
- Leidžia vakarus bendrabutyje;
- Žiūri televizorių;
- Žaidžia su kompiuteriu;
- Dirba (nurodykite kur: namuose, ūkyje, susirado darbą ir t.t)____
- _____
- Kita (prašome parašyti)_____

Ar papildomo ugdymo veikloje dalyvauja neįgalieji ?

- Taip
- Lyg ir taip
- Lyg ir ne
- Ne
- Nežinau

Ar moksleiviai turi pomėgį (hobi), kuriuo užsiimti ar domėtis gali mokykloje?

- Taip
- Ne
- Nežinau

Kokia popamokinė veikla vyksta Jūsų mokykloje? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- vaikų ir jaunimo savivalda;
- ekologinis- gamtinis ugdymas;
- sveikatos ugdymas;
- veikla siejama su pasirengimu busimai profesijai (techninis- technologinis ugdymas);
- meninis ugdymas;
- sportinis ugdymas;
- ekonominė-ūkinė veikla;
- humanistinis-filosofinis ugdymas;
- mokslinis ugdymas;
- užimtumas vasaros, žiemos atostogų metu;
- pagalba specialiųjų poreikių vaikams;
- visuomenei naudinga socialinė veikla;
- viešieji darbai moksleiviams, darbo stovyklos;

Kokius būrelius dažniausiai renkasi mokyklos moksleiviai ? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- Meno kolektyvus
- Sporto būrelius
- Dramos kolektyvus
- Klubų veiklą
- Mokyklos savivaldą
- Kita veikla (įrašykite)_____
- Nedalyvauja

Ar moksleiviai dalyvauja mokyklos renginiuose?

- Ne
- Dalyvauja, kai daugiau neturi ką veikti
- Dalyvauja visuose, nes jiems įdomu
- Dalyvauja , kai liepia mokytojai
- Dalyvauja tik pramoginiuose ir diskotekose

Ar dalyvauja bendrabutyje organizuojamuose renginiuose?

- Ne
- Dalyvauja , kai daugiau neturi ką veikti
- Dalyvauja visuose, nes jiems įdomu
- Dalyvauja , kai liepia mokytojai
- Dalyvauja tik pramoginiuose ir diskotekose

Ar renginiuose dalyvauja neįgalieji?

- Taip
- Ne
- Nežinau

Jeigu nedalyvauja tai kodėl? (prašome pažymėti)

- Neturi pomėgių.
- Jiems patinka, tačiau už veiką reikia mokėti.
- Dalyvauja kitose institucijose.
- Turi parvažiuoti namo, nes gyvena toli nuo mokyklos.
- Užduota daug namų darbų.
- Kita (prašome pažymėti)_____

Kiek vidutiniškai valandų per savaitę moksleiviai skiria laisvalaikiui, dalyvavimui būreliuose ar kitose papildomojo ugdymo institucijose?

- Namuose_____
- Mokykloje_____
- Ne mokykloje_____
- Laisvalaikio praleidimo ir pasilinksminimo vietose (diskotekos, kavinės, klubai ir pan.)_____

Ar tėvai domisi moksleivių laisvalaikiu?

- Ne
- Kartais
- Visada domisi
- Nežinau

Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote papildomo ugdymo būreliuose?

Pažymėkite visus jums tinkamus atsakymus

- Meno kolektyvuose
- Sporto būreliuose
- Dramos kolektyvuose
- Klubų veikloje
- Mokyklos savivaldoje
- Nedalyvavau
- Kitoje veikloje (įrašykite)_____

LAISVALAIKIO PRALEIDIMO IR
PROFESINIO PASIRENGIMO RYŠIAI

Jūsų nuomonė apie moksleivių profesinio pasirengimo ir papildomo ugdymo sąveiką.

Ar pritariate šioms teiginiam:

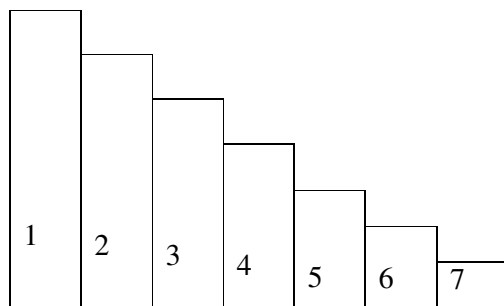
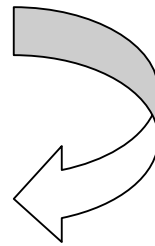
		taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
1	Atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
2	Sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
3	Plėtė kultūrinį akiratį	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
4	Ugdė gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
5	Ugdė pagarbą žmonėms	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
6	Kėlė autoritetą tarp bendraamžių (kolegų)	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
7	Mokė reiklumo sau, savidrausmės	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
8	Skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
9	Išmokė dirbti komandoje, dirbti kartu	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
10	Gerino bendravimo kokybę	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
11	Išugdė pagarbą kitiems žmonėms	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
12	Išmokė reiklumo sau	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
13	Pagerino bendravimo kokybę	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
14	Išugdė gebėjimus interpretuoti meno kūrinius	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
15	Suteikė fizinę galimybę atsipalaiduoti	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu
16	Suteikė malonumą	taip	iš dalies	abejoju	nepritariu

GEBĖJIMAI ORGANIZUOJANT PEDAGOGINĘ VEIKLĄ

Jūsų darbe tai svarbu:

Gebėjimus organizuojant pedagoginę veiklą pažymėtus raidėmis A, B, C, D, E, F, G, H, **surikiuokite PAGAL SVARBĄ**. Piešinyje ant pirmo (aukščiausio) laiptelio užrašykite svarbiausią, Jūsų nuomone, tikslą žyminčią raidę.

A	Gebėjimas suburti moksleivių kolektyvą
B	Gebėjimas planuoti ugdymo darbą ir nuosekliai įgyvendinti planus
C	Ugdomojoje veikloje atsižvelgti į moksleivių poreikis
D	Gebėjimas sudominti moksleivius ugdymo turiniu
E	Gebėjimas ugdymo procese derinti skirtingus moksleivių interesus, požiūrius, galimybes
F	Gebėjimas organizuoti komandinį darbą, darbą grupėse
G	Gebėjimas išvengti nekonstruktyvių konfliktų
H	Gebėjimas kontroliuoti ir objektyviai vertinti moksleivių veiklą
I	Jūsų nuomone svarbus, tačiau neįvardintas gebėjimas (įrašykite)_____

Ar atsakėte į visus anketoje pateiktus klausimus? Patikrinkite.
Ačiū Jums.

SĖKMĖS!!!

Svarbiausias žmonių nuomonės bruožas – jų skirtingumas

Ką manote apie neigaliųjų mokymąsi drauge su jumis?

A.Montenis

Šia anketa siekiama išsiaiškinti kaip Jūs Profesinio rengimo centro moksleiviai jaučiatės šalia neigaliųjų grupės draugų ir kaip jie jaučiasi šalia Jūsų? Kokią įtaką Jūsų bendravimui daro popamokinė veikla? Kas padeda, o kas trukdo pasirengti būsimai profesijai ?

Jūsų nuomonė labai svarbi:

- * ji padės atskleisti esamą situaciją profesinėje mokykloje ir parengti pasiūlymus kaip išspręsti išskylančias problemas

Apklausoje rezultatai bus paskelbti spaudoje

Prašyčiau Jūsų pareikšti SAVO nuomonę

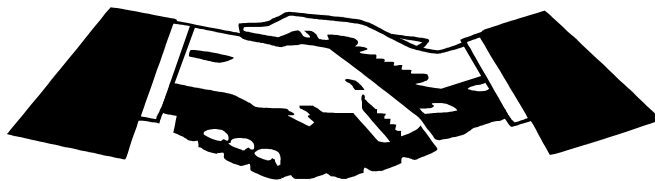
Apklausa yra ANONIMINĖ
Todėl anketoje nei pavardės, nei vardo,
nei mokyklos rašyti nereikia

Apklausoje dalyvauja per 300 moksleivių ir pedagogų iš Šiaulių ir Kelmės miestų bei rajonų profesinių mokyklų.

Labai svarbu, kad anketa būtų užpildyta kruopščiai iki galo, nepaliekant neatsakytų klausimų.

Jūsų nuomonė tikrai bus išgirsta

- * Atsakinėdami ilgai prie klausimo neapsistokite, pasikliaukite savo pirmąjį nuojautą
- * Primenu “teisingų” ir “neteisingų” atsakymų nėra
- * Atsakymai atspindi nuomonių įvairovę

**Dėkoju už
bendradarbiavimą ir
linkiu sėkmės!!!**

Anketą parengė ir apklausą atlieka Šiaulių Universiteto socialinės pedagogikos ir edukologijos magistratūros studentė Ilona Valčiukienė

Iškilus klausimams, galite skambinti tel. 865642773 el.p. raganiuke9@one.lt

PILDYTI PRADĖKITE ČIA

Atsakykite į keletą klausimų apie save.

Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip:

<p>Jūsų lytis</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ moteris ☐ vyras 	<p>Parašykite, kiek Jums metų _____</p>
<p>Ar yra tekę bendrauti ir bendradarbiauti su neįgaliais asmenimis?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Taip ☐ Ne 	<p>Kur gyvenate?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Didmiestyje ☐ Mažame mieste ☐ Mieste ☐ Miestelyje ☐ Kaime, arba kaimo vietovėje
<p>Jūsų pasirinkta specialybė yra:</p> <p>įrašykite.....</p> <p>.....</p>	
<p>Jūsų išsilavinimas?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Nebaigtas vidurinis ☐ Pagrindinis ☐ Vidurinis (bendrojo lavinimo mokykla) ☐ Profesinė technikos mokykla ☐ Aukštesnysis (kolegijos ar technikumų diplomas) ☐ Kita (nurodykite)..... 	<p>Kaip Jums sekasi mokytis?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Mokausi puikiai ☐ Apskritai mokausi gerai ☐ Mokytis man sekasi sunkokai ☐ Man labai sunku mokytis

NEĮGALIŲJŲ MOKYMOŠI KARTU SU JUMIS YPATUMAI

KĄ MANOTE APIE NEĮGALIŲJŲ MOKYMAŠI KARTU
PROFESINĖJE MOKYKLOJE ?

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą.

Jei žaisdami krepšinį pailsite žymėkite taip:

Žaisdamas krepšinį aš pailsiu	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
-------------------------------	----	--------------	----------------	------

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą.

	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji turi mokytis bendrojo lavinimo klasėse ir jau ten įgyti specialybės įgūdžius	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgaliesiems mokantis kartu galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mokydami kartu bendroje lavinimo klasėje neįgalieji gali turėti vienodas teises, bei galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Specialios mokyklos ar globos įstaigos tampa neįgaliesiems kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolesniame gyvenime	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Mokyklos pedagogai žvelgia į neįgaliuosius kaip į nelygiaverčius partnerius	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Neįgalieji sugeba dirbti kolektyve	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Sėkmingai neįgaliesiems įsijungti į kolektyvą trukdo bendravimo problemos	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Sėkmingai įsidarbinti neįgaliesiems trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Jaučiamas negatyvus visuomenės požiūris į neįgaliųjų mokymą(si) bendrojo lavinimo klasėse	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Profesinių mokyklų neįgalūs ugdytiniai yra visiškai paruošiami gyvenimui visuomenėje	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP

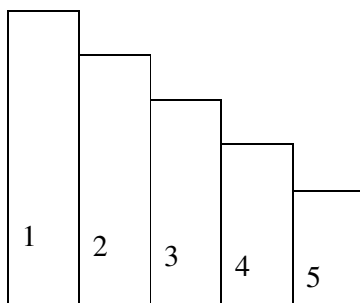
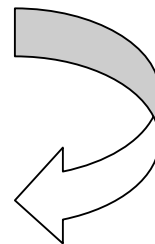
KODĖL REIKIA BENDRAUTI?

Išskirkite 5 pagrindines priežastis, dėl kurių **Jums** svarbu bendrauti su kitais (neįgaliaisiais)

Priežastis pažymėtas raidėmis, **surikiuokite** ant laiptukų PAGAL SVARBĄ.

Tuščioje eilutėje įrašykite, Jūsų manymu svarbią, tačiau nenurodytą priežastį. Jei Jūsų nuomonė kitokia, parašyk ją tuščioje eilutėje.

A	Svarbu bendrauti
B	Bendri interesai
C	Pažinimo galimybė
D	Drauge praleidžiamas laisvalaikis
E	Dalykinis bendradarbiavimas
F	Dalijimasis išpūdžiais
G	Noras turėti draugų
H	Malonumas bendraujant
J	Bendradarbiavimas
K	Pagalba draugui nesėkmės atveju
L	Galimybė suteikti pagalbą
M	Poreikis gauti pagalbos
N	Bendradarbiavimas verčiant aplinkybėms

KOKIAI NEĮGALIŪJŪ PROFESINIO RENGIMO TVARKAI PRITARTUMĖTE? KAIP TURĖTŪ BŪTI?

KAIP ŽYMĖTI ATSAKYMUS? ⇒ Kiekvienai teiginių porai žymėkite tik po vieną atsakymą. Kuo didesnį rutuliuką pažymėsite, tuo tas teiginys bus labiau priimtinas Jums.

PAVYZDYS: jei manote, kad mokinius reikia vertinti dažnai, žymėkite taip: ↓

Reikia vertinti dažnai	☐	☐	☐	☐	☐	Reikia vertinti retai
------------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	--------------------------

Dabar žymėkite Jūs ↓

Gyvena bendrabutyje	☐	☐	☐	☐	☐	Gyvena specialiai išnuomotose butuose (minimali priežiūra)
Gauna maistpinigius	☐	☐	☐	☐	☐	Gauna nemokomą maitinimą
Gamybinis (profesinis) mokymas vyksta mokyklos dirbtuvėse	☐	☐	☐	☐	☐	Gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje vyksta įmonėje
Praktika atliekama kiekvienais metais	☐	☐	☐	☐	☐	Praktika atliekama tik 3 kurse
Mokiniai griežtai prižiūrimi	☐	☐	☐	☐	☐	Siekiami mokinių savarankiškumo
Perkasi produktus ir patys ruošia maistą	☐	☐	☐	☐	☐	Mokiniai visada valgo valgykloje
Aktyviai dalyvauja mokyklos savivaldoje	☐	☐	☐	☐	☐	Pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai
Stebi mokykloje veikiančių būrelių veiklą	☐	☐	☐	☐	☐	Dalyvauja mokyklose veikiančiuose būreliuose
Teikia pasiūlymus, aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose	☐	☐	☐	☐	☐	Stebi į mokyklos renginius einančius bendraamžius

KOKIĄ ĮTAKĄ NEĮGALIESIEMS DARO UGDOMOJI VEIKLA ?

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą.

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą.

Jei ledus labai mėgstate žymėkite taip:

Ledus valgau kas dieną	Jokios neturi	Lyg ir ne	Lyg ir turi	Turi didelę
------------------------	---------------	-----------	-------------	-------------

Kokią įtaką, Jūsų nuomone, neįgaliųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje turi:

Dabar pildykite Jūs:

	Jokios neturi	Lyg ir neturi	Lyg ir turi	Turi didelę
Bendrojo lavinimo pamokos	Jokios neturi	Lyg ir neturi	Lyg ir turi	Turi didelę
Gamybinio mokymo ir profesinio rengimo dalykai	Jokios neturi	Lyg ir neturi	Lyg ir turi	Turi didelę
Papildomo ugdymo veikla (būreliai, popamokinė veikla)	Jokios neturi	Lyg ir neturi	Lyg ir turi	Turi didelę

PEDAGOGŲ DARBO ĮVERTINIMAS

Ar tai ką dėsto mokytojai supranta visi grupės moksleiviai?

- Taip
- Ne
- Ko gero taip
- Nežinau

Ar mokytojai, dėstytojai veiklos metu pateikia individualias užduotis, pagal Jūsų galimybes?

- Taip
- Kartais
- Nepateikia

Ar yra pakankamai vadovėlių?

- Taip
 Ne
 Kai kurių dalykų trūksta (nurodykite)_____

Įvertinkite kiekvieną teiginį, apbraukdami vieną skaičių nuo 1 iki 5

Pavyzdys:

Jei mokytojai užsiėmimo metu ledų nevalgo, žymėkite taip:

	tai nebūdinga nei vienam mokytojui	tai būdinga nedaugeliui mokytojų	tai įprasta mokytojams	tai būdinga daugeliui mokytojų	tai būdinga visiems mokytojams
Mokytojas ugdomosios veiklos metu valgo ledus	1	2	3	4	5

Dabar pildykite Jūs: ↴

		tai nebūdinga nei vienam mokytojui	tai būdinga nedaugeliui mokytojų	tai įprasta mokytojams	tai būdinga daugeliui mokytojų	tai būdinga visiems mokytojams
A	Įdomiai pateikia ugdomąją, mokomąją medžiagą	1	2	3	4	5
B	Ugdomojoje veikloje taiko įvairius mokymo metodus	1	2	3	4	5
C	Gerai organizuoja veiklą	1	2	3	4	5
D	Nuosekliai pateikia informacinę medžiagą	1	2	3	4	5
E	Padedą įveikti sunkumus	1	2	3	4	5
F	Supranta moksleivius ir su jais bendrauja	1	2	3	4	5
G	Objektyviai vertina ugdytinių pasiekimus	1	2	3	4	5
H	Savo ugdomąją veiklą laiko svarbiausia	1	2	3	4	5

PEDAGOGO SAVYBĒS BŪDINGOS
MOKYKLOS MOKYTOJAMS

Īvertināte kiekvienā teiginj, apibraudāmi vienu skāiĉu nuo 1 iki 5

Āia pildykite JŪS:

		tai nebūdinga nei vienam mokytoji	tai būdinga nedaugeliui mokytoju	tai ģprasta mokytojams	tai būdinga daugeliui mokytoju	tai būdinga visiems mokytojams
A	Meilē ugdytiniams	1	2	3	4	5
B	Meilē darbu	1	2	3	4	5
C	Tolerāncija	1	2	3	4	5
D	Humoro jausmas	1	2	3	4	5
E	Empātijā	1	2	3	4	5
F	Elegāncijā	1	2	3	4	5
G	Kūrybiškumas	1	2	3	4	5
H	Subjektīvumas	1	2	3	4	5
I	Reiklumas	1	2	3	4	5
J	Optimizmas	1	2	3	4	5
K	Pareģģingumas	1	2	3	4	5
L	Egoizmas	1	2	3	4	5
M	Īšpuikimas	1	2	3	4	5
N	Pomēģģis ųeminti	1	2	3	4	5
O	Pomēģģis baģģinti	1	2	3	4	5
P	Nevaldymas emociju	1	2	3	4	5
R	Īšsiblaškymas	1	2	3	4	5
S	Pesimizmas	1	2	3	4	5
T	Grubumas	1	2	3	4	5
U	Netaktiškumas	1	2	3	4	5

KUO VADOVAUJASI MOKYTOJAI,
VERTINDAMI JŪSŲ GEBJĖIMUS ?

Apibraukite Jums tinkantį atsakymą

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą

Jei žaisdami krepšinį aš pailsiu

Žaisdamas krepšinį aš pailsiu	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
-------------------------------	----	--------------	----------------	------

Kokiais kriterijais vadovaujasi mokytojai, vertindami jūsų gebėjimus:

Dabar pildykite Jūs:

	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už tai, kaip sugebate atkartoti pedagogo pateiktą medžiagą	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už aktyvumą dalyvaujant veikloje	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už kūrybiškumą pritaikant turimas žinias	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už bendravimą ir bendradarbiavimą	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Vadovaujasi asmenine simpatija	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už paklusnumą	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP
Už užsiėmimų lankymą	NE	Lyg ir ne	Lyg ir taip	TAIP

Jūs jau užpildėte pusę anketos, Jums puikiai sekasi.
Baikite pildyti anketą.

LAISVALAIKIS IR PAPILDOMAS UGDYMAS

DALYVAVIMAS PAPILDOMO UGDYMO VEIKLOJE

Tinkamą atsakymą pažymėkite taip:

Ką veiki po pamokų dažniausiai ? (prašome pažymėti visus tinkamus atsakymus)

- Lankau būrelį mokykloje;
- Lankau būrelį (studiją, kursus, muzikos mokyklą ar pan.) kitose institucijose;
- Susitinku su draugais kavinėje, diskotekoje;
- Susitinku su draugais kieme/mieste;
- Leidžiu vakarus bendrabutyje;
- Žiūriu televizorių;
- Žaidžiu su kompiuteriu;
- Dirbu (nurodykite kur: namuose, ūkyje, susiradau darbą ir t.t.)_____
- Kita (prašome parašyti)_____

Ar ten sutinki neįgalių žmonių?

- Taip
- Ne

Ar turi pomėgį (hobi), kuriuo gali užsiimti ar domėtis mokykloje?

- Taip
- Ne

Kokia popamokinė veikla vyksta Jūsų mokykloje? (pažymėk visus tinkamus atsakymus)

- vaikų ir jaunimo savivalda;
- ekologinis – gamtinis ugdymas;
- sveikatos ugdymas;
- veikla siejama su pasirengimu busimai profesijai (techninis-technologinis);
- meninis ugdymas;
- sportinis ugdymas;
- ekonominė – ūkinė veikla;
- humanistinis – filosofinis ugdymas;
- mokslinis ugdymas;
- užimtumas vasaros, žiemos atostogų metu;
- pagalba specialiųjų poreikių vaikams;
- visuomenei naudinga socialinė veikla;
- viešieji darbai moksleiviams, darbo stovyklos;

Tinkamą atsakymą pažymėkite taip:

Ar Tu dalyvauji kurioje nors veikloje? (prašome pažymėti)

- Taip
- Ne

Ar dalyvauji papildomo ugdymo būreliuose?

- Taip
- Ne

Kokiuose pažymėk. (visus tinkamus atsakymus)

- Meno kolektyvuose
- Sporto būreliuose
- Dramos kolektyvuose
- Klubų veikloje
- Mokyklos savivaldoje
- Kitoje veikloje (įrašykite)_____

Ar šią veiklą lanko neįgalieji?

- Taip
- Ne

Ar tu dalyvauji mokyklos renginiuose?

- Ne
- Dalyvauju, kai daugiau neturiu ką veikti
- Dalyvauju visuose, nes man įdomu
- Dalyvauju, kai liepia mokytojai
- Dalyvauju tik pramoginiuose ir diskotekose

Ar dalyvauji bendrabutyje organizuojamuose renginiuose?

- Ne
- Dalyvauju, kai daugiau neturiu ką veikti
- Dalyvauju visuose, nes man įdomu
- Dalyvauju, kai liepia mokytojai
- Dalyvauju tik pramoginiuose ir diskotekose

Ar renginiuose dalyvauja neįgalieji?

- Taip
- Ne

Tinkamą atsakymą pažymėkite taip:

Jeigu nedalyvauji, tai kodėl? (prašome pažymėti)

- Neturiu pomėgių
- Man patinka, tačiau už veiką reikia mokėti
- Dalyvauju kitose institucijose
- Turiu parvažiuoti namo, nes gyvenu toli nuo mokyklos
- Užduoda daug namų darbų
- Kita (prašome pažymėti)_____

Kiek vidutiniškai valandų per savaitę skiri laisvalaikiui, dalyvavimui būreliuose ar kitose papildomojo ugdymo institucijose?

- Namuose_____
- Mokykloje_____
- Ne mokykloje_____
- Laisvalaikio praleidimo ir pasilinksminimo vietose (diskotekos, kavinės, klubai ir pan.)_____

Ar tėvai domisi Tavo laisvalaikiu?

- Ne
- Kartais
- Visada domisi

Liko visai ne daug, baikite pildyti anketą

**LAISVALAIKIO PRALEIDIMO IR
PROFESINIO PASIRENGIMO RYŠIAI**

Ar pritariate šiems teiginiams:
Kiekvienoje eilutėje žymėkite tik po vieną atsakymą.

		Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
1	Atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
2	Sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
3	Plėtė kultūrinį akiratį	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
4	Ugdė gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
5	Ugdė pagarbą žmonėms	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
6	Kėlė autoritetą tarp bendraamžių (kolegų)	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
7	Mokė reiklumo sau, savidrausmės	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
8	Skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
9	Išmokė dirbti komandoje, dirbti kartu	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
10	Gerino bendravimo kokybę	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
11	Išugdė pagarbą kitiems žmonėms	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
12	Išmokė reiklumo sau	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
13	Pagerino bendravimo kokybę	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
14	Išugdė gebėjimus interpretuoti meno kūrinius	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
15	Suteikė fizinę galimybę atsipalaiduoti	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
16	Suteikė malonumą	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
17	Papildomo ugdymo veikla tau padeda pasirengti profesijai	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu
18	Papildomo ugdymo veikla neduoda jokios naudos profesiniam pasirengimui.	Taip	Iš dalies	Abejoju	Nepritariu

Ar atsakėte į visus anketoje pateiktus klausimus? Patikrinkite.
Ačiū Jums. SĖKMĖS!!!

Neigaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos ypatumai, neigaliųjų socializacijos sunkumai

Klausimynas (*pedagogams – papildomo ugdymo organizatoriams*)

Demografiniai duomenys:

Vardas

Pavardė

Amžius

Gyvenamoji vieta

Jūsų išsilavinimas

Kvalifikacinė kategorija

Ar yra tekę dirbti su neigaliaisiais, kiek metų ?

Jūsų bendras pedagoginis stažas

Kiek metų ugdote moksleivius popamokinėje veikloje ?

Kokioje popamokinės veiklos srityje dirbate?

Klausimai:

1. Nuostatos į neįgalųjį, kaip į asmenį (neįgalusis tai moksleivis)
2. Ar reikalingas neįgaliesiems profesinis rengimas?
3. Kokia pedagogo nuomonė, kaip įgūdžiai lavinami ir tobulinami papildomame ugdyme?
4. Ar įgytos bendrojo lavinimo žinios, gamybinių ir teorinių užsiėmimų metu pritaikomos praplečiamos papildomame ugdyme?
5. Kokia pedagogų nuomonė ar tai visą lieka tik teorija, ar neįgalusis tai gali ir sugeba prisitaikyti praktiniame gyvenime?

Psichologinio pobūdžio sunkumai	Bendravimas	<p><i>Papasakokite apie savo darbą</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar domitės moksleivių gyvenimu, ar stengiatės padėti spręsti jų problemas? • Ar savo darbe pasitaikančias problemas aptariate su kolegomis ? * Ar yra situacijų kuriose jaučiatės nejaukiai dirbdami popamokinėje srityje ? 	
	Nuostatos	<p><i>Nuostatos į neigaliją, kaip į asmenį (neigalusis tai moksleivis)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ką manote apie neigaliuosius? • Papasakokite kaip jaučiatės bendraudami su neigaliaisiais; (gailestis, užuojauta noras padėti, geriau, kad nelankytų...) • Kaip Jūsų nuomone neigalieji jaučiasi bendraudami su Jumis? • Ar manote, kad neigalusis sugeba prisitaikyti prie aplinkos? • Kaip Jums atrodo, koks bendramokslų požiūris į neigaliuosius? • Kaip Juos priima bendraamžiai? <p><i>Neigaliųjų integracija ir socializacija:</i></p>	

		<ul style="list-style-type: none"> • Ką manote apie neįgaliųjų integraciją, socializaciją? <ul style="list-style-type: none"> * Kaip vertinate neįgaliųjų mokymąsi drauge su sveikaisiais? * Kaip, Jūsų manymu, tai vyksta? * Kaip tai turėtų ir galėtų būti? * Ko akivaizdžiai trūksta? • Koks pedagogų požiūris jus džiugina, o kas skaudina? • Kaip manote, ar neįgalieji ir sveiki gali mokytis ir dalyvauti popamokinėje veikloje kartu? • Su kokiais sunkumais susiduriama šioje situacijoje? <p><i>Neįgaliųjų ir sveikųjų bendravimas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar jaučiate įtampą tarp sveikųjų ir neįgaliųjų moksleivių, kaip tai pasireiškia? • Apie ką dažniausiai kalba neįgalieji? • Kokias problemas jie kelia? • Papasakokite, kaip jie bendrauja tarpusavyje? • Ar galite išskirti kai kuriuos bendravimo ypatumus? 	
Ekonominio pobūdžio sunkumai		<ul style="list-style-type: none"> • Ką galėtumėte papasakoti apie finansinės problemos kurios jums 	

		kelia sunkumų dirbant popamokinėje srityje?	
Pedagoginio pobūdžio sunkumai		<p><i>Ar reikalingas neįgaliesiems profesinis rengimas?</i></p> <p>Kokiai neįgaliųjų profesinio rengimo ir popamokinio ugdymo tvarkai pritartumėte (papasakokite) :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gamybinis profesinis mokymas vyksta mokyklos dirbtuvėse; • Gamybinis mokymas vieną kartą savaitėje vyksta įmonėje; • Praktika atliekama kiekvienais metais; • Praktika atliekama tik baigiamajame kurse; • Ugdymo procese siekiama moksleivių savarankiškumo; • Gyvena bendrabutyje, ar išnuomojamuose butuose; • Gauna maistpinigius ar nemokamą maitinimą; • Perka produktus ir patys ruošia maistą ar visada valgo mokyklos valgykloje; • Mokiniai pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai ar teikia pasiūlymus skatinančius aktyvinti mokyklos gyvenimą; • Dalyvauja mokykloje veikiančiuose 	

		būreliuose; <ul style="list-style-type: none"> • Aktyviai dalyvauja mokyklos savivaldoje; 	
	Mokymasis	Pedagoginiai gebėjimai būdingi mokyklos mokytojams: <ul style="list-style-type: none"> • Įdomiai pateikia ugdomąją medžiagą, mokomąją medžiagą; • Ugdomojoje veikoje taiko įvairius ugdymo metodus; • Gerai, kūrybingai organizuoja veiklą; • Nuosekliai pateikia informacinę medžiagą; • Padeda įveikti sunkumus; • Supranta moksleivius ir su jais bendrauja; • Objektyviai vertina moksleivių pasiekimus; • Savo dėstomą dalyką laiko svarbiausiu. Išvardinkite, kokios pedagogo savybės būdingos mokyklos mokytojams? <ul style="list-style-type: none"> • Meilė ugdytiniams; • Meilė darbui; • Tolerancija; • Humoro jausmas; • Empatija; • Elegancija; • Kūrybiškumas; • Subjektyvumas; • Reiklumas; 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Optimizmas; • Pareigingumas; • Egoizmas; • Išpuikimas; • Pomėgis žeminti; • Pomėgis bausti; • Nevaldymas emocijų; • Išsiblaškyimas • Pesimizmas; • Grubumas; • Netaktiškumas; <p>Kokiais kriterijais, vadovaujasi mokytojai vertindami moksleivių gebėjimus?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaip sugeba atkartoti pedagogo pateiktą medžiagą; • Ar aktyviai dalyvauja veikloje; • Ar kūrybiškai pritaiko turimas žinias; • Ar bendrauja ir bendradarbiauja • Vadovaujasi asmenine simpatija; • Ar ugdytinis paklusnus; • Ar lanko užsiėmimus; 	
	Papildomas ugdymas (Popamokinė veikla)	<p><i>Kokia pedagogo nuomonė, kaip įgūdžiai lavinami ir tobulinami papildomame ugdyme?</i></p> <p>Papildomo ugdymo veiklos įtaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokia, Jūsų nuomone, papildomo ugdymo įtaka moksleivių 	

		<p>socializacijos procesui?</p> <p>Popamokinės veiklos organizavimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Darbo plano svarba ir detalės papasakokite; • Sunkumai ir problemos planuojant veiklą, kai mokiniai skirtingų gabumų; • Ar turite pakankamai žinių ar yra literatūros šiais klausimais? • Kur ieškote informacijos, žinių spragoms užpildyti? • Su kokiais sunkumais susiduriate suburdami moksleivių kolektyvus?(Organizuojant, koordinuojant darbą mokyklos mokinių taryboje ir bendrabučio taryboje); • Kuo remiantis pasiūlote veiklą (jų gebėjimus atitinkančias užduotis) neįgaliesiems? • Ar neįgalieji noriai įsijungia į popamokinę veiklą? • Kuo jie motyvuoja pasirinkdami jūsų organizuojamą veiklą? • Ar moksleiviai rodo iniciatyvą? <p>Ar manote, kad jūsų organizuojama veikla prisideda prie neįgaliųjų socializacijos? Kuo tai, Jūsų manymu, pasireiškia?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokius savarankiškumo įgūdžius formuojate, kaip tai vyksta papasakokite; (biudžetas jo 	
--	--	--	--

		<p>planavimas, orientavimasis buityje...)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaip įtvirtinamos, gilinamos profesinės žinios ir gebėjimai? • Kaip sprendžiate bendravimo problemas, kokios dažniausiai pasitaiko? <p>Pomėgiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar Jūsų hoby susijęs su organizuojama popamokine veikla, papasakokite. Kokia sritis jus labiausiai domina? • Ar organizuodami popamokinę veiklą turite galimybę išreikšti save, realizuoti savo pomėgius? <p>Organizuojama popamokinė veika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokia popamokinė veikla vyksta Jūsų mokykloje?(papasakokite) • Kuri veikla mokyklos moksleiviams labiausiai patinka, kuo? • Ko moksleiviai nemėgsta, kodėl? • Kada Jūsų manymu moksleiviai dalyvauja popamokinėje veikloje? <ul style="list-style-type: none"> * Kai neturi daugiau ką veikti; * Dalyvauja visuose renginiuose, kadangi jiems įdomu; * Dalyvauja, kai liepia mokytojai; * Dalyvauja tik pramoginiuose ir diskotekose; • Jei nedalyvauja tai kodėl? 	
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> * Neturi pomėgių; * Už patinkančią veiklą reikia mokėti * Dalyvauja kitų institucijų organizuojamoje veikloje; * Nėra sudaromos sąlygos neįgaliesiems dalyvauti; <p><i>Ar įgytos bendrojo lavinimo žinios, gamybinių ir teorinių užsiėmimų metu pritaikomos praplečiamos papildomame ugdyme?</i></p> <p>Veikos įtaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokias galimybes moksleiviams suteikia papildomo ugdymo veikla, būreliai? • Ar papildomo ugdymo veikla įtakoja geresniam pasirengimui būsimai profesijai? Kuo? • Kas įtakojo apsisprendimą pasirenkant veiklą? • Ar moksleiviai tuo domėjosi anksčiau (lankė tokį būrelį)? • Jei būtų galimybė kokią veiklą moksleiviai rinktųsi? Kodėl? • Kokią reikšmę teikiate tradicijoms, papročiams? Kaip moksleiviai vertina tradicinius renginius? • Kokie kultūriniai renginiai vyksta jūsų artimiausioje aplinkoje? • Ar pakanka kultūrinių renginių 	
--	--	--	--

		<p>ugdymo institucijoje ?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokių dar renginių norėtumėte? <p>Veikos pasirinkimo motyvai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas įtakojo moksleivių apsisprendimą pasirenkant veiklą? • Ar jie tuo domėjosi anksčiau (lankė tokį būrelį)? • Jei būtų galimybė kokią veiklą patartumėte pasirinkti? Kodėl? <p>Dalyvavimas visuomeninėje veikloje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar moksleiviai noriai dalyvauja visuomeninių organizacijų veikloje mokykloje, o gal už jos ribų ? Papasakokite. • Ar lankosi papildomo ugdymo institucijose? (įvardink kur dalyvauja: gamtininkų centrą, techninės kūrybos, sporto klubą, šokių studiją, kolektyvą, dailės ar muzikos mokyklą, klubą). <p>Laisvalaikis :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiek laiko (valandų) vidutiniškai per savaitę moksleiviai skiria dalyvavimui būreliuose ar kitose papildomojo ugdymo institucijose? (mokykloje, ne mokykloje, laisvalaikio praleidimo ir 	
--	--	--	--

		<p>pasilinksminimo vietose: diskotekose, kavinėse, klubuose ir pan.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiek laiko skiria turiningam laisvalaikiui? • Papasakokite, kada paskutinį kartą buvote: <ul style="list-style-type: none"> * Teatre; * Parodoje; * Sporto varžybose; * Kino teatre; * Skaitei knygą; • Gal jums žinoma, kada moksleiviai paskutinį kartą buvo šiose institucijose, o gal Jūs organizavote ekskursiją išvyką? • Ar tėvai domisi moksleivių laisvalaikiu ? <p style="text-align: center;"><i>Saviraiškos kolektyvų įtaka:</i></p> <p>Ką moksleiviams suteikia papildomo ugdymo veikla: (papasakokite)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai; • Sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi; 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Plėtė kultūrinį akiratį; • Ugdė gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą; • Ugdė pagarbą žmonėms; • Kėlė autoritetą tarp bendraamžių; • Mokė reiklumo sau, savidrausmės; • Skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą; • Išmokė dirbti komandoje, dirbti kartu; • Gerino bendravimo kokybę; • Išugdė pagarbą kitiems žmonėms; • Išmokė reiklumo sau; • Išugdė gebėjimus interpretuoti meno kūrinius; • Suteikė fizinę galimybę atsipalaiduoti; • Sukėlė smalsumą; <p>Veiklos vertinimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar esate patenkintas organizuojama veikla? • Ar esate organizavęs kitokią popamokinę veiklą, keitę būrelius? • Ar galite realizuoti sumanymus? • Kokius jausmus Jums sukelia popamokinė veikla, jos organizavimas? • Kokius privalumus išvelgėte moksleivių, dalyvaujančių popamokinėje veikloje? 	
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Kas nepatenkina, kokie sunkumai, trūkumai iškyla? • Dėl ko tenka nusivilti? • Kas padeda įveikti sunkumus? • Ar popamokinėje veikloje Jūs moksleivius vertinate blogai (neigiamai, priekaištauja)? Jei pamenate papasakokite. • Už ką Jūs pagiriate, paskatinate? • Kaip manote, kuo Jūsų organizuojama veikla padės gyvenime moksleiviams? • Ar tikite sėkme? <p><i>Kokia pedagogų nuomonė ar tai visą lieka tik teorija, ar neįgalusis tai gali ir sugeba prisitaikyti praktiniame gyvenime?</i></p>	
--	--	--	--

Neigaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos ypatumai, neigaliųjų socializacijos sunkumai

Klausimynas (*neigaliems moksleiviams*)

Demografiniai duomenys:

Vardas

Pavardė

Amžius

Gyvenamoji vieta

Išsilavinimas

Iš kokios mokyklos atvykote mokytis čia?

Klausimai:

1. Papasakok, kaip jautiesi mokykloje? (Kaip sekasi mokytis?)
2. Kaip šiaip jautiesi?
3. Ar turi draugų? Ar sutari su jais (mokykloje, bendrabutyje)?
4. Ką veiki laisvalaikiu?
5. Kas tave skaudina? Kokios iškyla problemos?

Socialinio pobūdžio sunkumai	Šeimos įtaka	<ul style="list-style-type: none"> • Papasakok apie šeimą, kurioje užaugai; (papildomi klausimai) • Kiek vaikų buvo šeimoje? • Kaip galėtum vertinti savo santykius su broliais ir seserimis? • Kelintas vaikas šeimoje? • Apibūdink bendravimą su tėvais; • Ar tėvai nori, kad tu mokytumeis, įsigytum specialybę? • Ar tėvai tavimi rūpinasi? Kaip? • Kaip mėgdavote leisti laisvalaikį? • Su kuo dažniausiai leisdavote laisvalaikį? • Ar turi artimų žmonių? 	
Psichologinio pobūdžio sunkumai	Bendravimas	<p><i>Kaip tu jautiesi?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar turi draugų? • Su kuo bendrauji, palaikai ryšius? Kodėl tau tai svarbu? • Ar turi bendraminčių ratą? • Ar savo problemomis pasidalini su kitais? 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Ar domitės kitų žmonių gyvenimu, ar stengiatės padėti spręsti jų problemas? • Ar tu gerai jautiesi tarp kitų žmonių ? • Ar yra situacijų kuriose jautiesi nejaukiai dėl aplinkinių? • Koks aplinkinių elgesys tave skaudina? <ul style="list-style-type: none"> * Ar prisimeni situacijų, (jei nori apie tai kalbėti) kuriose buvai išskirtas, gal įžeistas ar įskaudintas? 	

		<p><i>Kaip jautiesi mokykloje?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ko tau trūksta? 	
	Nuostatos	<p><i>Ar sutari su grupės draugais?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar turi draugų bendraamžių? • Kaip Tave jie priima? • Kas bendraujant su bendraamžiai Tave labiausiai žeidžia? <ul style="list-style-type: none"> * Kodėl Tau yra svarbu bendrauti su bendraamžiais? • Koks pedagogų požiūris jus džiugina, o kas skaudina? 	
Ekonominio pobūdžio sunkumai	Šeimos finansinė padėtis	<p><i>Ar pinigų pakanka?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar turi pinigų? • Ar šeima pinigų tau duoda? • Jei būtų galimybė, kam išleistum daugiau pinigų? <p><i>Ar tau gerai gyventi, ten kur tu dabar gyveni?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Esant galimybei norėtumei pakeisti gyvenamą vietą? • Ar besimokydami profesinėje mokykloje norėtumėte gyventi bendrabutyje? 	
Pedagoginio pobūdžio sunkumai	Mokymasis	<p><i>Ar tu gerai jautiesi mokykloje?(papasakok)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gamybinis profesinis mokymas vyksta mokyklos dirbtuvėse; • Gamybinis mokymas vieną kartą savaitėje vyksta įmonėje; • Praktika atliekama kiekvienais metais; • Praktika atliekama tik baigiamajame kurse; 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Ar daug ką tenka išmokti savarankiškai? • Tik stebi kas vyksta mokykloje? • Ką gali pasiūlyti ar esi pasiūlęs kad mokykloje būtų įdomiau? • Ar dalyvauji mokykloje veikiančiuose būreliuose? • Ar dalyvauji mokyklos savivaldoje? <p><i>Papasakok kaip dirba mokyklos mokytojai?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdomiai veda pamokas; • Suprantamai paaiškina; • Užsiėmimais nenuobodūs; • Gerai, kūrybingai organizuoja veiklą; • Nuosekliai moko per pamokas • Padeda įveikti sunkumus; • Supranta moksleivius ir su jais bendrauja; • Objektiviai vertina moksleivių pasiekimus; • Savo dėstomą dalyką laiko svarbiausiu. <p>Ką galėtum pasakyti apie savo mokytojus?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Myli moksleivius; • Myli savo darbą; • Supranta mokinius; • Humoro jausmas; • Kūrybiškai dirba; • Vertina, kaip nori; (subjektyvumas); • Reiklūs; • Džiaugiasi gyvenimu; • Pareigingi; • Mokytojui atrodo, kad jis svarbiausias; 	
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Išpuikę; • Mėgsta žeminti; • Baudžia; • Rėkia; • Išsiblaškę; • Nepatenkinti gyvenimu • Grubus; • Blogai elgiasi; <p><i>Kaip vertina mokytojai?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaip sugebate atkartoti tai ką jis sakė; • Ar aktyviai dalyvaujate veikloje; • Ar kūrybiškai pritaikote turimas žinias; • Ar bendraujate ir bendradarbiaujate • Vadovaujasi asmenine simpatija; • Ar esate paklusnus; • Ar lankote užsiėmimus; <p><i>Kodėl tu pasirinkai tokią profesiją, ką ji suteiks gyvenime?</i></p>	
	Popamokinė (papildoma) veikla	<p><i>Ar lankai būrelius?</i> <i>Ar tau įdomu lankyti būrelius?</i> <i>Ar sužinai ką nors daugiau?</i></p> <p><i>Pomėgiai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ką dažniausiai veiki po pamokų? • Ar turi kokį nors pomėgį? • Ar šiuo pomėgiu galite užsiminėti ir domėtis mokykloje po pamokų? • Kas tau įdomiausia šiuo ,metu? 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Ar turi galimybę išreikšti save, veikti pagal pomėgius? • Kodėl pasirinkai tokį būrelį? • Jei būtų galimybė kokią veiklą pasirinktumei? Kodėl? • Ar pakanka kultūrinių renginių? • Kokių dar renginių norėtumėte? <p><i>Laisvalaikis :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ką veiki laisvalaikiu? • Kiek laiko (valandų) vidutiniškai per savaitę skiri laisvalaikiui? • <i>Papasakok, kada paskutinį kartą buvai:</i> <ul style="list-style-type: none"> * Teatre; * Parodoje; * Sporto varžybose; * Kino teatre; * Skaitei knygą; • Ar tėvai domisi Tavo laisvalaikiu ? <p><i>Ką žadi daryti baigęs mokyklą? Ar įgytos žinios padės įsitvirtinti gyvenime?</i></p>	
--	--	---	--

Pedagogų kiekybinių anketų atsakymų lentelės

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bendraujant su neįgaliuoju, atsiranda tam tikra vidinė įtampa, nežinojimas, kaip elgtis.	13	8,8	56	38,1	52	35,4	26	17,7	147	100
Mano giliu įsitikinimu, neįgaliesiems reikia taikyti specifines korekcines priemones.	52	35,4	0	0	95	64,6	0	0	147	100
Patys neįgalieji sukelia sveikųjų neigiamas reakcijas į negalę.	13	8,8	69	46,9	26	17,7	39	26,5	147	100
Neįgalieji sugeba prisitaikyti aplinkoje.	82	55,8	0	0	39	26,5	26	17,7	147	100
Neįgaliajam nuolaidžiauju.	0	0	134	91,2	0	0	13	8,8	147	100
Neįgalusis bet koku atveju išliks kitoks, skirtingas.	39	26,5	26	17,7	82	55,8	0	0	147	100
Užsiėmimų metu stengiuosi užmegzti ryšį su neįgaliaisiais.	134	91,2	0	0	13	8,8	0	0	147	100
Mokinys turi pripažinti savo nežinojimą, paklusti autoritetui.	39	26,5	69	46,9	26	17,7	13	8,8	147	100
Neįgalusis gali viską išmokti.	30	20,4	52	35,4	26	17,7	39	26,5	147	100
Neįgalusis gali pasiekti tik žemų arba vidutinių pasiekimų.	13	8,8	82	55,8	26	17,7	26	17,7	147	100
Su neįgalium mokiniu visuomet pasiseka užmegzti palankius kontaktus.	95	64,6	0	0	52	35,4	0	0	147	100
Mano giliu įsitikinimu, neįgalūs vaikai yra tokie patys, kaip ir kiti vaikai.	82	55,8	13	8,84	39	26,5	13	8,84	147	100
Kartais suabejoju, kam mokyti neįgalius vaikus - juk jie vis tiek nieko nesupranta.	0	0	121	82,3	0	0	26	17,7	147	100
Kartais netekusi (-ęs) kantrybės grupėje (klasėje) vaikus pavadinu "debilais", "kvailiais".	0	0	147	100	0	0	0	0	147	100
Neįgalaus mokinio gailiu, jam padedu.	95	64,6	13	8,84	26	17,7	13	8,84	147	100
Manau, kad neįgalusis asmuo pilnavertis visuomenės narys.	121	82,3	0	0	26	17,7	0	0	147	100
Šalia neįgalaus asmens jaučiuosi nemaloniai.	0	0	95	64,6	13	8,8	39	26,5	147	100

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose.	0	0	108	73,5	26	17,7	13	8,84	147	100
Neįgalieji turi būti integruoti į bendrąsias lavinimo klases ir jau ten įgyti profesinio lavinimo įgūdžius.	82	55,8	0	0	65	44,2	0	0	147	100
Integruojant į bendrąsias lavinimo klases galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas.	82	55,8	0	0	65	44,2	0	0	147	100
Integruoti į bendrąsias lavinimo klases neįgalieji gali turėti vienodas teises bei galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime.	95	64,6	0	0	52	35,4	0	0	147	100
Specialioji auklėjimo, mokymo ar globos įstaiga tampa neįgaliųjų integracijos kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolesniame gyvenime.	56	38,1	13	8,8	26	17,7	52	35,4	147	100
Nespecializuotos institucijos pedagogai žvelgia į neįgaliuosius kaip į nelygiaverčius partnerius.	30	20,4			52	35,4	65	44,2	147	100
Neįgalieji sugeba dirbti kolektyve.	69	46,9	0	0	78	53,1	0	0	147	100
Sėkmingai integracijai į kolektyvą trukdo bendravimo problemos.	39	26,5	43	29,3	52	35,4	13	8,84	147	100
Sėkmingai integracijai darbo rinkoje neįgaliesiems trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas.	108	73,5	0	0	13	8,8	26	17,7	147	100
Prieš neįgaliųjų integraciją į bendrąsias lavinimo klases jaučiamas negatyvus visuomenės požiūris.	43	29,3	0	0	52	35,4	52	35,4	147	100
Profesinių mokyklų neįgalūs ugdytiniai yra visiškai paruošiami integracijai į visuomenę.	43	29,3	13	8,8	52	35,4	39	26,5	147	100

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Aplinka ugdymo institucijose nepritaikyta neįgaliųjų ugdymui.	95	64,6	0	0	26	17,7	26	17,7	147	100
Mokant neįgaliuosius, susiduriame su specialiųjų vadovėlių trūkumu.	95	64,6	26	17,7	26	17,7	0	0	147	100
Vadovėliuose neįgaliesiems medžiaga išdėstyta gerai ir suprantamai.	43	29,3	39	26,5	26	17,7	39	26,5	147	100
Visuomenė yra pasiruošusi „priimti neįgaliuosius“.	43	29,3	0	0	91	61,9	13	8,8	147	100
Visuomenėje neįgaliesiems „klijuojamos“ etiketės.	26	17,7	13	8,8	69	46,9	39	26,5	147	100
Valstybės politika nepakankamai skatina kurti darbo vietas neįgaliesiems.	134	91,2	0	0	13	8,8	0	0	147	100
Siekiant neįgaliųjų integracijos yra pritaikyta fizinė aplinka - įvažiavimas, pagalbinės patalpos, maitinimo patalpos ir kt.	30	20,4	104	70,7	13	8,8	0	0	147	100
Profesinis mokymas, perkvalifikavimas prieinami tik lengvą negalią turintiems neįgaliesiems.	121	82,3	0	0	0	0	26	17,7	147	100
Neįgalieji, kilę iš probleminių šeimų, gauna nepakankamą palaikymą iš artimų siekiant sėkmingos integracijos.	95	64,6	0	0	52	35,4	0	0	147	100
Neįgaliųjų artimiesiems trūksta informacijos apie integraciją.	82	55,8	0	0	39	26,5	26	17,7	147	100
Neįgaliųjų artimieji tiki sėkminga neįgaliųjų integracija į visuomenę.	39	26,5	0	0	108	73,5	0	0	147	100

	Pritariu		Ko gero, pritariu		Abejoju		Ko gero, nepritariu		Nepritariu	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Neįgalieji dėl savo negalės niekada nepasieks tinkamai įsitvirtintos profesinėje rinkoje (savo) socialinės brandos, todėl jiems būtina soc. parama ir nuolatinė priežiūra visą gyvenimą.	30	20,4	65	44,2	13	8,8	39	26,5	0	0
Kokias sąlygas sudaro Lietuvos švietimo sistema neįgaliajam įsigyti specialybę?	Labai geras		Geras		Nežinau		Blogas		Labai blogas	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	39	26,5	13	8,8	95	64,6	0	0
Ar mokytojų rengimo sistema pakankamai gerai paruošia specialistus darbui su neįgaliaisiais asmenimis?	Labai gerai		Gerai		Nežinau		Blogai		Labai blogai	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	39	26,5	39	26,5	69	46,9	0	0
Ar vykstanti neįgaliųjų integracija į profesinio rengimo institucijas užtikrina deramą neįgaliųjų socializacijos procesą?	Taip		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	13	8,84	95	64,6	26	17,7	13	8,84	147	100
Kaip manote, ar papildomougdymo veikla įtakoja neįgaliųjų pasirengimą būsimai profesijai bei tolesniam dalyvavimui darbo rinkoje?	Taip		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	39	26,5	95	64,6	13	8,8	0	0	147	100

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Esu įsitikinęs, kad pedagogo darbas yra sunkus, reikalingas ir įdomus.	134	91,2	0	0	13	8,8	0	0	147	100
Dirbu pedagogu tik todėl, kad nesusirandu kito darbo.	0	0	82	55,8	26	17,7	39	26,5	147	100
Mano giliu įsitikinimu neįgalūs moksleiviai yra tokie pat kaip ir kiti, nors ir turi negalią.	95	64,6	0	0	52	35,4	0	0	147	100
Kartais suabejoju, kam mokyti neįgalius, vis tiek jie nieko nepasieks.	0	0	108	73,5	0	0	39	26,5	147	100
Aš visada akcentuoju, ką neįgalus mokinyš gali, o ne tai, kas jam sunkiai pasiekama.	69	46,9	0	0	78	53,1	0	0	147	100
Manau, kad dauguma mano auklėtinių yra nepilnaverčiai.	0	0	134	91,2	0	0	13	8,8	147	100
Aš kasdieniu kruopščiu darbu siekiu, kad mokiniai ką nors pasiektų gyvenime.	134	91,2	0	0	13	8,8	0	0	147	100
Vertindamas mokinį visada kreipiu dėmesį į jo įdėtas pastangas.	108	73,5	0	0	39	26,5	0	0	147	100
Vienu gerumu nieko nepasieksi, mokiniai nevertina ir nesupranta gerumo, būsi geras - „užlips ant galvos“.	39	26,5	13	8,84	69	46,9	26	17,7	147	100
Esu įsitikinęs, kad mano darbas mokykloje yra labai įdomus, kūrybiškas, jis duoda rezultatų ir tai šildo širdį.	69	46,9	0	0	65	44,2	13	8,8	147	100
Užsiėmimų metu dažniausiai siekiu, kad ugdytiniai ne tik gautų žinių, bet ir gerai jaustųsi, bendrautų.	95	64,6	0	0	52	35,4	0	0	147	100
Dažniausiai būnu nusivylęs savo auklėtiniais, nes nei jų darbo rezultatai, nei jų pastangos man nesuteikia džiaugsmo.	0	0	69	46,9	26	17,7	52	35,4	147	100

Kartais manau, kad tai juodas, šlykštus darbas; jei galėčiau, niekada nebes pasirinkčiau pedagogo profesijos.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	13	8,8	56	38,1	13	8,8	65	44,2	147	100		
Ugdytiniai turėtų bijoti pedagogo, dabar gi jie nieko nebijo.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	13	8,8	121	82,3	13	8,8	0	0	147	100		
Ugdytinius reikia gerbti ir mylėti, tada jie atsakys tuo pačiu, suteiks pasitenkinimo.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	121	82,3	0	0	13	8,8	13	8,8	147	100		
Jei gyvenimą planuočiau iš naujo, vėl pasirinkčiau šią profesiją.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	56	38,1	52	35,4	26	17,7	13	8,8	147	100		

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Nežinau		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mano manymu, neįgalieji turėtų gyventi bendrabutyje.	78	53,1	43	29,3	0	0	0	0	26	17,7	147	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gyventi specialiai išnuomotuose butuose (minimali priežiūra).	43	29,3	78	53,1	0	0	0	0	26	17,7	147	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gauti maistpinigius.	39	26,5	13	8,8	52	35,4	17	11,6	26	17,7	147	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gauti nemokamą maitinimą.	13	8,8	39	26,5	17	11,6	52	35,4	26	17,7	147	100
Mano manymu, neįgaliųjų gamybinis (profesinis) mokymas turėtų vykti mokyklos dirbtuvėse.	108	73,5	0	0	0	0	26	17,7	13	8,8	147	100
Mano manymu, neįgaliųjų gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje turėtų vykti įmonėje.	0	0	108	73,5	26	17,7	0	0	13	8,8	147	100
Mano manymu, neįgalieji praktiką turėtų atlikti kiekvienais metais.	13	8,8	52	35,4			39	26,5	43	29,3	147	100
Mano manymu, neįgalieji praktiką turėtų atlikti tik trečiame kurse.	52	35,4	13	8,8	39	26,5			43	29,3	147	100
Mano manymu, neįgalieji mokiniai turėtų būti griežtai prižiūrimi.	0	0	39	26,5	69	46,9	39	26,5	0	0	147	100
Mano manymu, turėtų būti siekiama neįgaliųjų mokinių savarankiškumo.	39	26,5	0	0	39	26,5	69	46,9	0	0	147	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų patys pirkti produktus ir ruošti maistą.	13	8,8	0	0	39	26,5	56	38,1	39	26,5	147	100
Mano manymu, neįgalieji mokiniai turėtų visada valgyti valgykloje.	0	0	13	8,8	56	38,1	39	26,5	39	26,5	147	100
Neįgalieji mokiniai turėtų aktyviai dalyvauti mokyklos savivaldoje.	26	17,7	0	0	108	73,5	13	8,84	0	0	147	100

Neįgalieji mokiniai turėtų būti pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	26	17,7	13	8,84	108	73,5	0	0	147	100
Neįgalieji mokiniai turėtų stebėti mokykloje veikiančių būrelių veiklą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	52	35,4	0	0	39	26,5	56	38,1	147	100
Neįgalieji mokiniai turėtų dalyvauti mokyklose veikiančiuose būreliuose.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	52	35,4	0	0	39	26,5	0	0	56	38,1	147	100
Neįgalieji mokiniai turėtų teikti pasiūlymus, būti aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	52	35,4	13	8,8	43	29,3	13	8,8	26	17,7	147	100
Neįgalieji mokiniai turėtų tik stebėti į mokyklos renginius einančius bendraamžius.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	13	8,8	52	35,4	13	8,8	43	29,3	26	17,7	147	100

	Labai svarbu		Visai nesvarbu		Lyg ir svarbu		Lyg ir nesvarbu		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Profesijų standartai turi būti vienodi sveikiems ir neįgaliejiems specialistams.	82	55,8	13	8,84	52	35,4	0	0	147	100
Neįgaliejiems asmenims profesijų standartai turėtų būti pritaikyti jų gebėjimams (palengvinti).	69	46,9	13	8,84	52	35,4	13	8,84	147	100
Standarte turėtų būti kalbama tik apie profesinio rengimo tikslus ir rezultatus.	56	38,1	13	8,84	65	44,2	13	8,84	147	100
Standarte reikėtų aprašyti ir patį mokymo - mokymosi procesą (mokymo turinio parametrus).	43	29,3	0	0	78	53,1	26	17,7	147	100
Reikėtų akcentuoti tik profesinius įgūdžius.	43	29,3	0	0	65	44,2	39	26,5	147	100
Turėtų atsispindėti bendrasis išsilavinimas.	13	8,84			108	73,5	26	17,7	147	100
Turėtų būti aprašyti siektini bendrieji gebėjimai.	56	38,1			91	61,9			147	100
Standartus reikėtų sudaryti siauroms profesinėms sritims.	56	38,1	26	17,7	26	17,7	39	26,5	147	100
Standartus reikėtų sudaryti plačioms profesijų grupėms.	13	8,84	13	8,84	82	55,8	39	26,5	147	100

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kaip manote, ar papildomo ugdymo veikla turi įtakos neįgalųjų socializacijos procesui?	121	82,3	0	0	13	8,84	13	8,84
Jūsų nuomone, ar papildomo ugdymo veikla sudaro galimybę pagilinti turimas profesines žinias bei jas pritaikyti praktikoje?	95	64,6	0	0	39	26,5	13	8,84

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai lanko būrelį mokykloje.	108	73,5	39	26,5	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai lanko būrelį (studiją, kursų, muzikos mokyklą ar pan.) kitose institucijose.	26	17,7	121	82,3	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai susitinka su draugais kavinėje, diskotekoje.	43	29,3	104	70,7	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai susitinka su draugais kieme/mieste.	108	73,5	39	26,5	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai leidžia vakarus bendrabutyje.	121	82,3	26	17,7	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai žiūri televizorių.	147	100	0	0	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai žaidžia su kompiuteriu.	134	91,2	13	8,84	147	100
Mano manymu, po pamokų moksleiviai dažniausiai dirba (namuose, ūkyje, susirado darbą it t.t.)	43	29,3	104	70,7	147	100

	Taip		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Ne		Nežinau		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ar papildomo ugdymo veikloje dalyvauja neįgalieji?	108	73,5	13	8,84	26	17,7	0	0	0	0	147	100
Ar moksleiviai turi pomėgį (hibi), kuriuo užsiimti ar domėtis gali mokykloje?	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso					
	N	%	N	%	N	%	N	%				
	121	82,3	0	0	26	17,7	147	100				

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Jūsų mokykloje vyksta vaikų ir jaunimo savivalda.	104	70,7	43	29,3	147	100
Jūsų mokykloje vyksta ekologinis-gamtinis ugdymas.	26	17,7	121	82,3	147	100
Jūsų mokykloje vyksta sveikatos ugdymas.	13	8,84	134	91,2	147	100
Jūsų mokykloje vyksta veikla siejama su pasirengimu busimai profesijai (techninis-technologinis ugdymas).	134	91,2	13	8,84	147	100
Jūsų mokykloje vyksta meninis ugdymas.	147	100	0	0	147	100
Jūsų mokykloje vyksta sportinis ugdymas.	147	100	0	0	147	100
Jūsų mokykloje vyksta ekonominė-ūkinė veikla.	13	8,84	134	91,2	147	100
Jūsų mokykloje vyksta humanistinis-filosofinis ugdymas.	26	17,7	121	82,3	147	100
Jūsų mokykloje vyksta mokslinis ugdymas.	26	17,7	121	82,3	147	100
Jūsų mokykloje vyksta užimtumas vasaros, žiemos atostogų metu.	0	0	147	100	147	100
Jūsų mokykloje vyksta pagalba specialiujų poreikių vaikams.	39	26,5	108	73,5	147	100
Jūsų mokykloje vyksta visuomenei naudinga socialinė veikla.	91	61,9	56	38,1	147	100
Jūsų mokykloje vyksta viešieji darbai moksleiviams,darbo stovyklos.	52	35,4	95	64,6	147	100

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Mokyklos moksleiviai dažniausiai renkasi meno kolektyvus.	147	100	0	0	147	100
Mokyklos moksleiviai dažniausiai renkasi sporto būrelius.	121	82,3	26	17,7	147	100
Mokyklos moksleiviai dažniausiai renkasi dramos kolektyvus.	52	35,4	95	64,6	147	100
Mokyklos moksleiviai dažniausiai renkasi klubų veiklą.	65	44,2	82	55,8	147	100
Mokyklos moksleiviai dažniausiai renkasi mokyklos savivaldą.	65	44,2	82	55,8	147	100
Mokyklos moksleiviai dažniausiai nedalyvauja popamokinėje veikloje.	0	0	147	100	147	100

	Ne		Dalyvauja, kai daugiau neturi ką veikti		Dalyvauja visuose, nes jiems įdomu		Dalyvauja, kai liepia mokytojai		Dalyvauja tik pramoginiuose ir diskotekose		Iš viso			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ar moksleiviai dalyvauja mokyklos renginiuose?	0	0	26	17,7	82	55,8	13	8,8	26	17,7	147	100		
Ar moksleiviai dalyvauja bendrabutyje organizuojamuose renginiuose?	0	0	43	29,3	91	61,9	13	8,8	0	0	147	100		
	Taip		Ne		Nežinau		Iš viso							
	N	%	N	%	N	%	N	%						
Ar renginiuose dalyvauja neįgalieji?	108	73,5	0	0	39	26,5	147	100						
	Neturi pomėgių		Jiems patinka, tačiau už veiklą reikia mokėti		Dalyvauja kitose institucijose		Turi parvažiuoti namo, nes gyvena toli nuo mokyklos		Užduoda daug namų darbų		Priežasties nenurodė		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Jeigu nedalyvauja, tai kodėl?	65	44,2	0	0	43	29,3	26	17,7	0	0	13	8,8	147	100

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote meno kolektyvuose?	82	55,8	65	44,2	147	100
Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote sporto būreliuose?	108	73,5	39	26,5	147	100
Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote dramos kolektyvuose?	39	26,5	108	73,5	147	100
Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote klubų veikloje?	39	26,5	108	73,5	147	100
Ar besimokydami mokykloje ar kitoje ugdymo įstaigoje dalyvavote mokyklos savivaldoje?	78	53,1	69	46,9	147	100
Besimokydama (-as) mokykloje, nedalyvavau papildomo ugdymo būreliuose.	13	8,84	134	91,2	147	100

	Taip		Iš dalies		Abejoju		Nepritariu		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai.	43	29,3	78	53,1	26	17,7	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi.	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai plėtė kultūrinį akiratį.	56	38,1	91	61,9	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai ugdė gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą.	30	20,4	78	53,1	39	26,5	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai ugdė pagarbą žmonėms.	121	82,3	13	8,84	13	8,84	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai kėlė autoritetą tarp bendraamžių (kolegų).	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai mokė reiklumo sau, savidrausmės.	95	64,6	39	26,5	13	8,84	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą.	56	38,1	78	53,1	13	8,84	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išmokė dirbti komandoje, dirbti kartu.	56	38,1	78	53,1	13	8,84	0	0	147	100

Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai gerino bendravimo kokybę.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	108	73,5	39	26,5	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išugdė pagarbą kitiems žmonėms.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išmokė reiklumo sau.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	43	29,3	91	61,9	13	8,84	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai pagerino bendravimo kokybę.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	69	46,9	78	53,1	0	0	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išugdė gebėjimus interpretuoti meno kūrinius.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	69	46,9	39	26,5	39	26,5	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai suteikė fizinę galimybę atsipalaiduoti.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	82	55,8	52	35,4	13	8,84	0	0	147	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai suteikė malonumą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	104	70,7	30	20,4	13	8,84	0	0	147	100

Mokinių kiekybinių anketų atsakymų lentelės

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Neįgalūs jaunuoliai privalo mokytis specialiose mokyklose.	26	17,3	80	53,3	31	20,7	13	8,7	150	100
Neįgalieji turi mokytis bendrojo lavinimo klasėse ir jau ten įgyti specialybės įgūdžius.	76	50,7	10	6,7	50	33,3	14	9,3	150	100
Neįgaliesiems mokantis kartu galima sėkmingiau spręsti neįgaliųjų socializacijos problemas.	61	40,7	15	10	64	42,7	10	6,7	150	100
Mokydami kartu bendroje lavinimo klasėje neįgalieji gali turėti vienodas teises bei galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime.	113	75,3	6	4	27	18	4	2,7	150	100
Specialiosios mokyklos ar globos įstaigos tampa neįgaliesiems kliūtimi profesijos pasirinkime ir tolimesniame gyvenime.	74	49,3	27	18	34	22,7	15	10	150	100
Mokyklos pedagogai žvelgia į neįgaliuosius kaip į nelygiaverčius partnerius.	33	22	26	17,3	44	29,3	47	31,3	150	100
Neįgalieji sugeba dirbti kolektyve.	81	54	15	10	49	32,7	5	3,3	150	100
Sėkmingai neįgaliesiems įsijungti į kolektyvą trukdo bendravimo problemos.	73	48,7	15	10	38	25,3	24	16	150	100
Sėkmingai įsidarbinti neįgaliesiems trukdo gyvenimiškų gebėjimų trūkumas.	76	50,7	4	2,7	55	36,7	15	10	150	100
Jaučiamas negatyvus visuomenės požiūris į neįgaliųjų mokymą (si) bendrojo lavinimo klasėse.	77	51,3	19	12,7	34	22,7	20	13,3	150	100
Profesinių mokyklų neįgalūs ugdytiniai yra visiškai paruošiami gyvenimui visuomenėje.	30	20	41	27,3	60	40	19	12,7	150	100

	Turi didelę		Jokios neturi		Lyg ir turi		Lyg ir neturi		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kokią įtaką, Jūsų nuomone, bendrojo lavinimo pamokos turi neįgaliųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje?	94	62,7	8	5,3	38	25,3	10	6,7	150	100
Kokią įtaką, Jūsų nuomone, gamybinio mokymo ir profesinio rengimo dalykai turi neįgaliųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje.	83	55,3	10	6,7	39	26	18	12	150	100
Kokią įtaką, Jūsų nuomone, papildomo ugdymo veikla (būreliai, popamokinė veikla) turi neįgaliųjų adaptacijai ir socializacijai profesinėje mokykloje.	91	60,7	20	13,3	30	20	9	6	150	100

	Taip		Ne		Ko gero taip		Nežinau		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ar tai ką dėsto mokytojai supranta visi grupės moksleiviai?	24	16	71	47,3	36	24	19	12,7	150	100
	Taip		Kartais		Nepateikia		Iš viso			
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ar mokytojai, dėstytojai veiklos metu pateikia individualias užduotis, pagal Jūsų galimybes?	40	26,7	63	42	47	31,3	150	100		
	Taip		Ne		Kai kurių dalykų trūksta		Iš viso			
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ar yra pakankamai vadovėlių?	79	52,7	57	38	14	9,3	150	100		

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Nežinau		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mano manymu, neįgalieji turėtų gyventi bendrabutyje.	94	62,7	43	28,7	6	4	3	2	4	2,7	150	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gyventi specialiai išnuomotuose butuose (minimali priežiūra).	45	30	93	62	3	2	5	3,3	4	2,7	150	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gauti maistpinigius.	43	28,7	82	54,7	9	6	6	4	10	6,7	150	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų gauti nemokamą maitinimą.	81	54	43	28,7	6	4	9	6	11	7,3	150	100
Mano manymu, neįgaliųjų gamybinis (profesinis) mokymas turėtų vykti mokyklos dirbtuvėse.	88	58,7	49	32,7	7	4,7	3	2	3	2	150	100

Mano manymu, neįgaliųjų gamybinis mokymas nors vieną kartą savaitėje turėtų vykti įmonėje.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	50	33,3	88	58,7	3	2	7	4,7	2	1,3	150	100
Mano manymu, neįgalieji praktiką turėtų atlikti kiekvienais metais.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	49	32,7	77	51,3	10	6,7	6	4	8	5,3	150	100
Mano manymu, neįgalieji praktiką turėtų atlikti tik trečiame kurse.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	76	50,7	49	32,7	6	4	10	6,7	9	6	150	100
Mano manymu, neįgalieji mokiniai turėtų būti griežtai prižiūrimi.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	32	21,3	88	58,7	7	4,7	8	5,3	15	10	150	100
Mano manymu, turėtų būti siekiama neįgaliųjų mokinių savarankiškumo.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	88	58,7	32	21,3	9	6	6	4	15	10	150	100
Mano manymu, neįgalieji turėtų patys pirkti produktus ir ruošti maistą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	73	48,7	50	33,3	11	7,3	7	4,7	9	6	150	100
Mano manymu, neįgalieji mokiniai turėtų visada valgyti valgykloje.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	51	34	73	48,7	8	5,3	10	6,7	8	5,3	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų aktyviai dalyvauti mokyklos savivaldoje.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	82	54,7	43	28,7	13	8,7	3	2	9	6	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų būti pasyvūs mokyklos gyvenimo stebėtojai.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	43	28,7	82	54,7	4	2,7	12	8	9	6	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų stebėti mokykloje veikiančių būrelių veiklą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	31	20,7	95	63,3	5	3,3	9	6	10	6,7	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų dalyvauti mokyklose veikiančiuose būreliuose.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	94	62,7	31	20,7	10	6,7	4	2,7	11	7,3	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų teikti pasiūlymus, būti aktyvūs mokyklos popamokiniuose renginiuose.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	101	67,3	28	18,7	8	5,3	3	2	10	6,7	150	100
Neįgalieji mokiniai turėtų tik stebėti į mokyklos renginius einančius bendraamžius.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	29	19,3	101	67,3	4	2,7	7	4,7	9	6	150	100

	Tai nebūdinga nei vienam mokytojui		Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Tai įprasta mokytojams		Tai būdinga daugeliui mokytojų		Tai būdinga visiems mokytojams		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Įdomus ugdomosios, mokomosios medžiagos perteikimas.	0	0	83	55,3	13	8,7	25	16,7	29	19,3	150	100
Ugdomojoje veikloje taiko įvairius mokymo metodus.	9	6	50	33,3	45	30	46	30,7	0	0	150	100
Gerai organizuoja veiklą.	5	3,3	83	55,3	29	19,3	23	15,3	10	6,7	150	100
Nuosekliai pateikia informacinę medžiagą.	0	0	35	23,3	52	34,7	38	25,3	25	16,7	150	100
Padedą įveikti sunkumus.	5	3,3	68	45,3	24	16	43	28,7	10	6,7	150	100
Supranta moksleivius ir su jais bendrauja.	5	3,3	82	54,7	20	13,3	27	18	16	10,7	150	100
Objektyviai vertina ugdytinių pasiekimus.	5	3,3	27	18	63	42	35	23,3	20	13,3	150	100
Savo ugdomąją veiklą laiko svarbiausia.	14	9,3	15	10	36	24	14	9,3	71	47,3	150	100

	Tai nebūdinga nei vienam mokytojui		Tai būdinga nedaugeliui mokytojų		Tai įprasta mokytojams		Tai būdinga daugeliui mokytojų		Tai būdinga visiems mokytojams		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Meilė ugdytiniams.	20	13,3	90	60	10	6,7	15	10	15	10	150	100
Meilė darbui.	10	6,7	20	13,3	79	52,7	13	8,7	28	18,7	150	100
Tolerancija.	0	0	39	26	59	39,3	23	15,3	29	19,3	150	100
Humoro jausmas.	0	0	110	73,3	20	13,3	4	2,7	16	10,7	150	100
Empatija.	37	24,7	73	48,7	25	16,7	10	6,7	5	3,3	150	100
Elegancija.	14	9,3	50	33,3	37	24,7	29	19,3	20	13,3	150	100

Kūrybiškumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	53	35,3	33	22	34	22,7	30	20	150	100
Subjektyvumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	9	6	48	32	33	22	39	26	21	14	150	100
Reiklumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	0	0	73	48,7	42	28	35	23,3	150	100
Optimizmas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	5	3,3	59	39,3	34	22,7	42	28	10	6,7	150	100
Pareigingumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	15	10	44	29,3	49	32,7	42	28	150	100
Egoizmas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	46	30,7	79	52,7	10	6,7	5	3,3	10	6,7	150	100
Išpuikimas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	66	44	55	36,7	15	10	9	6	5	3,3	150	100
Pomėgis žeminti.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	82	54,7	58	38,7	0	0	10	6,7	0	0	150	100
Pomėgis bauginti.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	59	39,3	61	40,7	15	10	10	6,7	5	3,3	150	100
Nevaldymas emocijų.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	62	41,3	78	52	5	3,3	0	0	5	3,3	150	100
Išsiblaškyimas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	68	45,3	68	45,3	9	6	0	0	5	3,3	150	100
Pesimizmas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	77	51,3	53	35,3	10	6,7	5	3,3	5	3,3	150	100
Grubumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	102	68	43	28,7	0	0	0	0	5	3,3	150	100
Netaktiškumas.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	81	54	54	36	5	3,3	5	3,3	5	3,3	150	100

	Taip		Ne		Lyg ir taip		Lyg ir ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mokytojai vertina už tai, kaip sugebate atkartoti pedagogo pateiktą medžiagą.	57	38	15	10	58	38,7	20	13,3	150	100
Mokytojai vertina už aktyvumą dalyvaujant veikloje.	90	60	10	6,7	45	30	5	3,3	150	100
Mokytojai vertina už kūrybiškumą pritaikant turimas žinias.	106	70,7	5	3,3	34	22,7	5	3,3	150	100
Mokytojai vertina už bendravimą ir bendradarbiavimą.	101	67,3	5	3,3	25	16,7	19	12,7	150	100
Mokytojai vertina vadovaudamiesi asmenine simpatija.	15	10	24	16	33	22	78	52	150	100
Mokytojai vertina už paklusnumą.	38	25,3	15	10	74	49,3	23	15,3	150	100
Mokytojai vertina užsiėmimų lankymą.	55	36,7	10	6,7	51	34	34	22,7	150	100

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Po pamokų lankau būrelį mokykloje.	77	51,3	73	48,7	150	100
Po pamokų lankau būrelį (studiją, kursų, muzikos mokyklą ar pan.) kitose institucijose.	11	7,3	139	92,7	150	100
Po pamokų susitinku su draugais kavinėje, diskotekoje.	34	22,7	116	77,3	150	100
Po pamokų susitinku su draugais kieme, mieste.	67	44,7	83	55,3	150	100
Po pamokų leidžiu vakarus bendrabutyje.	107	71,3	43	28,7	150	100
Po pamokų žiūriu televizorių.	58	38,7	92	61,3	150	100
Po pamokų žaidžiu su kompiuteriu.	35	23,3	115	76,7	150	100
Po pamokų dirbu.	19	12,7	131	87,3	150	100
Ar savo laisvalaikio praleidimo vietose sutinki neįgalių žmonių?	82	54,7	68	45,3	150	100

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Ar turi pomėgį (hobi), kuriuo gali užsiimti ar domėtis mokykloje?	117	78	33	22	150	100
Jūsų mokykloje vyksta vaikų ir jaunimo savivalda.	71	47,3	79	52,7	150	100
Jūsų mokykloje vyksta ekologinis-gamtinis ugdymas.	45	30	105	70	150	100
Jūsų mokykloje vyksta sveikatos ugdymas.	37	24,7	113	75,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta veikla siejama su pasirengimu busimajai profesijai (techninis-technologinis ugdymas).	87	58	63	42	150	100

Jūsų mokykloje vyksta meninis ugdymas.	N	%	N	%	N	%
	97	64,7	53	35,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta sportinis ugdymas.	N	%	N	%	N	%
	126	84	24	16	150	100
Jūsų mokykloje vyksta ekonominė-ūkinė veikla.	N	%	N	%	N	%
	56	37,3	94	62,7	150	100
Jūsų mokykloje vyksta humanistinis-filosofinis ugdymas.	N	%	N	%	N	%
	31	20,7	119	79,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta mokslinis ugdymas.	N	%	N	%	N	%
	34	22,7	116	77,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta užimtumas vasaros, žiemos atostogų metu.	N	%	N	%	N	%
	16	10,7	134	89,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta pagalba specialiųjų poreikių vaikams.	N	%	N	%	N	%
	28	18,7	122	81,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta visuomenei naudinga socialinė veikla.	N	%	N	%	N	%
	61	40,7	89	59,3	150	100
Jūsų mokykloje vyksta viešieji darbai moksleiviams,darbo stovyklos.	N	%	N	%	N	%
	15	10	135	90	150	100
Ar Tu dalyvauji kurioje nors veikloje?	N	%	N	%	N	%
	98	65,3	52	34,7	150	100

	Taip		Ne		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
Ar dalyvauji papildomo ugdymo būreliuose?	103	68,7	47	31,3	150	100
Dalyvauja meno kolektyvuose.	39	26	111	74	150	100
Dalyvauja sporto būreliuose.	50	33,3	100	66,7	150	100
Dalyvauju dramos kolektyvuose.	14	9,3	136	90,7	150	100
Dalyvauju klubų veikloje.	23	15,3	127	84,7	150	100
Dalyvauju mokyklos savivaldoje.	15	10	135	90	150	100
Ar šiuos būrelius lanko neįgalieji?	89	59,3	61	40,7	150	100

	Ne		Dalyvauju, kai daugiau neturiu ką veikti		Dalyvauju visuose, nes man įdomu		Dalyvauju, kai liepia mokytojai		Dalyvauju tik pramoginiuose renginiuose ir diskotekose		Priežasties nenurodė	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ar tu dalyvauji mokyklos renginiuose?	0	0	64	42,7	50	33,3	18	12	18	12		
Ar dalyvauji bendrabutyje organizuojamuose renginiuose?	10	6,7	24	16	77	51,3	24	16	15	10		
	Neturiu pomėgių		Man patinka, tačiau už viską reikia mokėti		Dalyvauju kitose institucijose		Turiu parvažiuoti namo, nes gyvenu toli nuo mokyklos		Užduoda daug namų darbų			
Jeigu nedalyvauji, tai kodėl?	25	16,7	0	0	10	6,7	10	6,7	21	14	15	10
	Taip		Ne		Iš viso							
Ar renginiuose dalyvauja neįgalieji?	98	65,3	52	34,7	150	100						
	Ne		Kartais		Visada domisi							
Ar tėvai domisi Tavo laisvalaikiu?	8	5,3	55	36,7	87	58						

	Taip		Iš dalies		Abejoju		Nepritariu		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai atvėrė galimybes saviraiškai, kūrybai.	76	50,7	45	30	29	19,3	0	0	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai sustiprino savęs vertinimą, pasitikėjimą savimi.	73	48,7	58	38,7	19	12,7	0	0	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai plėtė kultūrinį akiratį.	101	67,3	30	20	9	6	10	6,67	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai ugdė gebėjimus planuoti, numatyti perspektyvą.	78	52	48	32	24	16	0	0	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai ugdė pagarbą žmonėms.	106	70,7	20	13,3	19	12,7	5	3,33	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai kėlė autoritetą tarp bendraamžių (kolegu).	39	26	71	47,3	20	13,3	20	13,3	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai mokė reiklumo sau, savidrausmės.	62	41,3	58	38,7	30	20	0	0	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai skatino savišvietą, profesinį tobulėjimą.	92	61,3	28	18,7	25	16,7	5	3,33	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išmokė dirbti komandoje, dirbti kartu.	88	58,7	48	32	9	6	5	3,33	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai gerino bendravimo kokybę.	91	60,7	34	22,7	20	13,3	5	3,33	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išugdė pagarbą kitiems žmonėms.	70	46,7	36	24	34	22,7	10	6,67	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išmokė reiklumo sau.	106	70,7	19	12,7	25	16,7	0	0	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai pagerino bendravimo kokybę.	61	40,7	65	43,3	19	12,7	5	3,33	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai išugdė gebėjimus interpretuoti meno kūrinius.	48	32	53	35,3	39	26	10	6,67	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai suteikė fizinę galimybę atsipalaiduoti.	72	48	52	34,7	26	17,3	0	0	150	100

Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai suteikė malonumą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	73	48,7	39	26	28	18,7	10	6,67	150	100
Laisvalaikio praleidimo ir profesinio pasirengimo ryšiai suteikė malonumą.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	73	48,7	39	26	28	18,7	10	6,67	150	100
Papildomo ugdymo veikla tau padeda pasirengti profesijai.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	74	49,3	52	34,7	15	10	9	6	150	100
Papildomo ugdymo veikla neduoda jokios naudos profesiniam pasirengimui.	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	0	0	15	10	29	19,3	106	70,7	150	100

Tyrimo „Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos aspektai” papildomo ugdymo pedagogų empirinės indikacijos

Eil. Nr.	Kategorijos pavadinimas	Atsakiusiojo anketos numeris	Empirinė indikacija
1.	Neįgalusis vienas iš ugdytinių (Nuostatos į negalia)	1	Jis toks pat žmogus, kaip ir visi
		1	Turiu priimti toks koks yra ir man tai sunkumo nesudaro
		2	Kaip į normalų sveiką, atėjusį sportuoti, tik jam skiriu daugiau laiko
		3	Tai paauglys kuris nori maloniai praleisti laiką su kitais
		3	Aš džiaugiuosi kiekvienu atėjusiu ugdytiniu, neįgalusis ne išimtis
		3	Turi vieną, kitą trūkumą
		3	Jeį pastebi, kad mažiau reikalauju pradeda tinginiai
		4	Man smagu, kad įvairių gabumų turintys moksleiviai renkasi mano organizuojamą veiklą
		4	Jeį pasirenka neįgalus moksleivis, reiškia jis manimi pasitiki, aš džiaugiuosi tuo, kaip ir kiekvienu
		5	Dirbu su visais atėjusiais neįgalusis man sunkumų nesudaro
6	Smagu, kad ateina		
6	Gera stebėti, kai žaidžia ir bendrauja su vienminčiais		
7	Jeį yra trūkumas kitur bus talentas, gamtoje vyrauja pusiausvyra		
7	Kartais pasitaiko sunkumų kadangi aptingsta jiems dirbti reikia daugiau		
8	Man problemų nebūna, kruopščios darbščios merginos kaip ir kitos		
9	Bendrauti, dirbti netrukdo negalia merginos kūrybingos		
10	Man dirbti įdomu, neturiu jokių problemų		

2.	Papildomas ugdymas - profesinių dalykų tąsa (požiūris į papildomą ugdymą)	1 1 2 2 2 2 2 3 3 4 5 6 7 7 8 9 10 10	<p>Tai profesinių dalykų tąsa;</p> <p>Labai svarbus žmogaus saviraiškai;</p> <p>Žmogus jaučiasi stipresnis;</p> <p>Įgauna pasitikėjimą savo jėgomis</p> <p>Lengviau dirbti gamyboje Gerėja bendra fizinė būklė;</p> <p>Svarbu praktiniu požiūriu, kadangi ugdant teorijos nepakanka</p> <p>Svarbus savęs realizavimui</p> <p>Svarbus tobulinant vieną ar kitą gebėjimą</p> <p>Įtvirtinamos (savanoriškai) gamybinio mokymo metu įgytos žinios</p> <p>Bendrauja su bendraamžiais</p> <p>Įgūdžiai lavinami pagal moksleivio poreikius</p> <p>Tvirtėja raumenys</p> <p>Susidaro sąlygos pajvairinti ugdymo programą</p> <p>Praktiškai, neskubėdami ugdytiniai kuria (savo malonumui) ir gauna kompetentingą konsultaciją</p> <p>Noriai ieško vaizdų juos analizuoja aptariamą klaidos</p> <p>Laisvalaikiu filmuojant įgyjama praktika</p>
3.	Profesinės kompetencijos svarba (požiūris į profesinį rengimą)	1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	<p>Pagrindas – kur žmogus užsidirba duonai</p> <p>Išsilavins vieną ar keletą gebėjimų</p> <p>Profesija pagrindas gyvenimui</p> <p>Gerai pasiruošti profesijai labai svarbu</p> <p>Svarbu gerai pasiruošti profesijai</p> <p>Gerai dirbdamas, išmanydamas savo amatą galės pragyventi</p> <p>Reikia sudaryti sąlygas, kad jis pagal savo galimybes kuo geriau pasirėngtų profesijai</p> <p>Geras profesinis pasirengimas svarbiausia</p> <p>Dirbame taip kad perteiktume viską ko prireiks dirbant</p> <p>Profesinė kompetencija svarbiausia, aš užduotis individualizuoju, manau, kad tai pasiteisina</p> <p>Geras profesinis pasirengimas – sėkmė vienas ir svarbus kriterijus darbinėje karjeroje</p>

4.	Bendrojo lavinimo dalykų įtaka profesinei karjerai (požiūris į mokslą ir į aukštąjį)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Žinios svarbu Elementarios žinios būtinybė Pasiiekti aukšto mokslo vargu ar galės dėl negalės Mokytis pagal galimybes reikia ir bendrojo lavinimo dalykų Bendrojo lavinimo dalykai svarbūs Reikia žinoti pagrindus pagal galimybes Aukštojo mokslo nebaigs galimybės ne tos Turi stengtis yra programos nors minimaliai Parenkant specialias užduotis ir atsiskaitymo formas gali pasiekti neblogų rezultatų Pagrindą turi išmokti
5.	Sugebėjimas teoriją taikyti praktikoje	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Taip sugeba Pritaiko kūrybingai Sugebės tik reikia noro ir pastangų Taiko tik daug dirba Kartais geriau pirma praktika o tik po to teorija tai būna lengviau Pritaiko, tik reikia išlaukti Sunkiai pritaiko, praktinis pavyzdys štai kur esmė Dirbant praktiškai ir priminti teoriją reikia Ilgiau galvoja, bando bet pritaiko Daug dirbant, stengiantis pasiseka
6.	Pedagoginė kompetencija dirbant su neįgaliaisiais papildomo ugdymo užsiėmimuose	1 1 1 2	Jei pedagogas pastebėjo gabumus turi nukreipti Repertuarą siūlo ugdytiniai Sudaromos sąlygos interpretuoti, kurti Turi padėti pasirinkti papildomą ugdymą;

	(Pedagogų darbas (specifika) ugdant neįgalius moksleivius)	2 2 3 3 3 4 4 5 6 7 7 8 8 9 9 10 10	Turi derinti su gydytojais; Sudaromos individualios programos Padeda įveikti negalią Dirbant pagal individualią programą taisomi defektai Ugdomas pasitikėjimas savimi, sudarant sąlygas pirmiausia tai pajauti pačiam Individualiai parenkamas tinkamas darbo tempas Siūlomos individualios užduotys paaiškinant, kad visi atliks viską tik ne vieną dieną Siūloma rinktis veiklą, pateikiant rekomendacijas Siekama sudaryti palankią bendravimo atmosferą Dirbama individualiai (atidarbama) ir grupiniuose užsiėmimuose Bendradarbiauju su gydytojais Veikla derinama su pateiktais pasiūlymais jai Pagal individualias galimybes sunkinama Užduotys praktinio pobūdžio, atsižvelgiama į pageidavimus Galimybė rengti parodas stiprina motyvaciją dirbti Pateikiamos užduotys kūrybinio pobūdžio tai skatina veiklą Darbas su technika domina visus
7.	Teigiama emocinė atmosfera papildomo ugdymo užsiėmimo metu (Kaip neįgalusis moksleivis jautėsi būrelyje?)	1 1 1 2 2 3 3 4 4 5 5	Noriai dainavo, vaidino Akys blizgėjo „savo rogėse” Optimistiškai nusiteikęs Dirbo su dideliu noru Stengėsi atsipalaiduoti Kūrybingai improvizavo Dalijasi atsineštais pavyzdžiais Pateikia pasiūlymų kitiems Dalijasi dienos išpūdžiais Krečia pokštus (įdomūs jo sąmojai)

		5 5 6 6 7 7 7 8 8 8 9 9 10 10 10	Kartais pasako, kad jau šiandien prisidirbo atėjau pasišnekėti Nieko neveikia tik būna kartu Bendrauja su visais Sugeba pasijuokti iš savo nesėkmės (“Šiandien kalta meilė”) Rodo pastangas Niekuomet nepraleidžia užsiėmimų (jei neina į pamokas į būrelį ateina) Dalijasi dienos naujienomis su draugais Kas dieną turi naujų sumanymų Noriai bendrauja su visais Kruopščiai dirba, padeda draugams Organizuoja arbatos pertraukėles Visuomet turi ką papasakoti Nepamiršta paklausti “ką veiksime kitą kartą?” Išsiaiškina gal jau yra kokias užduotis jam(filmuoti ir t.t.) Noriai, šmaikščiai pasakoja savo nuotykius draugams
8.	Integracija į papildomo ugdymo kolektyvą (Kaip priėmė bendraamžiai? Draugiški bendraamžių santykiai)	1 1 2 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Neišskyrė Turi daug draugų Draugai aktyviai padėjo Nešiojo jį treniruoklių salėje ir į ją Geranoriška pagalba Jaučiasi abipusis bendradarbiavimas, malonus bendravimas Draugiški tarpusavio santykiai Draugai juos priėmė tokius kokius yra, kartu leidžia dalį laisvalaikio Visi padėjo, jei suklysdavo joms priekaištų neišsakydavo Jaučiasi bendradarbiavimas, gal net truputi jas išnaudoja, jos prisirenka daugiau idėjų (kurias įgyvendina visos) Draugiškas bendravimas, kuris nesibaigia būrelyje Visapusiška pagalba

9.	Ar buvo pastebėta negalia	1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Niekas, net pedagogė to nežinojo Neįgalusis slėpė Ji akivaizdi Tai matėsi pažvelgus Prašė neakcentuoti Pasakė patys, kad turi sunkumų Negalia ryški, tačiau apie tai niekas nekalba Negalė matyti ugdytiniai (neįgalieji) patys apie tai kalba tai natūraliai priimama Pačios papasakojo draugėms apie negalią Pasakė vadovei ir prašė apie tai nekalbėti Negalė matyti tai neakcentuojama
10.	Įspūdžiai patirti bendraujant su tėvais (Santykis su šeima) (tėvų požiūris)	1 1 1 2 3 3 3 4 5 6 7 8 9 10	Mama papasakojo apie ugdytinio negalią Mama vergdama dėkojo ir džiaugėsi Visuomet atvyksta į koncertus Mama džiaugėsi veikla Visa šeima stebėjo pasirodymą Dėkojo tėvai Gavau gėlių Neteko bendrauti su tėvais Tėvų neturi Atvykusi mama net nepaklausia kaip sekasi (tik maisto atvežė) Neteko bendrauti su močiute, tėvai išsiskyrę Neturi tėvų Neteko bendrauti su įtėviais Neturi tėvų

**Tyrimo „Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos aspektai” kategorijų
paaiškinimai (N=10)**

1. Inkluzija į kolektyvą

Į šį klausimą tiriamieji atsakė 65 teiginiais, kurie buvo redukuoti į 7 kategorijas.

„Neįgalusis vienas iš ugdytinių” Ši kategorija apima teiginius kuriuose kuriais tiriamieji išsakė palankų emocinį požiūrį į neįgalų ugdytinį lankanti jo organizuojamą veiklą „Jis toks pat žmogus, kaip ir visi”, „Aš džiaugiuosi kiekvienu atėjusiu ugdytiniu, neįgalusis ne išimtis”.

„Sunkumai dirbant integruotoje grupėje” Šioje kategorijoje teiginiai įvardijantys pasitaikančius sunkumus: „Turi vieną, kitą trūkumą”, „Jei pastebi, kad mažiau reikalauju pradeda tinginiuoti” ir t.t.

„Palanki emocinė atmosfera” Šią kategoriją apibrėžia tiriamųjų išsakytos mintys apie neįgaliųjų ugdytinių elgesį ir išreikštas teigiamas emocijas popamokinių užsiėmimų metu. „Noriai dainavo, vaidino”, „Akys blizgėjo”, „savo rogėse”.

„Draugiški bendraamžių santykiai” Į šią kategoriją priskirti teiginiai: „turi daug draugų”, „draugai aktyviai padėjo, nešiojo jį treniruoklių salėje ir į ją”, „geranoriška pagalba”.

„Galimas neįgalaus asmens išnaudojimas” Šiai kategorijai priskirtas teiginys: „jaučiasi bendradarbiavimas, gal net truputi jas išnaudoja, jos prisirenka daugiau idėjų (kurias įgyvendina visos)”.

„Negalia nepastebėta, neakcentuojama” Šiai kategorijai priskirti teiginiai: „niekas, net pedagogė to nežinojo”, „neįgalusis slėpė”, „prašė neakcentuoti”.

„Negalia neslepama” Į šią kategoriją pateko teiginiai: „ji akivaizdi”, „tai matėsi pažvelgus”, „negalė matyti ugdytiniai (neįgalieji) patys apie tai kalba tai natūraliai priimama”.

2. Ugdymo proceso ypatumai

Buvo atsakyta 83 teiginiais, kurie redukuoti į 8 kategorijas.

„Bendrojo lavinimo dalykų įtaka ugdytinių profesinei karjerai” Šią kategoriją apibūdina tokie teiginiai „žinios svarbu”, „reikia žinoti pagrindus pagal galimybes”, „aukštojo mokslo nebaigs galimybės ne tos”.

„Profesinės kompetencijos svarba ugdytiniams” Į šią kategoriją pateko teiginiai, kuriais tiriamieji nusako būtinumą gerai pasiruošti profesijai „Profesija pagrindas gyvenimui”, „Gerai pasiruošti profesijai labai svarbu”.

„Sugebėjimas teoriją taikyti praktikoje” Šioje kategorijoje dominuoja teiginiai: „pritaiko kūrybingai”, „sugebės tik reikia noro ir pastangų”, „taiko tik daug dirba”.

„Sunkumai teoriją pritaikant praktiškai” Šiai kategorijai priskirti teiginiai: „sunkiai pritaiko”, „praktinis pavyzdys štai kur esmė”, „dirbant praktiškai ir priminti teoriją reikia”.

„Papildomas ugdymas - profesinių dalykų tąsa” teiginiai patekę į šią kategoriją atspindi respondentų požiūrį į papildomą ugdymą: „Svarbus tobulinant vieną ar kitą gebėjimą”, „susidaro sąlygos pajvairinti ugdymo programą”, „tvirtėja raumenys”.

„Pedagoginė kompetencija dirbant su neįgaliaisiais papildomo ugdymo užsiėmimuose” Ši kategorija apima teiginius: „dirbant pagal individualią programą taisomi defektai”, „ugdomas pasitikėjimas savimi, sudarant sąlygas pirmiausia tai pajauti pačiam”, „individualiai parenkamas tinkamas darbo tempas”.

„Bendravimas ir bendradarbiavimas su šeima” šiai kategorijai priskirti teiginiai: „mama džiaugėsi veikla”, „visa šeima stebėjo pasirodymą”, „dėkojo tėvai”.

„Šeimos nėra, nebendraujama” priskirti teiginiai: „tėvų neturi”, „Atvykusi mama net nepaklausia kaip sekasi (tik maisto atvežė)”, „Neteko bendrauti su močiute, tėvai išsiskybę”.

Kategorijų reitingai

Inkluzija į kolektyvą (N = 10)

Empirinė kategorija	Skaičius
Palanki emocinė atmosfera	26
Palankus požiūris į neįgalumą	13
Draugiški bendraamžių santykiai	11
Negalia slepiama	5
Negalia akivaizdi	5
Sunkumai dirbant integruotoje grupėje	4
Galimas neįgalaus asmens išnaudojimas	1

Ugdymo proceso ypatumai (N = 10)

Empirinė kategorija	Skaičius
Pedagoginė kompetencija dirbant su neįgaliaisiais papildomo ugdymo užsiėmimuose	21
Papildomas ugdymas - profesinių dalykų tąsa	17
Profesinės kompetencijos svarba ugdytiniams	11
Bendrojo lavinimo dalykų įtaka ugdytinių profesinei karjerai	10
Sugebėjimas teoriją taikyti praktikoje	8
Bendravimas ir bendradarbiavimas su šeima	7
Šeimos nėra, nebendruojama	7
Sunkumai teoriją pritaikant praktiškai	2

Tyrimo „Neigaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos aspektai” mokinių, turinčių negalią, empirinės indikacijos

Eil. Nr.	Kategorijos pavadinimas	Atsakiusiojo numeris	Teigiamas įvertinimas
1.	Inkliuzija į kolektyvą (Kaip jautiesi mokykloje?)	1	Normaliai
		1	Merginos bendrauja noriai, vaikinai keisti
		1	Dėl sveikatos turėjau palikti vieną mokyklą (čia gerai)
		2	Normaliai, viskas gerai
		2	Grupės draugai su manimi bendrauja
		3	Nieko per daug nebendrauju
		4	Nieko, normaliai
		4	Bendrauju su grupės draugėmis
		5	Sutariu neblogai
		5	Bendraujame
		6	Gerai
		7	Puikiai
		7	Grupė draugiška
		7	Man patinka mokykloje (turiu galvoje draugus)
		8	Turiu daug draugų
		8	Jaučiuosi gerai
		9	Nieko neblogai
		10	Pripratau neblogai
	(Kaip šiaip jautiesi?)	2	Grupė mane priėmė
		7	Turiu draugų
		3	Nieko
		4	Gerai
		9	Normaliai

		3	Būnu laimingas
2.	Poreikis bendrauti (Ar sutari su grupės draugais?)	1 2 3 3 4 5 6 7 7 8 8 9 10	Iš merginų sulaukiu dėmesio Bendrauju su grupės ir kambario draugais Kartais pasišnekame Bendraujame paviršutiniškai Taip sutariu Bendraujame Kartais kalbamės Turiu daug draugų Turime apie ką kalbėti Taip sutariame Bendraujame Nesipykstame Taip sutariu
3.	(Kodėl mažai bendrauji?)	3 9 10	Pats nesistengiu Nenoriu Nėra poreikio
4.	Laisvalaikis (Ką veiki laisvalaikiu?)	1 1 2 3 3 3 4 5 6 7	Piešiu Vaikštau po mišką Miegu Skaitau knygas; Rašau eilėraščius; Piešiu; Lankau būrelį (siūvinėju) Guliu Lankau būrelį, siūnu Lankau būrelius

		7	Bendrauju su draugais
		8	Žiūriu televizorių
		8	Bendrauju su draugais
		9	Ilsiuosi
		10	Siūnu sau rūbus
		10	Neriu
5.	Šeima	1	Nenoriu kalbėti
		1	Pykstu ant mamos, kad nei karto neaplankė
		1	Bendrauju su teta (bet dėdė nenori, kad ji bendrautų);
		2	Nežinau ką pasakyti aš našlaitis ir vienas
		3	Turiu brolių
		4	Mes sutariame gerai
		5	Tėvai manimi ir seserimi rūpinasi
		6	Gyvenu su močiute, tėvai išsiskybę
		7	Tėvai ir brolis manimi rūpinasi, aš jauniausias
		8	Mama manimi labai rūpinasi
		9	Rūpinasi visa šeima
		10	Kartais susitinkame, aš jau suaugusi
6.	Ką galėtum pasakyti apie mokyklos mokytojus?	1	Kaip žmonės patinka;
		1	Kartais įžeidžia "ne vaidink nuskriausto"
		2	Kai kurie labai reiklūs;
		3	Šaunūs;
		4	Reiklus, bet padeda
		5	Reiklūs
		6	Sutariu, nesipykstu
		7	Sutariu gerai
		7	Kai kurie įkyriai reiklūs
		8	Sutariame labai gerai
		9	Nieko

		10	Įdomiai veda pamokas, užsiėmimus
7.	Ką gali pasakyti apie tau pateikiamas užduotis?	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Nesunkios Mokytojai padeda Suprantu, reikia, bet daug dirbti Nebūna per sunkių Reikia rodyti pastangas Gerai išaiškina Kai kurių dalykų užduotys užknisa, o mokytoja taip pat Užduotis suprantu Užduotys nelengvos Suprantu, bet dirbu
8.	Ką gali pasakyti apie gamybinius mokymus?	1 2 3 4 5 6 7 8 8 9 10	Galėtų vykti nuo pirmos dienos Gerai, kad vyksta mokykloje Įdomu kai einame į įmones;(ten iš karto eiti nereikėtų) Gamybinių užtenka Gamybiniu pakanka Man įdomu , bet daugiau nei dabar nereikia Įdomu mokykloje, bet dar įdomiau įmonėse Man tai įdomi veikla Užsiėmimų užtenka Įdomu mokyklos dirbtuvėse Norėčiau, kad gamybiniai vyktų nuo pat pradžių, ir spec. dalykai;
9.	Ar dalyvauji mokykloje organizuojamuose būreliuose?	1 2 3 4 5	Taip Dalyvauju Ne nepritaikiau sau tinkamo Taip Taip tik bendrabutyje

		6 7 8 9 10	Dalyvauju Dalyvauju net keliuose; Pakvietė vadovas ir dalyvauju Nepritaikiau savo kaip menininkės sugebėjimų Nedalyvauju
10.	Informacija apie būrelius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Ieškau stenduose Bandžiau ieškotis pats Ieškau skelbimuose Pakvietė vadovas Pasiūlė auklėtoja Patekau atsitiktinai; Pasiūlė draugai Pakvietė vadovas ir pats siūliausi Skelbimuose nerandu tinkamo Niekas nesiūlė
11.	Kokių būrelių norėtumėte?	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Man visko užtenka Daugiau nenoriu nieko Kur galėčiau perskaityti savo eilėraščius; (menas duoda “sielai peno”) Kulinarijos Kulinarijos Visko pakanka Man gana Būrelių užtenka Man jų nereikia Man nesinori eiti į joki
12.	Gyvenimo sąlygos	1 2 3 4	Tenkina sąlygos bendrabutyje Nenoriu nuomoti buto Gerai bendrabutyje Man gerai bendrabutyje

		5	Mane tenkina bendrabutis
		6	Norėčiau dviviečio kambario bendrabutyje
		7	Linksma bendrabutyje
		8	Nenorėčiau kur nors nuomotis , man gerai čia savo kambaryje, gyvenu vienas
		9	Nuomoti brangu, gerai ir bendrabutyje
		10	Man patinka bendrabutyje
13.	Iškylančios problemos	1	Sprendžiu pats
		2	Su didelėmis nesusiduriu
		3	Neturiu didelių, išsprendžiu pats
		5	Padedą draugams
		6	Padedą kai kurie mokytojai
		7	Padedą tėvai, kai kurie mokytojai
		8	Šiaip sprendžiu pats
		9	Sprendžiu pati
		10	Neiškyla didelių sugebu išspręsti
14.	Finansai	1	Sunku, ilgai negavau pašalpos
		2	Piningų užtenka
		3	Taupau
		3	Dar savo santaupas paskolinu broliui, mamai
		4	Stipendijos užtenka
		5	Kartais gaunu iš namų
		6	Užtenka stipendijos
		7	Duoda tėvai, kitaip pražūčiau
		8	Užtenka stipendijos ir pensijos
		9	Išmokau gyventi taupydama
		10	Neturiu tokios problemos

**Tyrimo „Neįgaliųjų profesinio rengimo ir papildomo ugdymo sąveikos aspektai” kategorijų
paaiškinimai (N=10)**

1. Inkluzija į kolektyvą

Į šį klausimą tiriamieji atsakė 70 teiginių, kurie buvo redukuoti į 6 kategorijas.

„Palanki emocinė atmosfera” Ši kategorija apima teiginius kuriuose tiriamieji išreiškė palankų emocinį priėmimą grupėje: „normaliai”, „bendraujame”, „pritapau neblogai” ir pan.

„Integracijos sunkumai” Teiginiai patekę į šią kategoriją, nurodo sunkumus su kuriais susidūrė tiriamieji „Dėl sveikatos turėjau palikti mokyklą”, „per daug ne bendrauju”.

„Tenkinami bendravimo poreikiai” Šiai kategorijai priskiriami teiginiai, kuriuose atsispindi tiriamųjų teigiami pasisakymai: „bendraujame”, „turime apie ką pakalbėti” ir pan.

„Ribotas bendravimas” Šiai kategorijai priskiriami teiginiai, atspindintys ne norą bendrauti: „nenoriu”, „pats nesistengiu”.

„Teigiamai vertinamos gyvenimo sąlygos” Šią kategoriją apibrėžia tiriamųjų teigiamai vertinamos gyvenimo sąlygos, (bendrabutis), finansinių problemų neturėjimas bei sugebėjimas išspręsti išskylančias problemas: tai teiginiai „tenkina sąlygos bendrabutyje”, „su didelėmis problemomis nesusiduriu”, „pinigų užtenka”.

„Probleminės gyvenimo sąlygos” Šią kategoriją apibudina išsakyti tiriamųjų sunkumai: „norėčiau dviviečio kambario”, „sunku, ilgai negavau pašalpos”.

2. Ugdymo proceso ypatumai

Į šį klausimą tiriamieji atsakė 88 teiginiais, kurie redukuoti į 11 empirinių kategorijų.

„Dėstomų dalykų supratimas” Šioje kategorijoje dominuoja teiginiai „suprantu,” „nebūna per sunkių”, „mokytojai padeda”.

„Sunkumai mokantis” Į šią kategoriją pateko teiginiai, kur tiriamieji nurodo išskylančius sunkumus „užduotys nelengvos”, „kai kurių dalykų užduotys užknisa...”

„Poreikių ruošiantis profesinei karjerai atitikimas” Priskiriami terminai kuriuose tiriamieji teigiamai vertina esamą profesinį rengimą: „gamybinių užtenka”, „man tai įdomi veikla”.

„Profesinio pasirengimo lūkesčių ir organizuojamos ugdomosios veiklos neatitikimas”

Šią kategoriją apibrėžia teiginiai, kuriuose išsakomi tiriamųjų pageidavimai, bei norai: „norėčiau, kad gamybiniai vyktų nuo pat pradžių ir spec. dalykai”, „įdomu mokykloje, bet dar įdomiau įmonėse”.

„Kompetentingi pedagogai” Šią kategoriją apibrėžia priskirti teiginiai, kuriais tiriamieji teigiamai vertina pedagogų veiklą: „šaukūs”, „įdomiai veda pamokas, užsiėmimus” ir pan.

„Pedagoginės kompetencijos stoka” Į šią kategoriją pateko teiginiai, kuriais tiriamieji nepatenkinti pedagogų poelgiais, išsakytomis replikomis „kartais įžeidžia”, „kai kurie įkyriai reiklūs”.

„Informacijos apie papildomą veiklą prieinamumas” Šiai kategorijai priskiriami teiginiai kuriuose tiriamieji nurodo informacijos gavimo šaltinius: „ieškau stenduose”, „pakvietė vadovas”.

„Informacijos apie organizuojamą veiklą stoka” Čia priskirti teiginiai, kuriuose tiriamieji nurodo, informacijos stoką: „niekas nesiūlė”, „neradau tinkamo”.

„Laisvalaikį leidžia turiningai tenkindami savo poreikius” Šiai kategorijai priskirti teiginiai, kuriuose tiriamieji nurodo laisvalaikio praleidimo formas: „dalyvauju būreliuose”, „piešiu”, „vaikštau po mišką”, „dalyvauju tik bendrabutyje” ir t.t.

„Nepakanka organizuojamų popamokinio ugdymo užsiėmimų” Šiai kategorijai priskirti teiginiai, kuriuose moksleiviai išsako savo poreikius: “kulinarijos būrelio”, „veiklos, kur galėčiau perskaityti savo eilėraščius”

„Bendravimas ir bendradarbiavimas šeimoje” Teiginiai patekę į šią kategoriją atspindi draugiškus tariamojo santykius su šeimos nariais: „mes sutariame gerai”, „tėvai ir brolis manimi rūpinasi”

„Šeimos nėra” šiai kategorijai priskirti teiginiai, kur tiriamieji nenori kalbėti arba išsako neigiamas emocijas susijusias su bendravimu šeimoje: „nenoriu kalbėti”, „pykstu ant mamos, kad nei karto neaplankė” ir t.t.

„Teigiamai vertinamos gyvenimo sąlygos” šią kategoriją apibrėžia tiriamųjų teigiamai vertinamos gyvenimo sąlygos, (bendrabutis), finansinių problemų neturėjimas bei sugebėjimas išspręsti išskylančias problemas: tai teiginiai „tenkina sąlygos bendrabutyje”, „su didelėmis problemomis nesusiduriu”, „pinigų užtenka”.

„Probleminės gyvenimo sąlygos” šią kategoriją apibūdina išsakyti tiriamųjų sunkumai: „norėčiau dviviečio kambario”, „sunku, ilgai negavau pašalpos”.

Kategorijų reitingai

Inkluzija į kolektyvą (N=10)

Empirinė kategorija	Skaičius
Teigiamai vertinamos gyvenimo sąlygos	28
Palanki emocinė atmosfera	22
Tenkinami bendravimo poreikiai	11
Ribotas bendravimas	5
Integracijos sunkumai	2
Probleminės gyvenimo sąlygos	2

Ugdymo proceso ypatumai (N=10)

Empirinė kategorija	Skaičius
Laisvalaikį leidžia turiningai tenkindami savo poreikius	30
Kompetentingi pedagogai	9
Poreikių ruošiantis profesinei karjerai atitikimas	8
Informacijos apie papildoma veiklą prieinamumas	8
Bendravimas ir bendradarbiavimas šeimoje	8
Nepakanka organizuojamų popamokinio ugdymo užsiėmimų	7
Dėstomų dalykų supratimas	6
Profesinio pasirengimo lūkesčių ir organizuojamos ugdomosios veiklos neatitikimas	4
Sunkumai mokantis	3
Pedagoginės kompetencijos stoka	3
Informacijos apie organizuojamą veiklą stoka	2